

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΖΥΡΙΧΗΣ –
ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΤΥΠΟ.**

ΜΠΕΘΑΝΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΖΥΡΙΧΗΣ –
ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΤΥΠΟ**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στη Νεότερη και
Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις**

ΜΠΕΘΑΝΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Πνευματικά δικαιώματα Copyright © Μπεθάνη Χριστίνα, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας: Μπεθάνη Χριστίνα

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: Ο αντίκτυπος των Συμφωνιών Ζυρίχης –
Λονδίνου στον ελλαδικό Τύπο.

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την
απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και
εγκρίθηκε στις [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της
Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων : Αντώνης Κλάψης, Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Νεάπολις Πάφου

.....

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Γιώργος Γεωργής, Καθηγητής Νεότερης Ιστορίας

.....

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Ιακωβίδης Κυριάκος, Λέκτορας στη Νεότερη Ιστορία

.....

Η ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Μπεθάνη Χριστίνα, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Ο αντίκτυπος των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου στον ελλαδικό Τύπο», αποτελεί προϊόν αυστηρά, προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

**Η Δηλούσα,
Μπεθάνη Χριστίνα**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις αντιδράσεις των Ελλαδιτών, μέσω της αποδελτίωσης του ελλαδικού Τύπου, στις Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου (Φεβρουάριος 1959). Η δεκαετία του 1950 χαρακτηρίζεται από την κορύφωση του κυπριακού αγώνα, που στόχο είχε την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Ωστόσο, μια σειρά εξελίξεων οδήγησε στην ανάμιξη της Τουρκίας στο ζήτημα, που όχι μόνο λειτούργησε ως τροχοπέδη στην ευόδωση της ένωσης, αλλά διακύβευσε το μέλλον της νήσου, καθώς ελλόχευε ο κίνδυνος της διχοτόμησης του κυπριακού εδάφους. Έτσι, η ελληνική πλευρά, μη έχοντας περιθώρια πολιτικών και διπλωματικών ελιγμών, στράφηκε στη λύση ανεξαρτησίας.

Επομένως, μέσω των δημοσιογραφικών οργάνων διερμηνεύονται οι επικρατούσες απόψεις αναφορικά με τις υπογραφείσες Συμφωνίες, οι οποίες προσέφεραν μεν την κυπριακή ανεξαρτησία, δεν ικανοποιούσαν δε την πολυπόθητη ένωση. Παράλληλα, αναδεικνύονται οι θέσεις των εκπροσώπων των πολιτικών παρατάξεων, όπως επίσης και οι αγορεύσεις τους, μετά τη γνωστοποίηση των υπογραφέντων κειμένων, στη Βουλή των Ελλήνων. Τα έντυπα μέσα - που πολλάκις λειτουργούν ως όργανα των πολιτικών κομμάτων - αντανακλούν όλο το ιδεολογικοπολιτικό φάσμα και έτσι διαγράφεται εναργώς η στάση των εφημερίδων στην αντιγνωμία που δίχασε τους Ελλαδίτες σχετικά με τη λύση που υιοθετήθηκε.

Τα φιλοκυβερνητικά έντυπα εξαίρουν την κυπριακή ανεξαρτησία με το επιχείρημα ότι η νήσος απελευθερώνεται μετά από αιώνες εξανδραποδισμού. Αντίθετα, οι αντιπολιτευόμενες εφημερίδες καταδικάζουν τις Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου, καθώς ισχυρίζονται ότι πρόκειται για μειοδοτική λύση και για απεμπόληση των Ελλήνων της Κύπρου. Η παραπάνω θέση, σύμφωνα με τα εν λόγω έντυπα, στηρίζεται στο γεγονός ότι οι πρόνοιες του κυπριακού Συντάγματος παραχωρούν υπερπρονόμια στην τουρκική μειονότητα, εξισώνοντάς την με την ελληνική πλειοψηφία, ενώ συνάμα μέμφονται τους ιθύνοντες του Κυπριακού, που επέτρεψαν την επαναφορά της τουρκικής κυριαρχίας στη νήσο. Τέλος, διαφαίνονται οι αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με την παραχώρηση βρετανικών στρατιωτικών βάσεων στο κυπριακό έδαφος.

Λέξεις κλειδιά: ένωση - ανεξαρτησία, Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου, φιλοκυβερνητικός Τύπος, αντιπολιτευόμενος Τύπος.

ABSTRACT

The current assignment examines the Greeks' reaction to Zurich-London Treaties (February 1959) through indexing the Greek press. The 1950s is characterized by the climax of the Cypriot struggle whose aim was Cyprus and Greece unification. However, a number of events led to Turkey's intervention in the matter, which not only functioned as an obstacle to the prosperity of the unification but it also undermined the island's future while there existed the imminent danger of the Cypriot territorial partition. Therefore, the Greek side, lacking the potential for political and diplomatic maneuvering, adopted the solution of claiming the island's independence.

Consequently, via journalistic sources, the prevailing opinions regarding the signed Treaties were interpreted which, although offered the Cypriot independence, did not satisfy the need for the anticipated unification. Simultaneously, the opinions of the political parties' representatives are presented as well as their oratories in the Greek Parliament after publicizing the signed texts. All the print media, frequently exploited by the political parties, reflect the ideological and political spectrum thus the opinion of the press concerning the disagreement among the Greeks about the solution adopted is clearly depicted.

The pro-government press praises the Cypriot independence supporting that the island is set free after centuries of slavery. On the contrary, the opposition press condemns the Zurich-London Treaties since it claims that it is a rather insufficient solution together with giving up on the support towards the Greek Cypriots. The previous viewpoint of the press is based on the fact that the welfare of the Cypriot Constitution offers extra privileges to the Turkish minority equal to the Greek majority while, at the same time, blames those responsible for the Cyprus dispute who allowed the recovery of the Turkish dominance on the island. Lastly, the opposing views concerning the British military bases' concession to the Cypriot territory are also depicted.

Key words: unification-independence, Zurich-London Treaties, pro-government press, opposition press

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση του παρόντος έργου οφείλω να ευχαριστήσω όλους τους ανθρώπους που συνέδραμαν προς την πραγμάτωσή του, που με στήριξαν καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας αλλά και κατά την περίοδο των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Πρωτίστως, είμαι ευγνώμων στον κύριο Αντώνη Κλάψη και τον ευχαριστώ θερμά για το αληθινό του ενδιαφέρον, για την αρωγή του σε όλα τα στάδια της συγγραφής της εργασίας και για τις εύστοχες επισημάνσεις του που λειτούργησαν καθοδηγητικά, ώστε να τελειοποιηθεί το παρόν πόνημα. Ακόμα, εκ βάθους καρδίας, ευχαριστώ την οικογένεια μου και ιδιαιτέρως τον σύντροφό μου, που στάθηκαν στο πλευρό μου και ενίσχυσαν με την ψυχολογική τους υποστήριξη την προσπάθειά μου από την αρχή μέχρι το τέλος.

Οφείλω ακόμα να ευχαριστήσω τους διδάσκοντες του τμήματος Ιστορίας, Πολιτικής και Διεθνών Σπουδών, οι οποίοι με βοήθησαν με τη διδασκαλία τους και τις οδηγίες τους να εξελιχθώ. Στο σημείο αυτό να μου επιτραπεί να ευχαριστήσω χωριστά την κυρία Κατερίνα Παπαζαχαρία, για τον πολύτιμο χρόνο που μου αφιέρωσε προσωπικά σε οποιοδήποτε πρόβλημα ή δυσκολία αντιμετώπισα κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων εξαμήνων των σπουδών μου. Ακόμα, ευχαριστώ τον κύριο Κυριάκο Ιακωβίδη, γιατί μου εμφύσησε την αγάπη για την κυπριακή ιστορία και διότι ήταν πάντα πρόθυμος να συζητήσει και να επιλύσει τις απορίες μου. Επίσης, ευχαριστώ όλα τα στελέχη του πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου για την άριστη συνεργασία μας.

Τέλος, δεν θα μπορούσαν να παραλειφθούν από τις ευχαριστίες το προσωπικό του Ιδρύματος Καραμανλή, του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και της βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων. Από το προσωπικό της Βουλής οφείλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον κύριο Σωτήρη Λεβέντη.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	III
ABSTRACT	IV
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1. ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ - ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ (1954) ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΚΜΙΛΛΑΝ (1958).....	6
1.1 Η προσφυγή στον ΟΗΕ, η έναρξη του αγώνα απελευθέρωσης και η τριμερής του Λονδίνου	6
1.2 Η θέση της Κύπρου και η σημασία της για τους Βρετανούς.....	7
1.3 Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού 1956-1958	8
2. Η ΛΥΣΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΕΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ	10
3. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΖΥΡΙΧΗΣ	15
3.1 Η πορεία των διαβουλεύσεων στη Ζυρίχη - οι πρώτες αντιδράσεις στον Τύπο	15
3.2 Οι όροι της Συμφωνίας και ο αντίκτυπός τους στον Τύπο.....	21
3.3 Το μεσοδιάστημα μέχρι την υπογραφή της Συμφωνίας Λονδίνου.....	30
4. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟΥ	37
4.1 Η αντήχηση της Συμφωνίας στα δημοσιογραφικά άρθρα.....	37
4.2 Η κοινοποίηση των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου στη Βουλή και οι αντεγκλήσεις των κομμάτων στα έντυπα μέσα.....	41
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	48
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΩΝ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ	50
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	60

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν πόνημα πραγματεύεται την αποτύπωση των αντιδράσεων της κοινής γνώμης - μέσα από την αποδελτίωση του ημερήσιου ελλαδικού Τύπου - στις Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου (Φεβρουάριος 1959). Η ανασκόπηση των εφημερίδων θα καταδείξει εναργώς το κλίμα - κυρίως της έντασης - που ανέκυψε, μετά από την δια παντός απομάκρυνση από την ευκαταία επίλυση του Κυπριακού, δηλαδή από την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, που ήταν κοινός πόθος των Ελληνοκυπρίων και των Ελλαδιτών. Η εφικτή λύση, όπως έχει χαρακτηριστεί, που τελικά υιοθετήθηκε, δηλαδή η ανεξαρτησία της Κύπρου και όχι η πολυπόθητη ένωση, αποτέλεσε το μήλον της έριδος, ώστε να ξεσπάσουν έντονες διαμάχες σχετικά με το κατά πόσον ήταν επιβεβλημένη - εκ των αντίξοων συνθηκών - η υπογραφή των Συμφωνιών.

Η ιστορική έρευνα έχει ασχοληθεί ενδελεχώς με τις Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου, ωστόσο η παρούσα μελέτη επιχειρεί να συμπληρώσει μια πτυχή του θέματος, η οποία αφορά την επίδραση των Συμφωνιών στην κοινή γνώμη. Το κύριο μέρος της εργασίας δομείται σε τέσσερα κεφάλαια και επιχειρείται να δοθεί μια όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτική εικόνα αναφορικά με τα γεγονότα της περιόδου - από τη διεθνοποίηση του Κυπριακού (1954) μέχρι και τη γνωστοποίηση των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου στη Βουλή των Ελλήνων (1959). Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ευσύννοπτα το ιστορικό υπόβαθρο της περιόδου και τα σχέδια λύσης που είχαν προταθεί, αλλά δεν υιοθετήθηκαν. Στο δεύτερο κεφάλαιο καταδεικνύεται ο λόγος που οι χειριστές του Κυπριακού στράφηκαν στη λύση ανεξαρτησίας, ενώ παράλληλα διαγράφονται οι δυσκολίες που προέκυψαν στο πλαίσιο της ελληνοτουρκικής προσέγγισης αλλά και στους κόλπους της ελληνικής πλευράς, καθώς η ένταση και η πίεση στον φόβο του διαμελισμού της Κύπρου οδηγούσε πολλές φορές σε διαφωνίες και συγκρούσεις των Ελλαδιτών και των Ελληνοκυπρίων ιθυνόντων.

Τα επόμενα δύο κεφάλαια αποτελούνται χωριστά από τη Συμφωνία Ζυρίχης και τη Συμφωνία Λονδίνου. Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις αντιδράσεις των Ελλαδιτών στις εν λόγω Συμφωνίες, για αυτό τον σκοπό επιχειρήθηκε να σκιαγραφηθεί βήμα βήμα από τις 2 Φεβρουαρίου το πνεύμα που κυριαρχούσε στην κοινή γνώμη σχετικά με τον χειρισμό του Κυπριακού, μέχρι και την κοινοποίηση των κειμένων των Συμφωνιών στη Βουλή, όπου ξέσπασε κύμα αγανάκτησης από σχεδόν όλες τις πολιτικές παρατάξεις, οι οποίες καταδίκασαν τις Συμφωνίες και αντιτάχθηκαν στην κυβέρνηση Καραμανλή που τις συνομολόγησε.

Το Κυπριακό ζήτημα αντιμετωπίστηκε από αμοτέρους Ελλαδίτες και Ελληνοκυπρίους στα πλαίσια της ελληνικής αλυτρωτικής πολιτικής, δηλαδή στη συνείδηση του λαού κυριαρχούσε η σκέψη της εθνικής κινητοποίησης για απελευθέρωση των υπόδουλων Ελλήνων, ενώ παράλληλος στόχος κατέστη η προσάρτηση του νέου εδάφους στη μητέρα - πατρίδα. Επομένως, η κοινή γνώμη, η οποία αναπόφευκτα διαδραματίζει βαρύνοντα παράγοντα στον κυβερνητικό χειρισμό πολιτικών θεμάτων και λειτουργεί ως μοχλός πίεσης σε διάφορες περιπτώσεις,¹ πόσω μάλλον σε ένα εθνικό ζήτημα, εξανάγκασε την ελληνική πολιτική προς ορισμένη κατεύθυνση αναφορικά με το Κυπριακό.

Να σημειωθεί ότι κάθε κυβέρνηση είναι δέσμια του εκλογικού σώματος, με αποτέλεσμα η εξωτερική πολιτική, πολλές φορές, να έχει άρρηκτη σχέση με την εσωτερική.² Έτσι, οι μαζικές λαϊκές κινητοποιήσεις σε Ελλάδα και Κύπρο και ο φλογερός πόθος για ένωση επηρέασαν την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας και επίδρασαν άφευκτα στην τελική έκβαση του ζητήματος. Γίνεται αντιληπτό πως οι ιθύνοντες του Κυπριακού όφειλαν με λεπτούς χειρισμούς να ικανοποιήσουν την «πολιτική κουλτούρα» του έθνους,³ να εξέλθουν αλώβητοι από τους εξωτερικούς κινδύνους και να διαχειριστούν τον τυχοδιωκτισμό των εσωτερικών τους αντιπάλων,⁴ καθώς το Κυπριακό κατέστη πολλάκις αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης από τα αντιπολιτευόμενα κόμματα.⁵

Οι ομάδες πίεσης, δηλαδή όσοι επιχειρούν να επηρεάσουν τις κυβερνητικές αποφάσεις, οι επικρατούσες τάσεις στο διακύβευμα που κατάτρυνε το μέλλον της μεγαλονήσου και ο παλμός των Ελλαδιτών στη δοθείσα λύση, που στην πραγματικότητα δεν ικανοποιούσε την πολυπόθητη ένωση, θα διαφανούν, εν προκειμένω, μέσα από τον Τύπο. Τα δημοσιογραφικά όργανα εκφράζουν ποικίλες απόψεις, που άλλοτε είναι φίλα προσκείμενες στη λύση ανεξαρτησίας και στην ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ άλλες φορές τα έντυπα μέσα με αιχμηρό ύφος - συχνά υβριστικό - κατακεραυνώνουν τις υπογραφείσες Συμφωνίες.

Μπορεί να υποστηριχθεί - με γνώμονα πάντα τα ειδησεογραφικά όργανα - πως μια διαχωριστική γραμμή χαράχτηκε σχετικά με τη λύση ανεξαρτησίας και δύο απόψεις ενστάλαξαν στην ψυχή του έθνους. Η πρώτη ήταν η πεποίθηση ότι, αναγκασμένοι εκ των δυσμενών συνθηκών, οι πολιτικοί ιθύνοντες όχι απλά επέτυχαν μια ευνοϊκή λύση, αλλά κατόρθωσαν μια νίκη που ο αντίκτυπός της θα είχε ανεκτίμητα οφέλη για την Ελλάδα και

¹ Ιωάννης Δ. Στεφανίδης, *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλυτρωτισμός και ανταμερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1945-1967*, Επίκεντρο, Αθήνα 2010, σ. 17-20.

² Στο ίδιο, σ. 19.

³ Για ορισμό της «πολιτικής κουλτούρας» βλ. Στο ίδιο, σ.19-20.

⁴ Στο ίδιο, σ. 19.

⁵ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού. Η δεκαετία του 1950*, Πατάκη, Αθήνα 2004, σ.29.

για την Κύπρο. Αντίθετα, η άλλη άποψη υποστήριζε ότι οι Ελλαδίτες συνωμότησαν εις βάρος των Κυπρίων και έθαψαν την αυτοδιάθεση, ακολουθώντας αντεθνική πολιτική. Εκτός από τις παραπάνω κυρίαρχες θέσεις, υπήρξαν και κάποιες μετριοπαθείς και νηφάλιες φωνές, που επιχείρησαν να προσεγγίσουν το θέμα χωρίς ακρότητες, όμως αποτελούν τη μειοψηφία.

Ο Τύπος αδιαμφισβήτητα αποτελεί ιστορική πηγή, γιατί δεν περιλαμβάνει μόνο γεγονότα και κείμενα από ανθρώπους μιας ορισμένης εποχής αλλά και γιατί, η σε βάθος ανάγνωση, επιτρέπει στον αναγνώστη να ανακαλύψει και να κατανοήσει μια εποχή, που - εκ πρώτης όψεως- δεν είναι πάντα ορατή.⁶ Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται από έντυπα μέσα που καλύπτουν όλο το ιδεολογικοπολιτικό φάσμα, καθώς όλες οι πληροφορίες αρύονται από εφημερίδες που ανήκουν είτε στην Αριστερά, είτε στη Δεξιά ή εκπροσωπούν το Κέντρο, με επακόλουθο η πολυφωνία να αντανakλά εν γένει την ελληνική κοινωνία.

Συγκεκριμένα, προς εκπλήρωση του ερευνητικού σκοπού, έχουν επιλεγεί δέκα ημερήσια έντυπα. Η εφημερίδα *Καθημερινή* - την υπό εξέταση περίοδο εκδότρια ήταν η Ελένη Βλάχου - ήταν δεξιό έντυπο με φιλοβασιλική παράδοση, που υποστήριξε σθεναρά τις κυβερνήσεις Παπάγου και Καραμανλή τη δεκαετία του 1950, ενώ παράλληλα ήταν θιασώτρια της «ρεαλιστικής τάσης» στο Κυπριακό.⁷ Όμοια πολιτική τοποθέτηση και φιλοκυβερνητικό έντυπο την ίδια περίοδο υπήρξε και η *Βραδυνή*, της οποίας τη γενική διεύθυνση είχε ο Λεωνίδας Μπορτόλης.⁸ Στο πλευρό των παραπάνω εντύπων συμπαρατάσσεται και η φιλοβασιλική *Ακρόπολις*, η οποία μεταπολεμικά υπήρξε ιδιαίτερα αντικομμουνιστική. Ο Νάσος Μπότσης, που κατείχε τη διεύθυνση της εφημερίδας,⁹ υπήρξε ένθερμος ζηλωτής της κυβέρνησης Καραμανλή και με πάθος διατράνωνε στα άρθρα την ευμενή στάση της εφημερίδας υπέρ των Συμφωνιών.

Από τις κεντρώες εφημερίδες την πιο σφοδρή κριτική έναντι των Συμφωνιών άσκησε η *Ελευθερία* του Πάνου Κόκκα, η οποία κατηγορήσε την κυβέρνηση Καραμανλή για εθνική μειοδοτική επίλυση του Κυπριακού.¹⁰ Σε μετριοπαθέστερο πνεύμα κινήθηκε η παραδοσιακά κεντρώα εφημερίδα, *Το Βήμα*, ιδιοκτήτης της οποίας ήταν από το 1950 - 1957 ο Δημήτριος Λαμπράκης, ενώ μετά τον θάνατό του ανέλαβε ο γιος του Χρήστος Λαμπράκης. Την χρονική περίοδο που καταλαμβάνει η παρούσα εργασία το παραπάνω

⁶ Έλλη Δρούλια – Μητράκου, «Ο τύπος ως εργαλείο έρευνας» στο Λουκία Δρούλια (επιμ.), *Ο ελληνικός Τύπος 1784 ως σήμερα, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 2005, σ.478-479.

⁷ Λουκία Δρούλια – Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμ), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1974*, τμ. 2, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008, σ. 476-477. Για τις τάσεις και τις σχολές σκέψης της στρατηγικής του Κυπριακού βλ., Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού ό.π.*, σ. 21-29.

⁸ Δρούλια, *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου*, ό.π., τμ. 1. σ. 393-395.

⁹ Στο ίδιο, σ. 158-159.

¹⁰ Στο ίδιο, τμ. 2, σ. 95-96.

έντυπο τάχθηκε υπέρ του Κόμματος των Φιλελευθέρων.¹¹ Αντίστοιχη ήταν και η πολιτική τοποθέτηση της εφημερίδας *Τα Νέα*, που ανήκε και αυτή στην οικογένεια Λαμπράκη. Οι θέσεις της χαρακτηρίζονται κεντροαριστερές - μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η υποστήριξη του Αλέξανδρου Παπάγου στο πλαίσιο όμως μιας συμμαχίας με το Κόμμα των Φιλελευθέρων.¹² Τους Φιλελεύθερους υποστήριξε και το *Έθνος*, της οικογένειας Νικολόπουλου, ωστόσο δεν εξέφρασε ακραίες θέσεις στο ζήτημα της Κύπρου. Η *Μακεδονία*, που ήταν εφημερίδα της Βορείου Ελλάδος και συγκεκριμένα της Θεσσαλονίκης, ενώ όλα τα υπόλοιπα έντυπα στα οποία στηρίχτηκε η παρούσα έρευνα κυκλοφορούσαν στην Αθήνα, - με βενιζελικές καταβολές - υποστήριξε το Κόμμα των Φιλελευθέρων, είχε κεντροδεξιά ροπή και μετριοπαθή στάση αναφορικά με το ζήτημα της Κύπρου. Εκδότης της, τη δεκαετία του 1950, ήταν ο Ιωάννης Βελλίδης.¹³

Το μοναδικό νόμιμο αριστερό φύλλο της περιόδου, που ήταν το δημοσιογραφικό όργανο της ΕΔΑ, ήταν η *Αυγή*, η οποία σε κάθε κυκλοφορία εξέφραζε τις απόψεις της Αριστεράς. Στο Κυπριακό ζήτημα επέκρινε τις Συμφωνίες, καταγγέλλοντας συχνά με βαριές κατηγορίες την κυβέρνηση. Από το 1956-1959 διευθυντής διετέλεσε ο Μανώλης Γλέζος.¹⁴ Ξεχωριστή περίπτωση από όλες τις εφημερίδες αποτελεί η εφημερίδα *Εστία*, έντυπο του αστικού χώρου, το οποίο σε οξύτατο τόνο, που συχνά ξεπερνούσε τα όρια, μέμφθηκε την κυβέρνηση Καραμανλή για τον χειρισμό του Κυπριακού και άσκησε την πιο καυστική κριτική από όλα τα έντυπα. Συνυπεύθυνους θεώρησε και όσους Κυπρίους «απεμπόλησαν» την ένωση, όπως τον αρχιεπίσκοπο και εθνάρχη της Κύπρου Μακάριο. Η αδιάλλακτη θέση της στη λύση ανεξαρτησίας είχε αναντίλεκτα σχέση με το γεγονός ότι η εφημερίδα ανήκε στην κυπριακής καταγωγής οικογένεια Κύρου, η οποία πρωτοστάτησε στον ένοπλο κυπριακό αγώνα.¹⁵

Τέλος, για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, εκτός από τη μελέτη και την αποδελίωση του ημερήσιου Τύπου, μελετήθηκαν πρωτογενείς πηγές αλλά και δευτερεύουσα βιβλιογραφία, εκ των οποίων αναφέρονται ενδεικτικά τα πιο αντιπροσωπευτικά έγγραφα και συγγράμματα που συντέλεσαν προς την πραγμάτωση του παρόντος έργου. Πρωτογενές υλικό από τα αρχεία του Κωνσταντίνου Καραμανλή και του Ευάγγελου Αβέρωφ - Τοσίτσα αντίστοιχα, ενώ παράλληλα τα παραπάνω συμπληρώθηκαν και από την επιμέλεια του αρχειακού υλικού του Κωνσταντίνου Καραμανλή από τον

¹¹ Στο ίδιο, σ. 362-363.

¹² Στο ίδιο, τμ. 3, σ.230-231.

¹³ Στο ίδιο, σ. 88-90.

¹⁴ Στο ίδιο, τμ. 1, σ. 319-321.

¹⁵ Στο ίδιο, τμ. 2, σ. 263-264. Για τη δράση των αδελφών Κύρου στο Κυπριακό και σε εθνικά ζητήματα βλ. Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού*, ό.π. σ. 37-43.

Κωνσταντίνο Σβολόπουλο στο *Κωνσταντίνος Καραμανλής: αρχείο, γεγονότα και κείμενα*. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν τα Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής (23-27 Φεβρουαρίου), ώστε να αποδοθεί μια σφαιρική εικόνα αναφορικά με τις απόψεις των κομμάτων. Τη διάσταση των αντεγκλήσεων στη Βουλή και στον Τύπο, την προαναφερόμενη περίοδο, συμπλήρωσε το, υπό δημοσίευση, άρθρο του Αντώνη Κλάψη - «Ελλαδική στρατηγική, πολιτικός και αντιπολιτευτικός λόγος και Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου».

Ακόμα, πολύτιμο υλικό χρησιμοποιήθηκε και από την εξιστόρηση των γεγονότων από κάποιους χειριστές του Κυπριακού, όπως του Άγγελου Βλάχου στο *Δέκα χρόνια Κυπριακού* και του υπουργού Εξωτερικών Ευάγγελου Αβέρωφ - Τοσίτσα στο *Ιστορία χαμένων ευκαιριών*. Δεν θα μπορούσαν να παραλειφθούν από την παρούσα εργασία τα έργα των Γεωργίου Γεωργή και Ευάνθη Χατζηβασιλείου, *Σεφέρης – Αβέρωφ· Η ρήξη και Ο διάλογος Σεφέρη – Ευάγγελου Αβέρωφ* αντίστοιχα, τα οποία μεταφέρουν με εύληπτο τρόπο την πορεία των διαπραγματεύσεων των Συμφωνιών και τις διαφωνίες - συγκρούσεις των χειριστών του Κυπριακού. Τέλος, την εξεταζόμενη περίοδο συμπλήρωσε πληθώρα ιστορικών συγγραμμάτων και άρθρων, τα οποία παρατίθενται αναλυτικά στον βιβλιογραφικό πίνακα.

1. ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ - ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ (1954) ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΚΜΙΛΛΑΝ (1958)

1.1 Η προσφυγή στον ΟΗΕ, η έναρξη του αγώνα απελευθέρωσης και η τριμερής του Λονδίνου

Στην ιστορία της Κύπρου πολλές περίοδοι και ημερομηνίες μπορούν να χαρακτηριστούν ορόσημο για την πορεία και την εξέλιξη των μετέπειτα γεγονότων. Μια εξ αυτών - που άλλαξε τον ρου του Κυπριακού ζητήματος- ήταν το έτος 1954, όπου ο Έλληνας πρωθυπουργός Παπάγος, ως εντολοδόχος της κυπριακής Εθναρχίας, ανακίνησε το Κυπριακό με προσφυγή στον ΟΗΕ, θα ακολουθήσουν άλλες τέσσερις μέχρι το 1958,¹⁶ αιτούμενος το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού με απώτερο στόχο την ένωση της νήσου με την Ελλάδα.¹⁷

Να αναφερθεί παρενθετικά, για να γίνει κατανοητή η σημασία της προσφυγής, ότι οι Έλληνες της Κύπρου, από τα πρώτα χρόνια της βρετανικής διοίκησης στο νησί (1878), είχαν εκφράσει δημόσια στον πρώτο αρμοστή (Γκάρνερ Γούλσλεϋ) τον πόθο τους και την ελπίδα τους ότι η Μ. Βρετανία θα παρέδιδε την Κύπρο στην Ελλάδα και ότι θα πραγματοποιόταν η ένωση.¹⁸ Επομένως, οι διηνεκείς και ατελέσφοροι αγώνες των Ελληνοκυπρίων προς ευόδωση του στόχου τους, από τα χρόνια της παραχώρησης της μεγαλονήσου στους Βρετανούς μέχρι τη δεκαετία του 1950, καταδεικνύουν τη σπουδαιότητα της διεθνοποίησης του Κυπριακού.

Αν και το διεθνές κλίμα για αυτοδιάθεση των λαών ήταν ευνοϊκό,¹⁹ καθώς η εποχή χαρακτηρίζεται από μεταβολή των αποικιών σε ανεξάρτητα κράτη (αποαποικιοποίηση),²⁰ ωστόσο η θέση της Κύπρου στον χάρτη και οι διεθνείς γεωπολιτικές εξελίξεις οδηγούσαν αναπόφευκτα στην παραμονή των Βρετανών στο νησί.²¹ Η γενική συνέλευση του ΟΗΕ παρέπεμψε το θέμα στις ελληνικές καλένδες, με αποτέλεσμα λίγους μήνες μετά το ναυάγιο της ελληνικής προσφυγής, η οποία ωστόσο έδρασε καταλυτικά για τις εξελίξεις, οι Ελληνοκύπριοι να αποδυθούν σε ένοπλο απελευθερωτικό αγώνα εναντίον του βρετανικού

¹⁶ Για διεξοδική ανάλυση επί των ελληνικών προσφυγών στον ΟΗΕ βλ. Stephen G., Xydis, «The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-1958», *The Journal of Conflict Resolution*, 12.2, 1968, σ. 141-157.

¹⁷ Βύρων Θεοδωρόπουλος, *Οι Τούρκοι και Εμείς*, Φυτράκης, Αθήνα 1988, σ. 253. Για πολιτικές - διπλωματικές διεργασίες της ανακίνησης του κυπριακού βλ., Stephen G. Xydis, «Toward "Toil and Moil" in Cyprus», *Middle East Journal*, 20.1, 1966, σ.9-14.

¹⁸ Γιώργος Γεωργής, *Η αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα*, Αθήνα 2016, σ. 20.

¹⁹ Άγγελος Βλάχος, *Δέκα χρόνια Κυπριακού*, Εστία, Αθήνα 1980, σ. 79.

²⁰ Για την αποαποικιοποίηση και τις εξελίξεις αυτής της περιόδου, βλ. Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Εισαγωγή στην Ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Πατάκης, Αθήνα ¹⁴2019, σ. 321-375.

²¹ Μανώλης Ηλιάδης, *Το απόρρητο ημερολόγιο της ΚΥΠ για την Κύπρο*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2007, σ. 30.

αποικιακού καθεστώτος (1^η Απρίλη 1955 - Μάρτη 1959).²² Έτσι, η οργάνωση ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών), με επικεφαλής τον Γεώργιο Γρίβα, ξεκίνησε τις δολιοφθορές και τις επιθέσεις κατά των βρετανικών αρχών.²³

Επακόλουθο της διεθνοποίησης - εκτός από τη μήνιν των Βρετανών - ήταν η πρόκληση των πρώτων αντιδράσεων των Τούρκων και της τουρκοκυπριακής μειονότητας της νήσου, που θεωρούσαν ότι, αν αναγνωριζόταν για τους Ελληνοκυπρίους το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, έπρεπε, όπως πίστευαν, να ασκήσουν κατ' αντιστοιχία και οι Τουρκοκύπριοι χωριστή αυτοδιάθεση.²⁴ Η τουρκική πλευρά, λοιπόν, σκληραίνοντας τη στάση της, διαμήνυσε ότι αποδεχόταν είτε διατήρηση του status quo της νήσου είτε επαναφορά του προγενέστερου καθεστώτος κτήσης της Κύπρου, δηλαδή την επιστροφή της στην Τουρκία.²⁵ Την τουρκική αντίδραση οι Έλληνες δεν την είχαν υπολογίσει, όπως ομολογεί ο Νίκος Κρανιδιώτης, γενικός γραμματέας της Εθναρχίας, λίγα χρόνια αργότερα, όταν η κατάσταση είχε φτάσει σε αδιέξοδο: «{...} ήταν μεγάλο λάθος ότι δεν υπολογίσαμε τούς Τούρκους. Θά είχαμε αποφύγει πολλές κακοτοπιές.»²⁶

Η πραγματική όμως ανάμιξη της Τουρκίας σε ένα ζήτημα, που οι Έλληνες το θεωρούσαν μέχρι πρότινος ελληνοαγγλικό, επήλθε μετά την τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου. Οι Βρετανοί τον Σεπτέμβριο του 1955 προσκάλεσαν την ελληνική και την τουρκική κυβέρνηση στο Λονδίνο για διαβουλεύσεις σχετικά με το ζήτημα της Κύπρου. Με αυτή την επιτήδεια κίνηση το Λονδίνο εφήρμοσε τη μέθοδο «διαίρει και βασίλευε»,²⁷ υποδαυλίζοντας τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και αναγνωρίζοντας, εν πολλοίς, κυριαρχικά δικαιώματα της Τουρκίας στη νήσο, ώστε η τελευταία να λειτουργούσε ανασταλτικά στις ενωτικές διεκδικήσεις των Ελλήνων.²⁸

1.2 Η θέση της Κύπρου και η σημασία της για τους Βρετανούς

Στο σημείο αυτό κρίνεται επιτακτική μια εκτενέστερη αναφορά στη θέση της Κύπρου, στους λόγους που αναδείχτηκε σε έδαφος ζωτικής σημασίας για τους Βρετανούς αλλά και στις γεωπολιτικές εξελίξεις της περιόδου. Η δήλωση του υπουργού Αποικιών, Χένρυ Χόπκινσον, στις 28 Ιουλίου 1954, ότι η Κύπρος ποτέ δεν θα γίνει αυτόχρημα

²² Στο ίδιο.

²³ Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2015, σ. 126.

²⁴ Θεοδωρόπουλος, ό.π., σ. 253

²⁵ Στο ίδιο, σ. 254.

²⁶ Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Εστία, Αθήνα 1981, σ.262.

²⁷ Edward Johnson, «Britain and the Cyprus problem at the united nations, 1954-1958», *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 28.3, 2000, σ.122.

²⁸ Ηλιάδης, ό.π., σ. 30.

ανεξάρτητη, λόγω κάποιων ιδιαίτερων συνθηκών,²⁹ καταδεικνύει το μέγεθος της αδιαλλαξίας των Βρετανών στο ενωτικό ζήτημα.

Η Κύπρος, που βρίσκεται στο σταυροδρόμι της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, είναι το τρίτο μεγαλύτερο νησί της Μεσογείου και αποτελεί το πέρασμα στον δρόμο για την Ινδία και τη Μ. Ανατολή, περιοχών πλούσιων σε κοιτάσματα πετρελαίου.³⁰ Μέχρι τις αρχές του 1950 το Λονδίνο ήλεγχε τη Μ. Ανατολή, όπως και τη διώρυγα του Σουέζ, μέσω των αποικιών του.³¹ Ωστόσο, η σταδιακή αποαποικιοποίηση (από τη δεκαετία του 1940) και η άνοδος του αραβικού εθνικισμού δημιουργούσαν γεωστρατηγικές ανακατατάξεις, ώστε η κτήση της Κύπρου ή έστω ο έλεγχος της να καταστεί απαραίτητος για τα βρετανικά συμφέροντα.³² Αποκορύφωμα των εξελίξεων αποτέλεσε η εκδίωξη των Βρετανών από τις βάσεις που διατηρούσαν στο Σουέζ (1954), γεγονός που είχε αναγγελλθεί από τον Άντονι Ήντεν τον πρωθυπουργό της Βρετανίας, στην αρχή της συνεδριάσεως που εξέφρασε ο Χόπκινσον το περιβόητο «ποτέ».³³

Αξίζει να σημειωθεί ότι η επίταση του ενδιαφέροντος για τη νήσο προήλθε κι από άλλα δύο γεγονότα. Πρώτον, από την υπογραφή του Συμφώνου της Βαγδάτης (1955), δηλαδή του νέου σχεδίου για τη βρετανική άμυνα στην περιοχή της Μ. Ανατολής, όπου είχε συνυπογράψει και η Τουρκία - σημαντικότερος περιφερειακός σύμμαχος της Βρετανίας - καθώς επίσης, από την κρατικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από την Αίγυπτο (1956).³⁴ Τέλος, εξίσου απαραίτητη ήταν και η διαφύλαξη των περιοχών αυτών από πιθανή διείσδυση της ΕΣΣΔ.³⁵ Επομένως, τεκμαίρεται πως τα αίτια που δημιουργούσαν όλες τις παραπάνω περιπλοκές στο ζήτημα της Κύπρου ήταν πολυσχιδή και πως το δίκαιο της αυτοδιάθεσης θυσιαζόταν στο βωμό των βρετανικών συμφερόντων.

1.3 Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού 1956-1958

Μετά την αποτυχία της τριμερούς επήλθε και η απόρριψη της δεύτερης προσφυγής από τον ΟΗΕ. Έτσι, η επίλυση του Κυπριακού ζητήματος διαφαινόταν να περιπλέκεται ακόμη περισσότερο. Το νέο εγχείρημα εξεύρεσης λύσης μέσω διαβουλεύσεων ανέλαβαν, τον Οκτώβρη του 1955, ο αρχιεπίσκοπος και εθνάρχης της Κύπρου Μακάριος Γ' και ο

²⁹ Βλάχος, ό.π., σ. 74. Xydis, ό.π., σ. 12-13.

³⁰ Κώστας Κατσώνης, *Η Κύπρος στους δρόμους της ιστορίας*, Λάρινα 2002, σ. 29.

³¹ Evanthi Hatzivassiliou, «The Suez Crisis, Cyprus and Greek Foreign Policy, 1956. A View from the British Archives», *Balkan Studies*, 30.1, 1989, σ. 109.

³² Στο ίδιο, σ. 110-112. Ηλιάδης, ό.π., σ. 81-82.

³³ Βλάχος, ό.π., σ. 74.

³⁴ Στο ίδιο, σ. 113.

³⁵ Χατζηβασιλείου, *Εισαγωγή στην Ιστορία*, ό.π., σ. 172-174.

Χάρτινγκ ο νέος κυβερνήτης της νήσου.³⁶ Το χάσμα απόψεων όμως, ανάμεσα στη βρετανική και την κυπριακή πλευρά, οδήγησε σε ατελέσφορο διάλογο, αφού ο κυβερνήτης επέμεινε στην αυτοκυβέρνηση, αποκλείοντας την αυτοδιάθεση, με επακόλουθο την απόρριψη της πρότασης από τον πρώτο.³⁷

Οι πεντάμηνες διαπραγματεύσεις Μακαρίου - Χάρτινγκ σε συνδυασμό με τη δράση της ΕΟΚΑ είχαν δημιουργήσει μια εκρηκτική κατάσταση, την οποία εκμεταλλεύτηκε το Λονδίνο, για να «αφοπλίσει» τον Μακάριο, εξορίζοντάς τον στις Σεϋχέλλες στις 9 Μάρτη 1956 (θα απελευθερωθεί έναν χρόνο αργότερα).³⁸ Οι Βρετανοί θεωρούσαν πως, με αυτή την ενέργεια, θα κατέστειλαν την ένοπλη κυπριακή δράση και θα ανακτούσαν το χαμένο κύρος τους. Να σημειωθεί ότι παράλληλα έλαβαν βίαια κατασταλτικά μέτρα εναντίον των Κυπρίων αγωνιστών. Όπως γίνεται αντιληπτό, οι βρετανικές ενέργειες, ξεσήκωσαν θύελλα αντιδράσεων στην ελληνική κοινή γνώμη με λογική συνέπεια την διατάραξη των ελληνοαγγλικών σχέσεων.³⁹ Ο κλυδωνισμός των ελληνικών σχέσεων σε διμερές επίπεδο με το Λονδίνο,⁴⁰ αλλά και με την Άγκυρα, όπως ήδη αναφέρθηκε, δυσχέραινε τη διαπραγματευτική ισχύ των Ελλήνων.

Το διάστημα που ακολούθησε, μεστό σε πολιτικές και διπλωματικές εξελίξεις, χαρακτηρίζεται από την κορύφωση των τουρκικών αξιώσεων, καθώς στον αντίποδα της ελληνικής αυτοδιάθεσης - ένωσης, η Άγκυρα άρχισε να διεκδικεί τη διχοτόμηση (ταξίμ) της Κύπρου, ώστε να υλοποιηθεί διπλή αυτοδιάθεση.⁴¹ Η τουρκική πρόταση, που υιοθετήθηκε από τους Βρετανούς, επιδείνωσε ακόμα περισσότερο την ελληνική θέση. Επιπλέον, ένα άλλο σχέδιο που προτάθηκε το φθινόπωρο του ίδιου έτους από τον Βρετανό συνταγματολόγο Ράντγκλιφ, δεν βρήκε πρόσφορο έδαφος υλοποίησης ούτε επέφερε κάποια μεταβολή υπέρ των Ελλήνων, διότι η προτεινόμενη λύση προσέφερε την πλειοψηφία των εξουσιών στον κυβερνήτη, διατηρώντας έτσι τη βρετανική κυριαρχία στη νήσο.⁴²

³⁶ Οι συνομιλίες Μακαρίου - Χάρτινγκ σχολιάζονται από τις εφημερίδες της εποχής βλ. ενδεικτικά *Η Καθημερινή*, 14-19 Ιανουαρίου 1956.

³⁷ Αρχείο Ευάγγελου Αβέρωφ – Τσιρίτσα / ίδρυμα Κωνσταντίνου Καραμανλή, [στο εξής: ΑΕΑΤ], 1958-1959, φακ. 113, Επιστολή Μακαρίου προς Σερ Χιου Φουτ. Δια το αγγλικόν Σχέδιον, Αθήνα, 20 Ιουνίου 1958.

³⁸ Johnson ό.π., σ. 120. Η εξορία του Μακαρίου χαρακτηρίστηκε από τα ελλαδικά έντυπα μέσα με υβριστικά σχόλια, όπως «βάρβαρη επίθεση τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποικιακοῦ φασισμού» βλ. ενδεικτικά *Τα Νέα*, 10-12-14 Μαρτίου 1956.

³⁹ Μενέλαος Αλεξανδράκης – Βύρων Θεοδωρόπουλος – Ευστάθιος Λαγάκος, *Το Κυπριακό, 1950-1974. Μια ενδοσκοπήση*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 2018, σ.22. βλ. επίσης Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του κυπριακού*, ό.π., σ. 19.

⁴⁰ Για τη ρήξη που επήλθε στις αγγλοελληνικές σχέσεις αλλά και για τις αλληλοκατηγορίες των δύο κρατών αναφορικά με την ΕΟΚΑ και τα βίαια βρετανικά κατασταλτικά μέτρα βλ. Antonis Klapsis, «EOKA and Anglo-Greek relations. The view from Athens», *The Journal of Imperial and Commonwealth Studies*, 48.3, 2020, DOI: 10.1080/03086534.2019170679, σ. 547-564.

⁴¹ Συρίγος, ό.π., σ. 140-142.

⁴² Βλάχος, ό.π., σ. 167.

Κι ενώ την τριετία 1956-1958 εξελίσσεται ο πολιτικός και διπλωματικός αγώνας των Ελλήνων σε όλα τα μέτωπα, διεθνή και διμερή, ο Βρετανός πρωθυπουργός Χάρολντ Μακμίλλαν κατέθεσε νέα πρόταση (Ιούνιος 1958), η οποία όχι μόνο οδηγούσε στη de facto διχοτόμηση, αποκλείοντας οιαδήποτε ευόδωση των ελληνικών διεκδικήσεων, αλλά δεν άφηνε και περιθώρια απόρριψης από την ελληνική πλευρά, καθώς μπορούσε να τεθεί σε εφαρμογή μονομερώς, όπως και έγινε.⁴³

Όσον αφορά το Σχέδιο Μακμίλλαν να αναφερθεί αδρομερώς ότι διαμοίραζε την κυπριακή διοίκηση στα τρία ενδιαφερόμενα κράτη, εξισώνοντας την τουρκική μειονότητα με τους Έλληνες Κυπρίους. Επιπρόσθετα, προνοούσε για χωριστές Κοινοτικές Βουλές και Δήμους, όπως και για δύο αντιπροσώπους, έναν Ελληνοκύπριο και έναν Τουρκοκύπριο αντίστοιχα, που θα ασκούσαν τα διοικητικά καθήκοντά τους στο πλευρό του κυβερνήτη. Ακόμα, μετά το πέρας επτά ετών θα εξεταζόταν η υλοποίηση μιας μορφής συγκυριαρχίας από τα τρία κράτη.⁴⁴ Η εφαρμογή του λανθάνοντος διχοτομικού σχεδίου ξεκίνησε την 1^η Οκτωβρίου, χωρίς την ελληνική έγκριση, με τον διορισμό ενός Τούρκου αντιπροσώπου, δημιουργώντας αναμφίβολα τετελεσμένα, καθώς επί της ουσίας επέστρεφε - ξανά - μετά το 1878 η τουρκική αρχή στη νήσο.⁴⁵

Να τονιστεί ακόμα ότι την ίδια περίοδο η τουρκική πλευρά, για να προωθήσει τα διχοτομικά της σχέδια, κατέφυγε σε ακραίες ενέργειες, επιχειρώντας να αποδείξει ότι ήταν αδύνατη η συμβίωση των δύο κοινοτήτων. Το καλοκαίρι του 1958 - μια από τις πιο ζοφερές περιόδους για τις σχέσεις των συνοίκων - έλαβαν χώρα στην Κύπρο εκτενή αιματηρά επεισόδια, υποκινούμενα από την τουρκική οργάνωση αντίστασης (ΤΜΤ), με την ανοχή της Βρετανίας, προκαλώντας έτσι την αντίδραση της ΕΟΚΑ, που απάντησε στα χτυπήματα με αντίποινα. Οι δικοινοτικές συγκρούσεις διήρκεσαν δύο μήνες, εκτραχύνοντας τις σχέσεις των δύο πλευρών.⁴⁶

2. Η ΛΥΣΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΕΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ

Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, αντιλαμβανόμενος ότι οι Έλληνες είχαν καταστεί θεατές των αγγλοτουρκικών συνεννοήσεων και μη έχοντας περιθώρια περαιτέρω

⁴³ Συρίγος, ό.π., σ. 143. Johnson ό.π., σ.125.

⁴⁴ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό ζήτημα 1878-1960. Η συνταγματική πτυχή*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998, σ. 103-104.

⁴⁵ Γιάννης Κ. Λάμπρου, *Ιστορία του Κυπριακού. Τα χρόνια μετά την ανεξαρτησία, 1960-2008*, Πάργα, Αθήνα 2008, σ. 105-106.

⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 58-59. Για τις δικοινοτικές αιματηρές συγκρούσεις και τη δράση της ΤΜΤ, βλ. επίσης, Niyazi Kizilyurek, *Μια εποχής βίας: Το σκοτεινό 1958*, Παπαζήσης, Λευκωσία 2015.

διπλωματικών ελιγμών εν όψει της εφαρμογής του διχοτομικού Σχεδίου Μακμίλλαν, μετέβαλε τη στάση του, προτείνοντας- για πρώτη φορά δημόσια - ως λύση την ανεξαρτησία (Σεπτέμβρης 1958).⁴⁷ Η ελληνική πλευρά κατέθεσε την αντιπρόταση ανεξαρτησίας στις 21 Νοεμβρίου, κατά την τελευταία ελληνική προσφυγή στον ΟΗΕ, η οποία όμως δεν βρήκε ανταπόκριση και υποστήριξη.⁴⁸ Άμεσα, λοιπόν, ξεκίνησαν οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες με στόχο τον συμβιβασμό και μια δίκαιη οριστική λύση.

Να υπογραμμιστεί στο σημείο αυτό ότι η Άγκυρα υπαναχώρησε και εμφανίστηκε διαλλακτική, ενώ προηγουμένως είχε αποδεχτεί το σχέδιο Μακμίλλαν, λόγω των ιδιαίτερων εξελίξεων της περιόδου. Αρχικά, επειδή είχε προηγηθεί προσφάτως η κατάρρευση του Συμφώνου της Βαγδάτης, εξαιτίας της ιρακινής επανάστασης, με αποτέλεσμα η Τουρκία να κινδυνεύει να απομονωθεί από τη δυτική συμμαχία, αφού συνόρευε πλέον με εχθρικά για κείνη εδάφη, ενώ παράλληλα, πάντα, καταδοκούσε ο κομμουνιστικός κίνδυνος. Επομένως, η σύσφιγξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων θα της έδινε την εγγύηση της πρόσδεσης στο άρμα της Δύσης.⁴⁹

Οι προκαταρκτικές συζητήσεις των συμβαλλόμενων μερών - χωρίς την ανάμιξη της Βρετανίας - άρχισαν τον Δεκέμβρη του 1958, όπου οι υπουργοί Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας, ο Ευάγγελος Αβέρωφ - Τοσίτσας και ο Φατίν Ζορλού αντίστοιχα, στα πλαίσια της γενικής συνέλευσης του ΟΗΕ στις ΗΠΑ, ήρθαν σε επαφή και συμφώνησαν κατ' αρχήν στη λύση εγγυημένης ανεξαρτησίας, αποκλείοντας την ένωση και τη διχοτόμηση. Στις 16-18 του ίδιου μήνα οι ελληνοτουρκικές μυστικές συνομιλίες συνεχίστηκαν στο Παρίσι - με τη σύμφωνη γνώμη του Μακαρίου. Οι εν λευκώ διαβουλεύσεις αφορούσαν τον καθορισμό της εγγύησης της ανεξαρτησίας, της διοίκησης της Κύπρου και των δικαιωμάτων της τουρκικής μειονότητας, κι όταν διαφάνηκε μια τρόπον τινά σύγκλιση απόψεων, αποφασίστηκε η συνάντηση των πρωθυπουργών των δύο κρατών στη Ζυρίχη.⁵⁰

Πριν γίνει εκτενέστερη ανάλυση των διαπραγματεύσεων των Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου, κρίνεται απαραίτητη η ευσύνοπτη εξέταση της πορείας των συνομιλιών, καθώς το προσχέδιο των προκαταρκτικών συζητήσεων όρισε σε αδρές γραμμές τις υπογραφείς Συμφωνίες. Ένας πρόσθετος λόγος που αξίζει να αναφερθούν οι μυστικές διαβουλεύσεις είναι η ανάδειξη των διαφωνιών που προέκυψαν ανάμεσα στους χειριστές του Κυπριακού σχετικά με την επικείμενη λύση, ώστε να διαφανεί το κλίμα στους κόλπους της ελληνικής πλευράς αλλά και να καταδειχτεί ότι τα ασφυκτικά χρονικά περιθώρια

⁴⁷ Johnson, ό.π., σ. 125.

⁴⁸ ΑΕΑΤ, 1959, φακ. 113, Έκθεσις του κ. Χρ. Ξανθόπουλου Παλαμά. Επί τη λήξει της 13^{ης} τακτικής Συνόδου της Γενικής Συνελεύσεως, αρ. 177, Νέα Υόρκη, 19 Ιανουαρίου 1959.

⁴⁹ Συρίγος, ό.π., σ. 144.

⁵⁰ Βλάχος, ό.π., σ.239-240.

εξεύρεσης λύσης δημιουργούσαν εντάσεις και παρεξηγήσεις ανάμεσα στους ιθύνοντες του Κυπριακού. Άλλωστε, οι επικεφαλής του ζητήματος είχαν επίγνωση ότι από τις αποφάσεις τους θα κρινόταν δια παντός ένα ύψιστο εθνικό ζήτημα, όπως και η τύχη του ελληνισμού της νήσου, επομένως το βάρος των αποφάσεων δεν αφορούσε το *modus vivendi* των δύο κοινοτήτων, αλλά τη μελλοντική συνύπαρξη δύο εθνοτήτων.

Το προσχέδιο των συζητήσεων ανάμεσα στους δύο υπουργούς περιλάμβανε ορισμένα από τα σημεία των Συμφωνιών,⁵¹ που θα αναλυθούν στη συνέχεια, ωστόσο κάποια από αυτά προκάλεσαν τις αντιδράσεις του Έλληνα πρέσβη του Λονδίνου Γεωργίου Σεφεριάδη, ο οποίος εξέφρασε αντιρρήσεις σχετικά με κάποιους όρους που έθετε η Τουρκία και η ελληνική πλευρά είχε δεχθεί.⁵² Συγκεκριμένα, με σύντομο σημείωμα, που έστειλε στον υπουργό Εξωτερικών στις 19 Δεκέμβρη, τόνισε ότι το προτεινόμενο σχέδιο λύσης ενίσχυε τη θέση της Τουρκίας, όπως και τον διαχωρισμό του νησιού.⁵³

Ο Έλληνας πρέσβης θεωρούσε ότι ελλόχευε πιθανή αγγλοτουρκική συμπαιγνία και ότι η οριστική λύση θα ήταν μη αναστρέψιμη, γι' αυτό άλλωστε ήταν θιασώτης μιας προσωρινής λύσης.⁵⁴ Αυτή ήταν και η βασική διάσταση στις απόψεις του με τις θέσεις του Ευάγγελου Αβέρωφ, ο οποίος στήριζε σθεναρά ότι ήταν επιτακτική μια οριστική λύση, ειδάλλως η διχοτόμηση, όπως ο ίδιος θεωρούσε: « 'άν δέν ήταν επί θύραις', ήταν ζήτημα χρόνου.»⁵⁵

Κι ενώ ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών σε τηλεφωνική επικοινωνία προσπάθησε να κατευνάσει τους ενδοιασμούς του Σεφεριάδη, ο δεύτερος απέστειλε επίσημη πρωτοκολλημένη επιστολή στον πρώτο την 25^η Δεκεμβρίου, αναλύοντας τους λόγους που θεωρούσε επικίνδυνα ορισμένα σημεία του προσχεδίου (όπως το δικαίωμα βέτο του Τούρκου αντιπροέδρου και τους χωριστούς Δήμους στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις). Επιπρόσθετα, εξέφραζε τη δυσπιστία του απέναντι στους Τούρκους αλλά και στους Βρετανούς, καθώς επίσης διατύπωνε την άποψη ότι η Κύπρος μετέβαινε σε στάδιο αργού διαμελισμού. Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά του στην ολέθρια θέση που θα ερχόταν η νήσος σε περίπτωση τουρκικής εισβολής (!).⁵⁶

⁵¹ Για τα σημεία της Συμφωνίας Ζυρίχης, βλ. σελ. 21-22 της παρούσας εργασίας. Για διεξοδική ανάλυση των όρων της Συμφωνίας βλ. Χατζηβασιλείου, *Το Κυπριακό Ζήτημα*, ό.π., σ. 116-139.

⁵² Γιώργος Γεωργής, *Σεφέρης- Αβέρωφ Η ρήξη*, Καστανιώτης, Αθήνα 2018, σ. 172-173.

⁵³ Στο ίδιο. σ. 174.

⁵⁴ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Ο διάλογος Γιώργου Σεφέρη-Ευάγγελου Αβέρωφ: Οι συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου*, Πατάκης, Αθήνα 2019, σ. 134.

⁵⁵ Ευάγγελος Αβέρωφ -Τοσίτσας, *Ιστορία χαμένων ευκαιριών:Κυπριακό*, 1950-1963, τμ. 2, Εστία, Αθήνα 1982, σ. 151.

⁵⁶ Γεωργής, *Σεφέρης- Αβέρωφ*, ό.π., σ. 178-179.,

Ο ίδιος ο Ευάγγελος Αβέρωφ στα απομνημονεύματά του κάνει σαφή μνεία στην επιστολή του Σεφεριάδη, δηλώνοντας πως λειτούργησε θετικά στη διαχείριση του ζητήματος, καθώς αναδύθηκαν επικίνδυνα σημεία που έχρηζαν ιδιαίτερης προσοχής για τις επόμενες συνομιλίες.⁵⁷ Ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών, απαντώντας στην παραπάνω επιστολή την 1^η Ιανουαρίου 1959, φάνηκε να συμμερίζεται κάποιους από τους φόβους του Έλληνα πρέσβη, αλλά εξηγούσε πως η μόνη διέξοδος από τη βέβαιη διχοτόμηση, στην οποία είχε αρχίσει να διολισθαίνει η νήσος εξαιτίας του Σχεδίου Μακμίλλαν, ήταν η δοθείσα ευκαιρία οριστικής λύσης.

Ακόμα, επιχειρηματολογώντας, διευκρίνισε πως η ελληνική πλειοψηφία και ισχύ ήταν αδιαμφισβήτητη και πως ο πραγματικός κίνδυνος για τον διαμελισμό της Κύπρου - η Βρετανία - τίθετο εκτός της πολιτικής σκακιέρας, αν υπογραφόταν η οριστική λύση.⁵⁸ Ωστόσο, οι διστάμενες απόψεις Σεφεριάδη - Αβέρωφ και ο αντίκτυπος τους, δεν αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας έρευνας, για αυτό δεν γίνεται ενδελεχής ανάλυση· παρουσιάζουν, όμως, ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς έχουν ερμηνευτεί από την ιστορική βιβλιογραφία από διαφορετικές οπτικές.⁵⁹

Παράλληλα, αντιρρήσεις εξέφρασε και ο Μακάριος,⁶⁰ ο οποίος τόνιζε πως το υπάρχον πλαίσιο διάρθρωσης της λύσης εξίσωνε την τουρκική μειονότητα με τους Έλληνες· εμφανιζόταν κατηγορηματικά αντίθετος με την παραχώρηση τουρκικής στρατιωτικής βάσης - με τον συγκεκριμένο σημείο ήταν απόλυτα αρνητικός κι ο Σεφεριάδης, αλλά δεν είχε γίνει δεκτό ούτε από τον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών. Διαφωνούσε ακόμα με τη χωριστή εκλογή των αντιπροσώπων της Βουλής, με το δικαίωμα βέτο του αντιπροέδρου - ήταν σύμφωνος με το δικαίωμα της αρνησικυρίας μόνο σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας του κράτους - , με τα ίσα ποσοστά συμμετοχής των Ελλήνων και των Τούρκων στην αστυνομία, καθώς επίσης και με την ονομασία του νέου ανεξάρτητου κράτους.⁶¹

Να συνυπολογιστεί στο δυσμενές κλίμα το γεγονός ότι, αμέσως μετά τις συνομιλίες των υπουργών στο Παρίσι, η ελληνική κυβέρνηση δέχτηκε πυρά από δημοσίευμα της εφημερίδας *Νεολόγος*, στο οποίο κατηγορείτο ο Έλληνας πρωθυπουργός για εθνική προδοσία και για μειοδοτική επίλυση του Κυπριακού κατόπιν συνεννόησης με ξένους παράγοντες ήδη από το 1955, όταν, δηλαδή, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ανέλαβε τα ηνία

⁵⁷ Αβέρωφ, ό.π., σ. 164.

⁵⁸ Γεωργής, *Σεφέρης- Αβέρωφ*, ό.π., σ. 187-189.

⁵⁹ Για διεξοδική ανάλυση επί των διαφωνιών στο χειρισμό του κυπριακού, βλ. Γιώργος Γεωργής, *Σεφέρης- Αβέρωφ Η ρήξη*, Καστανιώτης, Αθήνα 2018., καθώς επίσης, Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Ο διάλογος Γιώργου Σεφέρη-Ευάγγελου Αβέρωφ: Οι συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου*, Πατάκης, Αθήνα 2019.

⁶⁰ ΑΕΑΤ, φακ. 106, Ξανθόπουλος Παλαμάς, Σημείωμα ενημέρωσης αρχιεπισκόπου Μακαρίου, Νέα Υόρκη, 1 Ιανουαρίου 1959.

⁶¹ Γεωργής, *Σεφέρης- Αβέρωφ*, ό.π., σ. 184-186.

του κράτους.⁶² Όλα τα παραπάνω, οι διαφωνίες και οι κατηγορίες, που συχνά εξυπηρετούσαν πολιτικά συμφέροντα, αποδεικνύουν πως η οριστική λύση απαιτούσε λεπτούς και διπλωματικούς ελιγμούς, ώστε να μην καταποντιστεί ο ελληνισμός της Κύπρου αλλά και να μην διχαστεί η ελληνική κοινή γνώμη.

Τον Ιανουάριο συνεχίστηκαν οι συνομιλίες των δύο υπουργών κι όταν η σύμπτωση απόψεων σε αρκετά σημεία ήταν ορατή, αποφασίστηκε η συνάντηση των πρωθυπουργών της Ελλάδας και της Τουρκίας στη Ζυρίχη, στις 5 Φεβρουαρίου, για την τελική επίλυση και την επίσημη συμφωνία.⁶³ Πριν τη συνάντηση στη Ζυρίχη, στις 29 Ιανουαρίου, ο πρωθυπουργός, ο οποίος φυσικά ήταν ενήμερος καθ' όλη τη διάρκεια των συνομιλιών, παρουσίασε διεξοδικά τους όρους της επικείμενης συμφωνίας στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, και στον Κύπριο μητροπολίτη Κιτίου Άνθιμο (σημαντικό συνεργάτη του αρχιεπισκόπου Μακαρίου). Παρόντες, επίσης, ήταν ο Άγγελος Βλάχος, Έλληνας πρόξενος της Λευκωσίας κι ένας εκ των χειριστών του Κυπριακού, όπως και ο υπουργός Εξωτερικών Ευάγγελος Αβέρωφ.⁶⁴

Μετά από σχοινοτενή συζήτηση των σημείων βάσει των οποίων θα διαρθρωνόταν η Συμφωνία Ζυρίχης, που επρόκειτο να υπογράψει ο Έλληνας πρωθυπουργός, οι παριστάμενοι εξέθεσαν τις θέσεις τους, ώστε να καταλήξουν στους όρους που θα αποδέχονταν στη συνάντηση κορυφής.⁶⁵ Το μοναδικό σημείο στο οποίο οι απόψεις τους ήταν εκ διαμέτρου αντίθετες, αφορούσε το θέμα των χωριστών Δήμων στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις της Κύπρου που, ωστόσο, περιλήφθηκε στις Συμφωνίες.

Σύμφωνα με τα απομνημονεύματα του Ευάγγελου Αβέρωφ, ο Μακάριος επιδίωκε τη συμπερίληψη του όρου των χωριστών Δήμων, ενώ ο πρώτος επιθυμούσε την απόρριψή του. Όμως, κατά τον υπουργό Εξωτερικών, επειδή η ελληνική κυβέρνηση διαδραμάτιζε το ρόλο του εξουσιοδοτημένου εκτελεστικού οργάνου στις ελληνοκυπριακές αποφάσεις, συμφώνησε στην συμπερίληψη του παραπάνω σημείου στη Συμφωνία.⁶⁶ Όταν υπερκεράστηκαν και διευθετήθηκαν και οι τελευταίες αντιρρήσεις σε κάποιες λεπτομέρειες σχετικά με τη διοίκηση και την άμυνα του κράτους, ο δρόμος για τη Ζυρίχη και την πρώτη υπογραφή που θα οδηγούσε στην ανεξαρτησία της Κύπρου ήταν πλέον γεγονός.⁶⁷

⁶² Χατζηβασιλείου, *Ο διάλογος*, ό.π., σ.174-175.

⁶³ Αβέρωφ, ό.π., σ. 167.

⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 168.

⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 167-176.

⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 176.

⁶⁷ Στο ίδιο, 167-174.

3. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΖΥΡΙΧΗΣ

3.1 Η πορεία των διαβουλεύσεων στη Ζυρίχη - οι πρώτες αντιδράσεις στον Τύπο

Όπως ήδη αναφέρθηκε, την περίοδο των διαβουλεύσεων τηρήθηκε απόλυτη μυστικότητα, καθώς ακόμα και η επικείμενη συνάντηση των δύο πρωθυπουργών στη Ζυρίχη, όπως διαγράφεται στις πληροφορίες που αντλούνται από τον ελλαδικό Τύπο εκείνης της περιόδου, δεν είχε γνωστοποιηθεί από κανένα επίσημο κυβερνητικό ανακοινωθέν. Τα δημοσιογραφικά μέσα ασχολούνται με το Κυπριακό ζήτημα όλο το διάστημα του Ιανουαρίου, ωστόσο το θέμα λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις από τις αρχές Φεβρουαρίου, όταν έχει ήδη αρχίσει η διαρροή σχετικών πληροφοριών. Όμως, επειδή δεν υπάρχει κυβερνητική ενημέρωση, είναι ξεκάθαρη η άγνοια των δημοσιογράφων ως προς τα νέα που μεταδίδουν, καθώς συνθέτουν τις εξελίξεις από συγκεχυμένες πληροφορίες και από εικασίες, σύμφωνα με όσα τους μεταφέρουν οι κύκλοι τους.

Ενδεικτικό στοιχείο που επιβεβαιώνει τη συσκότιση του θέματος σε όλα τα έντυπα, στα οποία στηρίζεται η παρούσα μελέτη, είναι ότι στις 2 Φεβρουαρίου στην εφημερίδα *Τα Νέα* αναφέρεται χαρακτηριστικά πως οι ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις δεν έχουν διακοπεί και πως οι ελληνικές αντιφατικές πληροφορίες δημιουργούν σύγχυση.⁶⁸ Η έλλειψη ενημέρωσης επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι την 3^η Φεβρουαρίου δεν ανακοινώνεται σε κανένα έντυπο μέσο η προγραμματισμένη συνάντηση των δύο πρωθυπουργών.

Συγκεκριμένα, η *Αυγή* υποστηρίζει ότι δεν αποκλείεται η εκ νέου επαφή των υπουργών Εξωτερικών Ελλάδος και Τουρκίας, όπως και των δύο πρωθυπουργών στο μέλλον, όμως ότι σε αυτό το στάδιο ο Καραμανλής τηρεί εφεκτική στάση, διότι δεν είναι διπλωματικώς προετοιμασμένος.⁶⁹ Αξίζει ακόμα να αναφερθεί ότι στις 5 Φεβρουαρίου, την ημέρα δηλαδή, που μετέβησαν στη Ζυρίχη οι αντιπροσωπείες των δύο χωρών, όπως και οι πρωθυπουργοί, στο ίδιο έντυπο γίνεται μνεία σε φήμες που διαδόθηκαν το βράδυ της 4^{ης} Φεβρουαρίου σχετικά με πιθανή συνάντηση την επόμενη μέρα.⁷⁰ Να σημειωθεί ότι σε όλα τα έντυπα στις 5 Φεβρουαρίου τα πρωτοσέλιδα αναγγέλλουν τη μετάβαση των πρωθυπουργών στη Ζυρίχη προς διευθέτηση του Κυπριακού. Εντύπωση προξενεί μάλιστα πως οι σχετικές πληροφορίες έχουν προέλθει είτε από την Τουρκία, είτε από τις ΗΠΑ ή κάνουν λόγο για ενημέρωση από ξένα πρακτορεία.⁷¹

⁶⁸ *Τα Νέα*, 2 Φεβρουαρίου 1959.

⁶⁹ *Η Αυγή*, 3 Φεβρουαρίου 1959.

⁷⁰ *Η Αυγή*, 5 Φεβρουαρίου 1959.

⁷¹ Πρωτοσέλιδα που επιβεβαιώνουν την πληροφόρηση από πηγές του εξωτερικού· *η Ελευθερία*, *η Ακρόπολις*, *η Αυγή*, *η Καθημερινή*, *η Μακεδονία*, *Τα Νέα*.

Η ελληνοτουρκική Διάσκεψη στη Ζυρίχη, που διήρκησε από τις 5 έως τις 11 Φεβρουαρίου και έλαβε χώρα στο ξενοδοχείο «Dolder», αποτέλεσε την τελική φάση των υπουργικών διαπραγματεύσεων των δύο χωρών. Σε περίπτωση επιτυχίας, η συνάντηση θα εξελισσόταν σε τριμερή με τη συμμετοχή και της Βρετανίας, ενώ παράλληλα η ελληνική και η τουρκική κυβέρνηση θα πλαισιώνονταν από τις αντίστοιχες κυπριακές κοινότητες. Οι συμβαλλόμενες πλευρές είχαν από κοινού καταλήξει σχεδόν σε όλα τα σημεία της συμφωνίας, ωστόσο τροχοπέδη στη θετική έκβαση των συνομιλιών αποτελούσε η επιμονή της Τουρκίας στο ζήτημα παραχώρησης μιας τουρκικής στρατιωτικής βάσης στη νήσο, εν είδει εγγύησης και προστασίας της τουρκικής μειονότητας. Η ελληνική πλευρά δεν αποδεχόταν αυτόν τον όρο, καθώς έμμεσα θα παραχωρούσε τουρκικά κυριαρχικά δικαιώματα στην Κύπρο, επομένως οι εργώδεις διπλωματικοί ελιγμοί εκατέρωθεν δεν είχαν καρποφορήσει κατά τις πρώτες συναντήσεις.⁷²

Από τις 6 Φεβρουαρίου, μετά την επίσημη ενημέρωση των δημοσιογραφικών οργάνων - η γνωστοποίηση έγινε την 5^η Φεβρουαρίου, αλλά η πληροφορία είχε διαρρεύσει από το προηγούμενο βράδυ - ⁷³ ο ελλαδικός Τύπος χτυπά κυριολεκτικά στον παλμό της Ζυρίχης, καθώς η ελληνική κοινή γνώμη αγωνιά για την πορεία των εξελίξεων. Σε όλα τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων την πρώτη θέση κατέχει το Κυπριακό, και όσο περνούν οι μέρες αποτυπώνονται όλο και περισσότερες λεπτομέρειες των όρων που συζητούνται στην ελβετική πόλη.

Η Καθημερινή υποστηρίζει ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν προβαίνει σε κάποια πρόβλεψη για τις εξελίξεις και ότι η Άγκυρα εμφανίζεται σαφώς πιο αισιόδοξη. Μάλιστα χαρακτηρίζει δικαιολογημένη την προσπάθεια των Ελλήνων να εξομαλυνθούν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, διότι το εγχείρημα αυτό αποτελεί το πρώτο στάδιο της επίλυσης του Κυπριακού. Να υπογραμμιστεί ότι ξεχωρίζει το ζήτημα της παραχώρησης στρατιωτικής βάσης, αναφέροντάς το ως το «άκανθωδέστερον», εντούτοις καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η επιμονή της τουρκικής πλευράς να πραγματοποιηθεί η συνάντηση αποτελεί αισιόδοξη ένδειξη για την επικείμενη ελληνοτουρκική συμφωνία.⁷⁴

Σε αντίθετο πνεύμα κινείται η *Αυγή*, όπου κατακεραυνώνει την κυβέρνηση Καραμανλή, εξαιτίας της πλήρους μυστικότητας των συνομιλιών και της άγνοιας των Ελλήνων σχετικά με τις εξελίξεις ενός μείζονος εθνικού θέματος. Ακόμα, αποδίδει την ελληνοτουρκική «καλή θέληση» σε πιέσεις που άσκησαν οι ΗΠΑ ως προς την εξεύρεση

⁷² Κωνσταντίνος Σβολόπουλος (γεν. επ.), *Κωνσταντίνος Καραμανλής: Αρχείο, γεγονότα και κείμενα*, τμ. 3, Αθήνα 1994, 392-395.

⁷³ *Μακεδονία*, 6 Φεβρουαρίου 1959.

⁷⁴ *Η Καθημερινή*, 6 Φεβρουαρίου 1959.

λύσης με απώτερο σκοπό την διασφάλιση των ιμπεριαλιστικών συμφερόντων στη Μέση Ανατολή, ιδίως μετά την κατάρρευση του Συμφώνου της Βαγδάτης και την απομόνωση της Τουρκίας. Η ελληνική κυβέρνηση παρουσιάζεται ως άθυρμα στα χέρια των Αμερικάνων, που σκοπεύει να ενταφιάσει την κυπριακή ελευθερία, ματαιώνοντας τον αγώνα της αυτοδιάθεσης και τις θυσίες των Ελληνοκυπρίων. Το εν λόγω έντυπο υπογραμμίζει την ανησυχία του ελληνικού λαού για τις εξελίξεις και δηλώνει μετά βεβαιότητας πως η οργή του έθνους θα ξεσπάσει, αν καταποντιστεί η κυπριακή ελευθερία.⁷⁵

Η προσέγγιση των διαβουλεύσεων της Ζυρίχης από τον Τύπο ποικίλει και ο παράγοντας που καθορίζει τις εκάστοτε ερμηνείες είναι η πολιτική και ιδεολογική τοποθέτηση των εφημερίδων. Η *Ακρόπολις* προβάλλει το Κυπριακό υπό το πρίσμα της κομμουνιστικής απειλής. Στον τίτλο του πρωτοσέλιδου ασπάζεται την αντίληψη ότι η Ελλάδα και η Τουρκία διατρέχουν τους ίδιους κινδύνους και ότι μια συνιστώσα του ζητήματος που οφείλουν να συνυπολογίσουν οι χειριστές είναι η ρωσική πίεση.⁷⁶

Στο ίδιο φύλλο είναι διάχυτη μια - συγκρατημένη - αισιοδοξία για επίλυση. Προβάλλει ως προϋποθέσεις συνεννόησης, την ασφάλεια της Ελλάδας, την αναχαίτιση δια παντός του κομμουνιστικού κινδύνου και την εξασφάλιση εγγυήσεων στην Τουρκία περί αποκλεισμού της ένωσης. Ακόμα, προβλέπει ότι τα εμπόδια δεν είναι ανυπέρβλητα και πως ένα κρίσιμο σημείο είναι η ρύθμιση του δικαιώματος βέτο του Τούρκου αντιπροέδρου. Επιπλέον, εξαίρει τη λύση ανεξαρτησίας, καθώς η Κύπρος θα ελευθερωθεί μετά από εξανδραποδισμό αιώνων.⁷⁷

Δημοσίευμα στο *Βήμα* την ίδια ημέρα ομολογουμένως εντυπωσιάζει, καθώς δεν ερμηνεύει απλά ως δημοσιογραφικό όργανο τις εξελίξεις, αλλά προτείνει συνάμα εναλλακτική λύση, για να ξεπεραστεί ο σκόπελος των τουρκικών αξιώσεων. Μάλιστα είναι φανερό πως η θέση της εφημερίδας είναι υπέρ της διαφύλαξης των δυτικών συμφερόντων στην ανατολική Μεσόγειο και της αναθέρμανσης του Βαλκανικού Συμφώνου. Επιπρόσθετα, θεωρεί πως το τουρκικό αίτημα για στρατιωτική βάση αποτελεί στοιχείο «παζαρέυματος», όπως το χαρακτηρίζει, και παράλληλα δηλώνει πως ευνοούνται οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες από τη βρετανική απουσία.⁷⁸

Η *Καθημερινή*, την 7^η Φεβρουαρίου, τηρεί την ίδια συγκαταβατική στάση ως προς την ελληνική κυβέρνηση και κατανοεί την αποφυγή δημοσιοποίησης των συνομιλιών, τονίζοντας πως οποιαδήποτε διαρροή ίσως υπονόμει τη διαδικασία. Ακόμα, τονίζει ότι η

⁷⁵ *Η Αυγή*, 6 Φεβρουαρίου 1959.

⁷⁶ *Ακρόπολις*, 7 Φεβρουαρίου 1959.

⁷⁷ Στο ίδιο.

⁷⁸ *Το Βήμα*, 7 Φεβρουαρίου 1959.

ελληνική πλευρά επιχειρεί να δώσει εγγυήσεις στην Τουρκία, χωρίς να παραβιάσει τα ελληνικά δίκαια.⁷⁹ Κι ενώ τα δημοσιεύματά της χαρακτηρίζονται από νηφάλιο και ήπιο τόνο, καθώς οι δοθείσες επίσημες πληροφορίες δεν αφήνουν, προς το παρόν τουλάχιστον, πολλά περιθώρια προβλέψεων για τα αποτελέσματα των συνομιλιών,⁸⁰ την επόμενη μέρα σε άρθρο της εξαπολύει μύδρους εναντίον του Τύπου, τον οποίο χαρακτηρίζει ως «ἐπικινδύνως λαίμαργον».⁸¹

Συγκεκριμένα, στηλιτεύει τη θέση μερίδας δημοσιογράφων που σε ένα τόσο κρίσιμο εθνικό ζήτημα δεν στέκεται στο ύψος των περιστάσεων. Έντονα ενοχλημένος ο αρθρογράφος, (προφανώς από τα διάφορα επικριτικά δημοσιεύματα εν σχέσει με τις εξελίξεις στη Ζυρίχη) διατρανώνει τη συμπαράστασή του στην ελληνική κυβέρνηση και διασαφηνίζει πως η μυστικότητα των συνομιλιών πηγάζει από την αδήριτη ανάγκη της διασφάλισης ενός ήρεμου πνεύματος συνεργασίας των δύο χωρών. Με σκαίο ύφος επικρίνει τα αντιπολιτευτικά αμετροεπή σχόλια και τα εν λόγω έντυπα τα αποκαλεί υποτιμητικά «ό καφενές».⁸²

Ως προς τις εν Ζυρίχη εξελίξεις υπογραμμίζει πως ήταν αναμενόμενη η ελληνοτουρκική προσέγγιση, διότι είναι επιτακτική η εξισορρόπηση των σχέσεων ανάμεσα σε δύο χώρες που ανήκουν στην ίδια συμμαχία και πως η συνεργασία και η συμβίωση των συνοίκων της Κύπρου εξαρτάται σαφώς από τον βαθμό της ειλικρινούς συνεργασίας και της ομόνοιας των δύο χωρών. Δεν καταφεύγει *a priori* σε κρίσεις, αλλά με υποθετικές διατυπώσεις προμηνύει πως, ακόμα κι αν δεν επέλθει συμφωνία, θα έχει γίνει ένα βήμα για τον «παραμερισμό τῶν παρεξηγήσεων», συνυπολογίζοντας μάλιστα τις δυσκολίες μετά από τόσα χρόνια αδιάπτωτου μίσους εκατέρωθεν.⁸³

Ενόσω διεξάγονται οι διαπραγματεύσεις, η *Ελευθερία* προκαλεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη με ένα μακροσκελές άρθρο, στο οποίο εξακοντίζει δριμύτατες κατηγορίες εναντίον της Τουρκίας. Αφορμώμενη από το πρωινό κοινό ανακοινωθέν των δύο πρωθυπουργών, στο οποίο εξαγγέλλεται η δοθείσα ευκαιρία, μέσω των συνομιλιών, για βελτίωση του γενικότερου κλίματος ανάμεσα στις δύο χώρες, προβαίνει σε μια ιστορική αναδρομή και αποτιμά τις τουρκικές ενέργειες από τα χρόνια του μεσοπολέμου μέχρι τη δεκαετία του 1950. Επισημαίνει πως οι ελληνοτουρκικές σχέσεις ανέκαθεν χώλαιναν και πως ακόμα και τα χρόνια της εγκάρδιας φιλίας (τη δεκαετία του 1930), η φιλία ήταν μονόπλευρη - εννοεί σαφώς από την ελληνική πλευρά. Φέρνοντας στη θύμηση των Ελλήνων

⁷⁹ *Η Καθημερινή*, 7 Φεβρουαρίου 1959.

⁸⁰ Στο ίδιο.

⁸¹ *Η Καθημερινή*, 8 Φεβρουαρίου 1959.

⁸² Στο ίδιο.

⁸³ Στο ίδιο.

τα τουρκικά εγκλήματα εις βάρος του ελληνικού λαού, ψέγει την Άγκυρα ότι δεν ήταν και δεν θα είναι ποτέ άξια εμπιστοσύνης.⁸⁴

Συνάμα αποδοκιμάζει την ελληνική στρατηγική, η οποία, σύμφωνα με το ίδιο δημοσίευμα, υποκινείται από τον αμερικανικό παράγοντα. Σημειώνει πως η ελευθερία του αγωνιζόμενου κυπριακού λαού υποσκελίζεται από τα πολιτικά συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή της Κύπρου και πως η προγραμματισμένη διάσκεψη του NATO, τον Απρίλη, δεν αφήνει περιθώρια περισπασμών από ζητήματα που προξενούν κραδασμούς στους εταίρους της Ατλαντικής Συμμαχίας. Αποφαίνεται ότι για τις ΗΠΑ αποτελεί κρίσιμη καμπή η επίλυση του Κυπριακού, ώστε να ενταχθούν η Ελλάδα και η Τουρκία στο σύστημα στρατηγικών πυρηνικών βάσεων και τονίζει επίσης, πως η διαδοθείσα άποψη ότι η λύση θα ενισχύσει το «άπονεκρωμένο» Βαλκανικό Σύμφωνο είναι υπερβολική.⁸⁵

Όπως έχει ήδη διαφανεί, την περίοδο αυτή σε όλα τα έντυπα εκφράζονται ποικίλες θέσεις που, πολλές φορές, λόγω της έλλειψης ενημέρωσης, μπορούν να χαρακτηριστούν και αυθαίρετες. Μια τέτοια ατεκμηρίωτη άποψη αναπτύσσεται στο *Έθνος*, καθώς η συγκεκριμένη εφημερίδα υιοθετεί την άποψη ότι το Λονδίνο απορρίπτει την ίδρυση ανεξάρτητου κράτους και ότι ο Μακμίλλαν, θεωρώντας απαράδεκτη την επικείμενη λύση, προσπαθεί να τορπιλίσει τις διαπραγματεύσεις, ειδάλλως θα καταρρεύσει η βρετανική αυτοκρατορία στη Μέση Ανατολή.⁸⁶

Στις 10 Φεβρουαρίου η *Ακρόπολις* με ένα αποκαρδιωτικό τίτλο υποστηρίζει πως εξανεμίζονται οι ελπίδες για ρεαλιστική λύση, διότι οι τουρκικές αξιώσεις στο ζήτημα εγγυήσεων είναι ανυπέρβλητες, με επακόλουθο οι συνομιλίες να έχουν καταστεί αλυσιτελείς. Ακολουθώς, παρουσιάζει τους ιθύνοντες να δίνουν δραματική μάχη, ώστε να αποσοβηθεί ο καταποντισμός.⁸⁷

Την ίδια μέρα η *Αυγή* συνεχίζει την επίθεση στην κυβέρνηση Καραμανλή, με λόγο συναισθηματικά φορτισμένο, στηλιτεύοντας την προκρινόμενη λύση. Χαρακτηρίζει τις συνομιλίες ως «βραχνά στην ψυχή του Έθνους» και προαναγγέλλει πως δεν υπάρχει ελπίδα σωτηρίας για τον ελληνισμό· υποστηρίζει μάλιστα πως οι ΗΠΑ βυσσοδομούν εις βάρος της Ελλάδας, καθώς η Άγκυρα είναι το στήριγμα της Αμερικής και των ιμπεριαλιστικών συμφερόντων.⁸⁸

⁸⁴ *Ελευθερία*, 8 Φεβρουαρίου 1959.

⁸⁵ Στο ίδιο.

⁸⁶ *Έθνος*, 9 Φεβρουαρίου 1959.

⁸⁷ *Ακρόπολις*, 10 Φεβρουαρίου 1959.

⁸⁸ *Η Αυγή*, 10 Φεβρουαρίου 1959.

Ο αμερικανικός στόχος είναι, σύμφωνα με την *Αυγή*, η εξεύρεση κάποιας «τεχνητής λύσης», ώστε να αποκρυσταλλωθεί η ελληνοτουρκική φιλία, για να εξυπηρετηθούν τα νέα σχέδια εγκατάστασης αμερικανικών βάσεων σε Ελλάδα και Τουρκία. Αξίζει να μνημονευθεί το ακόλουθο σημείο με το οποίο κλείνει το οργίλο άρθρο: «[...]/Θεμέλιο της ελληνοτουρκικής φιλίας ή καταπρόδοσις τοῦ κυπριακοῦ[...] Ἀλλά καί οἱ πέτρες τῆς Ἑλλάδος θά ξεσηκωθoύν ἀκόμη, ἂν αὐτή ἢ παρόμοια εἶναι ἡ λύσις που μαγειρεύεται στίς σκοτεινές συνομιλίες τῆς Ἑλβετίας.»⁸⁹

Την 11^η Φεβρουαρίου έχει πια γνωστοποιηθεί ότι είναι ζήτημα ωρών η υπογραφή της τελικής λύσης και σε όλα τα έντυπα ανακοινώνεται η μελλοντική ανεξαρτησία της Κύπρου και ο αποκλεισμός της ένωσης. Οι αντιδράσεις ποικίλουν και μπορεί να λεχθεί ότι ο Τύπος έχει διχαστεί. Σχεδόν τα μισά έντυπα παρουσιάζουν τη Συμφωνία είτε με μετριοπάθεια,⁹⁰ - καθώς εξαιτίας της έλλειψης επίσημης ενημέρωσης δεν διατυπώνουν κάποια κρίση πέρα από τα συμφωνηθέντα μαζί με κάποια λακωνικά σχόλια,- είτε επικροτούν την ελληνική κυβέρνηση που κατόρθωσε να ξεπεράσει τις δυσχέρειες και κατέληξε σε πλήρη συμφωνία.⁹¹ Ωστόσο, όσες εφημερίδες δεν είναι φίλα προσκείμενες με τη λύση, όχι μόνο επικρίνουν τη Συμφωνία, αλλά διατυπώνουν και βαρύτατες κατηγορίες εναντίον της κυβέρνησης Καραμανλή.⁹²

Η Καθημερινή, πάντοτε σε ήπιο τόνο, διασαφηνίζει πως η υλοποίηση των συμφωνηθέντων και η επίτευξη της πραγματικής ανεξαρτησίας εξαρτάται από τη σταθερότητα της ελληνοτουρκικής και της Ατλαντικής Συμμαχίας.⁹³ Ωστόσο, η *Εστία* δεν συμμερίζεται την άνωθεν θέση, καθώς το φύλλο της 11^{ης} Φεβρουαρίου φέρει τον τίτλο «Συμφωνία Παρακρούσεως». Με αδυσώπητους χαρακτηρισμούς για τους Έλληνες ιθύνοντες διατυπώνει πως η Ελλάδα ηττήθηκε από την Τουρκία, πως η λύση είναι χειρότερη ακόμα και από το Σχέδιο Μακμίλλαν - αφού η Κύπρος εισέρχεται σε καθεστώς δουλείας - και πως ο ελληνισμός οδηγείται σε μια «νέα μικρασιατική καταστροφή».⁹⁴

Τη δυσφορία της για τη Συμφωνία, που πρόκειται άμεσα να υπογραφεί, εκφράζει και η *Ελευθερία* με ένα ιδιαίτερα σκωπτικό σχόλιο. Υπενθυμίζει πως ο Ελευθέριος Βενιζέλος - εκπροσωπώντας την ηττημένη Ελλάδα - είχε απομακρύνει δια παντός την τουρκική επιβουλή από την Κύπρο με τη Συνθήκη της Λωζάνης, ενώ τώρα η «νικήτρια» Ελλάδα,

⁸⁹ Στο ίδιο.

⁹⁰ Την 11^η Φεβρουαρίου χαρακτηρίζονται ως μετριοπαθή τα δημοσιεύματα των ακόλουθων εφημερίδων: *Τα Νέα*, *Το Βήμα*.

⁹¹ Τα έντυπα που επιδοκιμάζουν τη Συμφωνία είναι τα εξής: *Η Καθημερινή*, *η Ακρόπολις*, *η Βραδυνή*.

⁹² Επιρρίπτουν ευθύνες στην κυβέρνηση για ενταφιασμό του κυπριακού οι ακόλουθες εφημερίδες: *η Εστία*, *Η Αυγή*, *η Ελευθερία*, *το Έθνος*, *η Μακεδονία*.

⁹³ *Η Καθημερινή*, 11 Φεβρουαρίου 1959.

⁹⁴ *Εστία*, 11 Φεβρουαρίου 1959.

υπογραμμίζοντας την εκπροσώπηση των Καραμανλή - Αβέρωφ, αποδέχεται την επαναφορά μιας μορφής τουρκικής κυριαρχίας.⁹⁵

Κι ενώ την 11^η Φεβρουαρίου τα φιλοκυβερνητικά και αντιπολιτευτικά δημοσιεύματα υπερασπίζον ή απορρίπτουν με εκστατικό λόγο τη Συμφωνία, την ίδια ημέρα το πολύκροτο θέμα της στρατιωτικής βάσης επιλύεται από τους πρωθυπουργούς των δύο χωρών. Ο Καραμανλής, τηρώντας αδιάλλακτη στάση σχετικά με την εγκατάσταση τουρκικής βάσης, έθεσε ως μόνη οριστική πρόταση που θα αποδεχόταν η Ελλάδα, την ίδρυση ενός Συμμαχικού Στρατηγείου που θα στάθμευε στην Κύπρο και θα αποτελείτο από δυνάμεις των δύο κρατών - από 900 Έλληνες άντρες και 600 Τούρκους. Έτσι, η πίεση του Καραμανλή ανάγκασε τον Μεντερές σε υπαναχώρηση και αποδοχή της προτεινόμενης λύσης, καθώς πιθανή άρνηση δεν απέκλειε το ναυάγιο των διαπραγματεύσεων. Με επιθυμία του τελευταίου ο αριθμός των δυνάμεων αυξήθηκε κατά 50 Έλληνες και Τούρκους αντίστοιχα. Να σημειωθεί ότι η Συμφωνία Ζυρίχης αποτελείται από τρεις Συνθήκες, καθώς παράλληλα με την ελληνοτουρκική Συμφωνία, που όριζε την υπόσταση του νέου κράτους, υπεγράφησαν ακόμα η Συνθήκη Συμμαχίας και η Συνθήκη Εγγυήσεως, στις οποίες μετείχε μετέπειτα και η Βρετανία, ώστε να διασφαλιστεί η συνεργασία των τριών χωρών αλλά και η προστασία της τουρκικής μειονότητας.⁹⁶

3.2 Οι όροι της Συμφωνίας και ο αντίκτυπός τους στον Τύπο

Η Συμφωνία Ζυρίχης περιλάμβανε 26 θεμελιώδη άρθρα βάσει των οποίων διαρθρωνόταν το κυπριακό Σύνταγμα, όπως και η διοίκηση της νήσου. Να τονιστεί, ωστόσο, ότι αυτές οι πρόνοιες δεν επιτρεπόταν να αναθεωρηθούν ή να τροποποιηθούν, ενώ σε παράρτημα ορίζονταν και κάποιοι επιπλέον όροι.⁹⁷ Καθώς το περιεχόμενο των Συμφωνιών είναι γνωστό, στην παρούσα μελέτη έχουν σταχυολογηθεί περιληπτικά τα παρακάτω άρθρα, με κριτήριο την ιδιαίτερη βαρύτητα των συγκεκριμένων όρων ως προς τον καθορισμός της τελικής μορφής του νέου κράτους, ως προς τα δικαιώματα που παρείχαν στις δύο κοινότητες, αλλά και ως προς τις αντιδράσεις που προκάλεσαν στον Τύπο.

Αρχικά, το νέο κράτος ονομάστηκε Κυπριακή Δημοκρατία και απαγορεύτηκε κατηγορηματικά η ένωσή του με οποιοδήποτε άλλο κράτος. Ορίστηκε ως πολίτευμα η Προεδρική Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, με Έλληνα πρόεδρο και Τούρκο αντιπρόεδρο, οι οποίοι θα εκλέγονταν από την ελληνική και την τουρκική κοινότητα αντίστοιχα. Στον

⁹⁵ *Ελευθερία*, 11 Φεβρουαρίου 1959.

⁹⁶ Σβολόπουλος, ό.π., σ. 395-396.

⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 429-433.

αντιπρόεδρο δόθηκε το δικαίωμα αρνησικυρίας σε ζητήματα που αφορούσαν την άμυνα, την εξωτερική πολιτική και την εσωτερική ασφάλεια. Σε ενιαία Βουλή θα συμμετείχαν οι δύο κοινότητες - με ποσοστό 70% Έλληνες και 30% Τούρκοι - οι οποίες θα εκλέγονταν ξεχωριστά από τους Ελληνοκυπρίους και τους Τουρκοκυπρίους. Οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν με απλή πλειοψηφία, εκτός των ζητημάτων που θα αφορούσαν την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος, των δασμών και των φορολογικών νομοσχεδίων, όπου σε αυτές τις περιπτώσεις ήταν απαραίτητη η χωριστή πλειοψηφία. Επίσης, στην δημοτική αυτοδιοίκηση ορίστηκε η ύπαρξη χωριστών Δήμων σε πέντε μεγάλες κυπριακές πόλεις. Στη δημόσια διοίκηση τα ποσοστά συμμετοχής για τους Έλληνες και τους Τούρκους ήταν 70% και 30%, ενώ στον στρατό ήταν 60% με 40% αντίστοιχα.⁹⁸

Στα πλαίσια της Συνθήκης Συμμαχίας καθορίστηκε η ίδρυση τριμερούς στρατηγείου στην Κύπρο με συμμετοχή 950 και 650 αντρών, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Τέλος, η Συνθήκη Εγγυήσεως - που τελικά υπογράφηκε από τη Βρετανία - εγγυόταν το διεθνές καθεστώς της νήσου και τις δεσμεύσεις των άρθρων του Συντάγματος. Ακόμα, οι δύο πρωθυπουργοί συνήψαν ένα κείμενο (Συμφωνία Κυρίων),⁹⁹ με το οποίο η Ελλάδα και η Τουρκία δεσμεύονταν να στηρίζουν την είσοδο της Κύπρου στο ΝΑΤΟ, όπως και την εγκατάσταση νατοϊκών βάσεων στη νήσο.¹⁰⁰

Κι ενώ οι παραπάνω όροι είχαν λίγο πολύ διαρρεύσει από διάφορες πηγές, όχι όμως από κυβερνητική ενημέρωση, στις 12 Φεβρουαρίου στον Τύπο επικρατεί «ζυριχικός παροξυσμός»· καθώς μάλιστα, ο Καραμανλής το προηγούμενο βράδυ επέστρεψε ως θριαμβευτής στην Ελλάδα, δηλώνοντας πως η 11^η Φεβρουαρίου αποτελεί «τήν εὐτυχεστέρα μέρα τῆς ζωῆς τοῦ», ενώ παράλληλα ο Μακάριος εξέφρασε δημόσια την απόλυτη ικανοποίησή του για το αποτέλεσμα. Ωστόσο, τα δημοσιογραφικά όργανα συνεχίζουν να βρίσκονται σε άγνοια ως προς το ακριβές περιεχόμενο των εν Ζυρίχη υπογραφέντων όρων, διότι ο πρωθυπουργός διαμήνυσε ότι θα ανακοινωθούν επισήμως στη Βουλή, αφού εγκριθούν από τη Βρετανία. Ο αντιπολιτευόμενος Τύπος, λοιπόν, εξαγριώθηκε ακόμα περισσότερο, καθώς υποτέθηκε ότι εσκεμμένα τηρείται αυτή η σιγή, για να υποκρύψει από την κοινή γνώμη την προδοσία του κυπριακού.

Η *Αυγή* συνοψίζει τη θέση της επί του θέματος μέσω της επιστολής του Ιωάννη Πασαλίδη (προέδρου της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς) - που απευθύνεται στη Βουλή - την οποία δημοσιεύει στο πρωτοσέλιδό της. Ο πρόεδρος της ΕΔΑ μέμφεται τους ιθύνοντες

⁹⁸ Στο ίδιο.

⁹⁹ Αρχείο Κωνσταντίνου Καραμανλή/ ίδρυμα Κωνσταντίνου Καραμανλή [στο εξής ΑΚΚ], 1958-1959, φακ. 28 Α' Κυπριακό, Κείμενον Συμφωνίας μεταξύ κ. κ. Κ. Καραμανλή και Α. Μεντερές, Ζυρίχη 11 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁰⁰ Στο ίδιο.

του Κυπριακού, διότι, σύμφωνα με τα γραφόμενά του, οι όροι που υπεγράφησαν αποτελούν τραγωδία για το ελληνικό έθνος. Οι αρίφνητες αιτιάσεις προς την κυβέρνηση αφορούν, ως επί το πλείστον, τον δια παντός αποκλεισμό της αυτοδιάθεσης - ένωσης. Ακολούθως, απαριθμεί τα δεινά που έχουν προκληθεί και πρόκειται να επέλθουν στον ελληνισμό.¹⁰¹

Πρωτίστως, αποτιμά πως το νέο καθεστώς της Κύπρου είναι χειρότερο από το προηγούμενο, υπονοώντας τη βρετανική κυριαρχία. Συνεχίζει, υποστηρίζοντας ότι η εγκατάλειψη της νήσου και η στάθμευση τουρκικών στρατευμάτων, όχι μόνο δεν καθιστούν ανεξάρτητη την Κύπρο, αλλά αποτελούν συνάμα απειλή για την Ελλάδα και για την ειρήνη, αφού παράλληλα η τουρκική μειονότητα έχει εξισωθεί με την ελληνική πλειοψηφία με υπερπρονόμια που της δίνει το δικαίωμα της αρνησικυρίας. Δηλώνει πως η Αθήνα προσυπογράφει στα εγκλήματα που διαπράττει η Δύση κατά των αραβικών λαών, πως η νήσος μετατρέπεται σε ορμητήριο κατά του Σουέζ και του Λιβάνου και καταλήγει στο συμπέρασμα πως, με αυτήν την ενέργεια, το ελληνικό κράτος απομονώνεται από τους Άραβες φίλους του. Αξιώνει τη γνωστοποίηση των όρων της Συμφωνίας και προτρέπει τον ελληνικό λαό να αντιδράσει άμεσα, ώστε να αποφευχθεί η εθνική τραγωδία που επίκειται. Να επισημανθεί πως ο Μακάριος, σε δημοσιογραφικό σχόλιο, θεωρείται συνυπεύθυνος, διότι συγκαλύπτει την κυβέρνηση Καραμανλή.¹⁰²

Παρόμοια θέση διατυπώνεται και στη *Μακεδονία*, όπου δημοσιεύει περιληπτικά την ίδια επιστολή, ασκώντας συγχρόνως πίεση ως προς τη δημοσιοποίηση των όρων που υπεγράφησαν. Σε όλο το φύλλο της 12^{ης} Φεβρουαρίου διαφαίνεται ο ειρωνικός τόνος σχετικά με τις επευφημίες και τους πανηγυρισμούς κατά την επάνοδο του Καραμανλή στην Ελλάδα, όπως και με τις δηλώσεις του πρωθυπουργού. Το ημερήσιο έντυπο αναφέρει την απόλυτη ικανοποίηση της Βρετανίας και των ΗΠΑ και σε αντιδιαστολή εκφράζει την αγωνία και τη δυσaréσκεια των Ελλήνων.¹⁰³

Εκτός από τα καυστικά σχόλια, σε κάποιες εφημερίδες αποδοκιμάζεται η Συμφωνία Ζυρίχης και μέσω σατιρικών σκίτσων. Να επισημανθεί ότι όλη την περίοδο του Φεβρουαρίου πολλά φύλλα επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν γελοιογραφίες, για να εκθέσουν με σαρκαστική διάθεση τις απόψεις τους. Μια τέτοια χαρακτηριστική περίπτωση είναι *Το Βήμα*, όπου ενώ ισχυρίζεται ότι τηρεί επιφυλακτική στάση ως προς τη διατύπωση κρίσεων,¹⁰⁴ παρ' όλα αυτά παραθέτει μια γελοιογραφία, που προδιαθέτει αρνητικά τον αναγνώστη και του δημιουργεί την εντύπωση πως η έκβαση των ελληνοτουρκικών

¹⁰¹ Η *Αυγή*, 12 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁰² Στο ίδιο.

¹⁰³ *Μακεδονία*, 12 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁰⁴ Στις 12 Φεβρουαρίου σε πνεύμα μετριοπάθειας στα άρθρα κινούνται και οι εφημερίδες *Έθνος* και *Τα Νέα*.

συνεννοήσεων ζημιώνει σαφώς την ελληνική πλευρά, καθώς εξυπηρετεί τα ξένα συμφέροντα.¹⁰⁵

Συγκεκριμένα, στο σκίτσο απεικονίζεται ένας παπάς (ο Τζων Φόστερ Ντάλες-Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών) που κρατά ένα μωρό και τελεί το μυστήριο της βάφτισης. Το μωρό (η Κύπρος), του οποίου το πρόσωπο έχει καταλάβει τρόμος, φορά στο κεφάλι του ένα τούρκικο φέσι και στα πόδια του τσαρούχια, ενώ παράλληλα είναι αλυσοδεμένο με δεσμά που γράφουν ελληνοτουρκικές και αγγλικές βάσεις. Ο παπάς έχει σηκώσει το βρέφος ψηλά από την κολυμπήθρα, ενώ οι πνευματικοί πατέρες του βαπτιζομένου τέκνου - οι πρωθυπουργοί και οι υπουργοί Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας, παρακολουθούν με ικανοποίηση το μυστήριο, κρατώντας αναμμένες λαμπάδες. Το σκίτσο πλαισιώνει ο ακόλουθος τίτλος: « Ό παπά Ντάλες - Καί τό όνομα αὐτοῦ: Ἀνεξάρτητος Κύπρος!...».¹⁰⁶ Αν αφαιρέσει, λοιπόν, ο αναγνώστης το χιουμοριστικό περίβλημα, αντιλαμβάνεται ποια κρίση εκφράζει το παρόν έντυπο.

Ανοικτά, ωστόσο, και χωρίς περιστροφές ελεεινολογεί την ελληνική κυβέρνηση η *Ελευθερία*, ενοχοποιώντας την για επονείδιστο συμβιβασμό και για υποχώρηση που απεμπόλησε τον πόθο της αυτοδιάθεσης - ένωσης, ενώ συνάμα αμαύρωσε τον πολυετή αγώνα και τις θυσίες των Ελλήνων της Κύπρου. Διατυπώνει την άποψη πως η Τουρκία με «κανιβαλισμούς» - εννοεί το πογκρόμ εις βάρος των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης,¹⁰⁷ τα Σεπτεμβριανά όπως έχουν μείνει γνωστά, - κατόρθωσε να υπερισχύσει της Ελλάδος και να θριαμβεύσει. Ακόμα, τονίζει πως οι πανηγυρισμοί των Αβέρωφ - Καραμανλή δικαιολογούνται, όχι επειδή συνομολογήθηκε μια ευνοϊκή Συμφωνία για την Κύπρο, αλλά διότι αντιμετώπισαν το κυπριακό ως «μπελά» από τον οποίο αποδεσμεύτηκαν. Εκτός από την ήττα της Αθήνας, τονίζει πως η Βρετανία πιθανότατα να φαλκιδεύσει ακόμα περισσότερο την ελληνική πλευρά με τους χειρισμούς της.¹⁰⁸

Βέβαια, το πιο ακραίο έντυπο με βάση τα σχόλιά του είναι η *Εστία*, η οποία αποτιμά τη Συμφωνία της Ζυρίχης ως τη μέγιστη συμφορά του έθνους. Χαρακτηρίζει τους Έλληνες χειριστές του ζητήματος με πληθώρα ύβρεων, με αξιοσημείωτη τη φράση «νεκροθάπτες τοῦ κυπριακοῦ», ενώ συγχρόνως υπονοεί πως η συγκέντρωση του κόσμου στο αεροδρόμιο κατά την άφιξη του πρωθυπουργού από την ελβετική πόλη ήταν σκηνοθετημένη από την ίδια την κυβέρνηση. Συμπαράτάσσεται με τον Σπυρίδωνα Μαρκεζίνη (πρόεδρο των Προοδευτικών),

¹⁰⁵ *Το Βήμα*, 12 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁰⁶ Στο ίδιο. Βλ. την εν λόγω γελοιογραφία στο παράρτημα της παρούσας εργασίας στη σ. 56. Επίσης, για άλλα σατιρικά σκίτσα στις 12 Φεβρουαρίου βλ. *Μακεδονία* και *Τα Νέα*.

¹⁰⁷ Για Σεπτεμβριανά βλ. Σπύρος Βρυώνης, *Ο μηχανισμός της καταστροφής. Το τουρκικό πογκρόμ της 6ης-7ης Σεπτεμβρίου 1955 και ο αφανισμός της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης*, Εστία, Αθήνα 2007.

¹⁰⁸ *Ελευθερία*, 12 Φεβρουαρίου 1959.

ο οποίος διαμαρτυρήθηκε έντονα για την επιλογή των Καραμανλή - Αβέρωφ να κρατούν σε άγνοια το έθνος και τη Βουλή σχετικά με τα συμφωνηθέντα.¹⁰⁹

Στο ίδιο έντυπο εκτίθεται η άποψη ότι η Αθήνα τήρησε δουλική στάση στα κελεύσματα των ΗΠΑ και ότι κατάφερε να κερδίσει μια θέση στο πλευρό των αποικιοκρατών, «ὡς μισθοφόρος φύλαξ τῶν νώτων τῆς Τουρκίας», ὅπως τονίζει, σε περίπτωση που η Άγκυρα οργανώσει κάποια επιχείρηση εις βάρος των λαών της Μέσης Ανατολής. Καταλήγει πως, ακόμα κι αν η Βουλή παράσχει τελικά ψήφο εμπιστοσύνης, δεν θα απαλλαχθούν οι ένοχοι από την εγκληματική τους δράση, ὅπως και στο παρελθόν δεν γλύτωσαν οι υπαίτιοι της μικρασιατικής καταστροφής.¹¹⁰

Η *Καθημερινή*, ωστόσο, δεν συμμερίζεται τις άνωθεν απόψεις, ενώ υπερτονίζει την απόλυτη ικανοποίηση τόσο του Καραμανλή όσο και του Μακαρίου. Η πρώτη εντύπωση που σχηματίζει ο αναγνώστης είναι ότι η συγκεκριμένη εφημερίδα επιδιώκει να λειτουργήσει εξισορροπητικά, χωρίς να οξύνει το εκρηκτικό κλίμα που μεταφέρουν τα υπόλοιπα έντυπα, αποφεύγοντας να ασκήσει εκ των προτέρων κριτική γιατί, ὅπως επισημαίνει, οποιαδήποτε κρίση θα ήταν ατελής, εφόσον αγνοεί το ακριβές περιεχόμενο της Συμφωνίας.¹¹¹

Μια ευνοϊκή διάθεση υπέρ της συνομολόγησης της Συμφωνίας, ὁμως, απορρέει από τα σχόλια, καθώς αξιολογεί πως - αν και συναινεί με τη διατυπωμένη άποψη πως δεν ικανοποιούνται οι πόθοι του κυπριακού λαού - η δοθείσα λύση προήλθε ως αναγκαίος συμβιβασμός λόγω της δεινής κατάστασης στην οποία είχε περιέλθει το Κυπριακό. Δηλώνει την αμέριστη εμπιστοσύνη της στους χειριστές του ζητήματος, διότι θεωρεί ότι στάθμισαν όλους τους παράγοντες, ὅπως και το αδιέξοδο που είχε δημιουργηθεί και κατόπιν κατέληξαν σε συμφωνία που φυσικά είναι ευνοϊκότερη από οποιαδήποτε άλλη επιλογή δεδομένων των συνθηκών. Συμπεραίνει, πως ο τρόπος εφαρμογής της θα καταδείξει την αξία της, μεταφέροντας ἔμμεσα το βάρος της εύρυθμης λειτουργίας της ανεξαρτήτου νήσου στους Κυπρίους.¹¹²

Η μόνη εφημερίδα που τάσσεται αναφανδόν υπέρ της πολιτικής Καραμανλή και κυριολεκτικά θριαμβολογεί για τους συμπεφωνημένους ὁρους είναι η *Ακρόπολις*. Το εν λόγω έντυπο υπερτονίζει τα σημεία που ευνοούν την ελληνική πλευρά και περιορίζει ή αποσιωπά τη σημασία των ὁρων που χαρακτηρίζονται από άλλα έντυπα ως υπερδικαιώματα της μειονότητας. Επιπρόσθετα, δεν περνά απαρατήρητο το γεγονός ότι τη 12^η Φεβρουαρίου είναι το μοναδικό δημοσιογραφικό ὄργανο που παραθέτει με τόσο πολλές λεπτομέρειες την

¹⁰⁹ *Εστία*, 12 Φεβρουαρίου 1959.

¹¹⁰ Στο ίδιο.

¹¹¹ *Η Καθημερινή*, 12 Φεβρουαρίου 1959.

¹¹² Στο ίδιο.

πλειοψηφία των όρων της Συμφωνίας. Ο αρθρογράφος ενασμενίζεται για την επίλυση του Κυπριακού και η γνώμη του αποτυπώνεται στον ακόλουθο τίτλο: «Ή υπόθεσις τῆς ἐλευθερίας, συνεργασίας καί εὐημερίας τῆς Κύπρου ἐξέρχεται νικήτρια». Ένα πρόσθετο στοιχείο που καταδεικνύει την επιδοκιμασία της ελληνικής πολιτικής είναι η αναφορά στην υποδοχή του Καραμανλή. Μεταφέρεται εμφανώς ένα κλίμα αισιοδοξίας από πλήθος κόσμου που εξέφρασε την ευαρέσκειά του με ζητωκραυγές και χειροκροτήματα υπέρ του πρωθυπουργού.¹¹³

Όσον αφορά τη Συμφωνία εκφράζει την άποψη πως η ρύθμιση του Κυπριακού θα έχει ευρύτερες θετικές επιπτώσεις στην ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή. Προσθέτει πως η Κύπρος θα καταστεί το έρεισμα της σταθερότητας των ελληνοτουρκικών σχέσεων και θεωρεί κεφαλαιώδους σημασίας το γεγονός ότι μετά τη διασφάλιση της ειρήνης και της ευημερίας θα αναβιώσει το Βαλκανικό Σύμφωνο. Προοιωνίζεται μάλιστα και πιθανή συνάντηση των πρωθυπουργών της Ελλάδος και της Τουρκίας με τον πρόεδρο της Γιουγκοσλαβίας, ώστε να εξετασθούν διεξοδικώς τα προβλήματα της βαλκανικής χερσονήσου αλλά και να τεθούν οι βάσεις της εκ νέου συσφίγξεως των δεσμών των τριών χωρών.¹¹⁴

Την 13^η Φεβρουαρίου επικρατούν οι άνωθεν θέσεις στα ίδια έντυπα, όμως μπορεί να λεχθεί ότι είναι διανθισμένες και εμπλουτισμένες με περισσότερες πληροφορίες και επιχειρήματα υπέρ ή κατά της Συμφωνίας Ζυρίχης, καθώς πλέον ο Τύπος έχει μετατραπεί κυριολεκτικά σε παλαίστρα που αναμετρώνται τα πολιτικά κόμματα. Ο αναβρασμός έχει ενταθεί και σε ορισμένα αντιπολιτευόμενα φύλλα κυριαρχεί η ρητορική μίσους.

Η *Ελευθερία*, αν και τάσσεται εναντίον της κυβέρνησης Καραμανλή και της Συμφωνίας, παρά ταύτα αντικρούει την προαναφερθείσα επιστολή Πασαλίδη δια μέσου σχολίων του κυβερνητικού (!) κύκλου. Με σφοδρές κατηγορίες σφυροκοπά την ΕΔΑ για προδοσία σε εθνικά ζητήματα και προσθέτει πως αποτελεί συνήθη τακτική των κομμουνιστών να προσποιούνται πως ενδιαφέρονται για το έθνος, ενώ έχουν αποδείξει με τη στάση τους το αντίθετο.¹¹⁵

Στην ίδια εφημερίδα δημοσιεύεται η σύγκρουση του Σοφοκλή Βενιζέλου (προέδρου του κεντρώου κόμματος Φιλελευθέρα Δημοκρατική Ένωσις) με τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο (αντιπρόεδρο της κυβέρνησης Καραμανλή), σε συνεδρίαση της Βουλής την

¹¹³ *Ακρόπολις*, 12 Φεβρουαρίου 1959.

¹¹⁴ Στο ίδιο.

¹¹⁵ *Ελευθερία*, 13 Φεβρουαρίου 1959. Για προδοσία κατηγορείται η ΕΔΑ και το ΚΚΕ στο Μακεδονικό ζήτημα, στις διεκδικήσεις επί της Β. Ηπείρου - των Δωδεκανήσων και στον απελευθερωτικό αγώνα των Κυπρίων.

προηγούμενη μέρα, σχετικά με την κυβερνητική απόφαση περί της γνωστοποίησης της Συμφωνίας εν ευθέτω χρόνω, όταν πρώτα κυρωθεί από τη Βρετανία.¹¹⁶

Ο πρώτος, εμφανώς οργισμένος, διαμήνυσε ότι: «Έχει καθήκον ή κυβέρνηση να μας ενημερώσει επί των Συμφωνιών ανεξαρτήτως της ενημερώσεως της Μ. Βρετανίας.» Ο Κανελλόπουλος τόνισε πως ο πρωθυπουργός δεσμεύεται από την έκβαση της απόφασης του Λονδίνου και δεν μπορεί να πράττει πέραν από την πολιτική δεοντολογία, καθώς τα συνάπτοντα τη Συμφωνία μέρη κατέληξαν από κοινού να τηρήσουν χαμηλούς τόνους μέχρι την επίσημη έγκριση της Βρετανίας. Σε σχόλιο το ίδιο έντυπο σημειώνει πως ο Καραμανλής διαχειρίστηκε το Κυπριακό για τρία έτη, σαν να επρόκειτο για ιδιωτική του υπόθεση και πως οφείλει, έστω την ύστατη ώρα, να φανεί αντάξιος της θέσης του και όσων τον εμπιστεύτηκαν.¹¹⁷

Τα πολιτικά πάθη και η εξημμένη ατμόσφαιρα αντανakλώνται επίσης στη *Μακεδονία*, όπου τονίζεται πως η αντιπολίτευση όχι μόνο θα καταψηφίσει τη Συμφωνία, αλλά θα αξιώσει και τη δημοσίευση των ονομάτων των βουλευτών που θα δώσουν ψήφο εμπιστοσύνης, ώστε να αναλάβουν όλοι ανεξαιρέτως τις ευθύνες τους. Η άποψη της εφημερίδας συνοψίζεται στη δήλωση του Ηλία Τσιριμώκου (προέδρου της Δημοκρατικής Ενώσεως) πως μπορεί η Συμφωνία να αποτελεί την «εὐτυχεστέρα μέρα» της ζωής του πρωθυπουργού όχι όμως και του ελληνικού έθνους.¹¹⁸

Σε επίθεση κατά της κυβέρνησης Καραμανλή αλλά και του Τύπου προβαίνει, επίσης, η *Αυγή*, η οποία αποκαλεί τη συνομολόγηση της Συμφωνίας «συνθηκολόγηση» και χαρακτηρίζει τη μερίδα του Τύπου που συντάσσεται με την κυβέρνηση «εὐνοούμενη». Μάλιστα η θετική στάση που τηρείται από κάποια έντυπα εκλαμβάνεται ως συγκάλυψη των εγκληματικών ενεργειών κατά του κυπριακού ελληνισμού. Η αιτιολόγηση της θέσης της εφημερίδας συμπυκνώνεται σε τέσσερις παραμέτρους.¹¹⁹

Αρχικά, υποστηρίζει πως ο κυπριακός λαός απώλεσε - για πάντα - το αναφαίρετο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Δεύτερον, εκφράζει την άποψη πως η ανεξαρτησία είναι φενάκη, καθώς πρόκειται στην πραγματικότητα για τριμερή συγκυριαρχία, διευκρινίζοντας ότι η Κύπρος κατέστη δέσμια των Βρετανών, των Αμερικάνων και των Τούρκων. Τρίτον, τονίζει πως ακόμα και το πολίτευμα θα είναι επίφαση δημοκρατίας, διότι η λαϊκή θέληση θα περιορίζεται στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Τέλος, συμπληρώνει τα παραπάνω συμπεράσματα με την διαπίστωση ότι η εγκατάσταση των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο συντείνει

¹¹⁶ Στο ίδιο.

¹¹⁷ Στο ίδιο.

¹¹⁸ *Μακεδονία*, 13 Φεβρουαρίου 1959.

¹¹⁹ Η *Αυγή*, 13 Φεβρουαρίου 1959.

στην επαναφορά της τουρκικής κυριαρχίας στη νήσο και στον εκτοπισμό της Ελλάδας από αυτήν αντίστοιχα.¹²⁰ Να αναφερθεί ότι το εν λόγω έντυπο εκτιμά πως ο ελληνικός λαός δεν θα επιτρέψει στους «νεκροθάπτες του̣ κυπριακοῦ» να ολοκληρώσουν το έγκλημά τους.¹²¹

Στις 13 Φεβρουαρίου, ενώ όλες οι εφημερίδες αναπαράγουν τις ίδιες θέσεις που είχαν εκφράσει και κατά το παρελθόν, η *Καθημερινή* μεταβάλλει τη μετριοπαθή και επιφυλακτική στάση που τηρούσε όλο αυτό το διάστημα και μετατρέπεται σε θερμό υποστηρικτή της ζυριχικής Συμφωνίας. Με γλώσσα σχεδόν λογοτεχνική και με ύφος που διεγείρει συναισθηματικά τον αναγνώστη τάσσεται υπέρ της ανεξαρτησίας της Κύπρου. Εγκωμιάζει τη νέα κατάσταση, καθώς σταματούν οι θυσίες, ο πόλεμος και η νήσος απελευθερώνεται από την ξένη κυριαρχία. Ο αρθρογράφος εξαιρεί τη νέα περίοδο, η οποία θα σηματοδοτήσει την ευημερία, το φως και την ελπίδα για τον κυπριακό λαό.¹²²

Η Κυπριακή Δημοκρατία αναγνωρίζεται ως μια ακόμα «μικρή Έλλάδα», η οποία συνδέεται πνευματικά και ψυχικά με το ελληνικό κράτος, ενώ τονίζει ότι κανένας κατακτητής δεν κατάφερε να αποκόψει αυτόν τον δεσμό - όχι σε διάστημα λίγων ετών αλλά ολόκληρων αιώνων - αφού η ελληνική πίστη δεν έπαψε να κληροδοτείται από γενιά σε γενιά. Επομένως, θεωρεί πως τα ποσοστά της συμμετοχής στη διοίκηση του ανεξάρτητου κράτους είναι ήσσονος σημασίας, αφού, όσα προνόμια και να δοθούν στην τουρκική μειονότητα, ο ελληνισμός πάντα θα υπερέχει. Ακόμα, συμπληρώνει πως ό,τι κι αν υπέγραψαν οι πρωθυπουργοί - είναι απλά τυπωμένες λέξεις· η «πρώτου βαθμού συγγένεια» της Ελλάδας και της Κύπρου δεν θα μεταβληθεί από κάποιες αράδες σε χαρτιά.¹²³

Ο αρθρογράφος προσθέτει ότι συναισθάνεται την αμφιβολία και την αγωνία των Ελλήνων, καθώς οι αλληπάλληλες απογοητεύσεις του παρελθόντος έχουν δημιουργήσει κλίμα καχυποψίας, παρά ταύτα δηλώνει για τους επικριτές του νέου ελεύθερου κράτους πως, κατά τα ειωθότα, όσοι απέχουν από τις συμφορές και τους πολέμους υποκινούν και πυροδοτούν τα πάθη, την αναστάτωση και για αυτό διερωτάται: «{...}Πότε θεατής είχε τήν ήθική δικαιολογία νά είναι πιά φανατισμένος, πιά αδιάλλακτος από τόν ἴδιο τόν ἐμπόλεμο· {...}» Καταλήγοντας, ο δημοσιογράφος επιδεικνύει αδιαφορία για όσους προκαλούν τη διχόνοια των Ελλήνων, διαβεβαιώνει ότι η Κύπρος θα καταστεί το κέντρο συνάντησης Ανατολής και Δύσης και πως θα μεταμορφωθεί σε έναν παράδεισο.¹²⁴

Φρενίτιδα ωστόσο επικρατεί και στο πρωτοσέλιδο της *Ακρόπολις*, η οποία προσθέτει στη δήλωση Καραμανλή ότι η 11^η Φεβρουαρίου δεν είναι μόνο η δική του «εὐτυχεστέρα

¹²⁰ Στο ίδιο.

¹²¹ Στο ίδιο.

¹²² *Η Καθημερινή*, 13 Φεβρουαρίου 1959.

¹²³ Στο ίδιο.

¹²⁴ Στο ίδιο.

μέρα» αλλά ολόκληρης της Ελλάδας. Ισχυρίζεται, επίσης, ότι όσοι συκοφαντούν την κυβέρνηση και φωνασκούν ακατάληπτα είναι οι ανεύθυνοι που χρησιμοποίησαν ως αντιπολιτευτικό όπλο το Κυπριακό και μέσω της κυπροκαπηλείας συνεχίζουν να επιχειρούν την κηλίδωση της λαμπρής ελληνικής επιτυχίας. Κατόπιν μιας αναλυτικής ανασκόπησης του Κυπριακού καταλήγει στα οφέλη που θα καρπωθεί ο ελληνισμός μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της νήσου. Σε όσα απαριθμεί ο γράφων του δημοσιεύματος - τα περισσότερα έχουν ήδη επισημανθεί - ξεχωρίζει η άποψη ότι η ελληνική πολιτική είχε επιβραδύνει την εσωτερική ανασυγκρότηση του κράτους εξαιτίας της πλήρους απορρόφησής της από το Κυπριακό, ενώ τώρα δίνεται η ευκαιρία για την πραγμάτωση της προόδου και της ευημερίας.¹²⁵

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι στα πλαίσια της αποφυγής ακραίων θέσεων κινείται την 13^η Φεβρουαρίου μόνο *Το Βήμα*, όπου χαρακτηρίζει τη Συμφωνία, σίγουρα, όχι ως δικαίωση των πόθων των Ελλήνων, αλλά ως συμβιβασμό αδηρίτου ανάγκης. Αποδέχεται πως, εκ των πραγμάτων, το αδιέξοδο ήταν ανυπέρβλητο, πως η στροφή στην εφικτή λύση ίσως να μην ήταν η καλύτερη, όμως να ήταν η μόνη ευκαιρία για να σωθεί η Κύπρος. Σημειώνει πως ο κυπριακός λαός με την αυθόρμητη εκδήλωση πανηγυρισμών την πρώτη μέρα της υπογραφής επικύρωσε επί της ουσίας τη νέα κατάσταση και πως καθήκον όλου του ελληνισμού είναι η προσπάθεια εφαρμογής των συμφωνηθέντων, ώστε μια νέα εποικοδομητική εποχή να εμπεδωθεί στη νήσο.¹²⁶

Στο σημείο αυτό να αναφερθεί πως, ήδη από την 12^η Φεβρουαρίου, όλα τα δημοσιογραφικά όργανα κάνουν λόγο για επικείμενη τριμερή ή πενταμερή συνάντηση - με τη συμμετοχή των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου - στο Λονδίνο, εντός των επόμενων ημερών, ώστε να επικυρωθεί η Συμφωνία Ζυρίχης από τη Βρετανία αλλά και από τις κυπριακές κοινότητες. Η μετάβαση, μάλιστα, των υπουργών Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας στο Λονδίνο, ήδη από τις 11 Φεβρουαρίου, - με σκοπό την ενημέρωση των Βρετανών ιθυνόντων - ενέτεινε το κλίμα αγωνίας και δυσπιστίας για τις εξελίξεις.

Επομένως, σταδιακά το ενδιαφέρον των εφημερίδων μετατοπίζεται στη νέα συνάντηση, όμως παράλληλα τηρείται αμείωτη η μανία κάποιων εντύπων και οι προαναφερθείσες διατυπώσεις επαναλαμβάνονται και τις επόμενες μέρες. Αν και παραμένουν ίδιες οι θέσεις των εφημερίδων, αξίζει να αναφερθούν ορισμένα σημεία, που καταδεικνύουν το μέγεθος των συγκρούσεων εξαιτίας της διχογνωμίας, που ταλάνιζε την ελληνική κοινή γνώμη σχετικά με την ανεξαρτησία της νήσου.

¹²⁵ *Ακρόπολις*, 13 Φεβρουαρίου 1959.

¹²⁶ *Το Βήμα*, 13 Φεβρουαρίου 1959.

3.3 Το μεσοδιάστημα μέχρι την υπογραφή της Συμφωνίας Λονδίνου

Η Αυγή, επιχειρώντας να ενισχύσει την άποψη ότι η συμφωνία Καραμανλή - Μεντερές αποτελεί εθνική τραγωδία, μεταφέρει τις απόψεις ορισμένων εθναρχικών συμβούλων, όπως και του μητροπολίτη Κυρήνειας Κυπριανού, οι οποίοι αποδοκιμάζουν το νέο καθεστώς. Συνάμα, σταδιακά, οι ευθύνες κατανέμονται και στον Μακάριο, ο οποίος, κατά την άποψη του δημοσιογράφου, «πρόδωσε» τον κυπριακό λαό. Σε άρθρο με τίτλο «Συζήτησις μέ τούς νεκροθάπτας», αφού πρώτα επισημαίνει πως η κυβέρνηση - εξαιτίας της οργής του λαού - «κατέβασε τήν σημαία τοῦ θριάμβου», οξύνει το προϋπάρχον εξημμένο πνεύμα με δριμείες καταγγελίες.¹²⁷

Συγκεκριμένα, διατυπώνει την άποψη ότι η εκλογή του πρωθυπουργού Καραμανλή, η «πρωθυπουργοποίησή» του, όπως την αναφέρει, ήταν παρασκηνιακή και προσχεδιασμένη από τις ξένες δυνάμεις. Δηλώνει πως ο Καραμανλής ήταν εξ αρχής αντίθετος με τη διεθνοποίηση του κυπριακού και για τον λόγο αυτό παραμερίστηκαν οι άλλοι ηγέτες της Δεξιάς. Κατ' αυτόν τον τρόπο ισχυρίζεται πως είναι πασίδηλο ότι ο πρωθυπουργός αναρριχήθηκε στην εξουσία με δόλια μέσα, με υπονόμευση των δημοκρατικών θεσμών κι όχι στα πλαίσια της νομιμότητας. Αποτιμά, ακόμα, πως το οργανωμένο σχέδιο της αντεθνικής πολιτικής απέβλεπε στο «κλείσιμο» του Κυπριακού.¹²⁸

Οι βαρύτατες κατηγορίες, όμως, δεν αφορούν μόνο την ελληνική κυβέρνηση, αλλά αυτή τη φορά συμπαρασύρουν και τον Εθνάρχη Μακάριο, ο οποίος κατηγορείται για «αγγλοποίηση» κατά την παραμονή του στη Βρετανία, μετά την απελευθέρωσή του από την εξορία, και για απεμπόληση της πατρίδας του. Στο πρωτοσέλιδο είναι, τω όντι, αστείρευτες οι μομφές κατά πάντων ιθυνόντων· και καταλήγει το εν λόγω άρθρο με το ακόλουθο ρητορικό ερώτημα, που, αδιαμφισβήτητα, προβληματίζει τον αναγνώστη: «Γιατί ή έπαίσχυντη συνθηκολόγησις ήταν αδήριτη ανάγκη ειδικώς γιά τήν Κύπρο καί γιά τήν Έλλάδα καί δέν ήταν γιά όλους εκείνους τούς άποικιακούς λαούς, που κατέκτησαν με αγώνα την ελευθερία τους;»¹²⁹

Σε καταγγελτικό τόνο συμπληρώνει και η *Εστία* τις απανωτές κατηγορίες, που έχει ήδη προσάψει στην ελληνική πολιτική, επί της δοθείσας λύσης. Διάχυτη είναι η οργή και στο συγκεκριμένο έντυπο, το οποίο τονίζει ότι η Βρετανία θέτει όρους που καταστρατηγούν την ανεξαρτησία, καθώς η διατήρηση βρετανικών στρατιωτικών βάσεων στη νήσο - η

¹²⁷ *Η Αυγή*, 14 Φεβρουαρίου 1959.

¹²⁸ Στο ίδιο.

¹²⁹ Στο ίδιο.

πληροφορία αυτή προήλθε από δήλωση του Βρετανού υπουργού Εξωτερικών την προηγούμενη μέρα - αποτελεί αναντίρρητα διαιώνιση της εξάρτησης από τον ξένο δυνάστη. Με ειρωνική διάθεση αποφαινεται πως η ανεξαρτησία αφορά μάλλον τα όρη της Κύπρου - που κι αυτά θα υπόκεινται σε καθεστώς ελληνοτουρκικής συγκυριαρχίας - κι όχι ολόκληρη τη νήσο. Τέλος, μεταφέρει το βάρος των ευθυνών στο «ύποδουλωθέν καί επίορκο» τμήμα της Εθναρχίας, το οποίο συγκατανεύει δουλικά στα παραγγέλματα της ελλαδικής πολιτικής.¹³⁰

Το χάσμα και η διάσταση απόψεων στις εφημερίδες απηχούν την οξεία εσωτερική αντιπαράθεση όλου του πολιτικού φάσματος και μερικές φορές η Συμφωνία φαίνεται να αποτελεί την αφορμή για επίθεση στις πολιτικές παρατάξεις. Είναι πασιφανές στον αναγνώστη πως σχεδόν όλα τα έντυπα έχουν μεταθέσει το Κυπριακό σε ζήτημα Αριστερών, Κεντρώων και Δεξιών. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η εφημερίδα *Ακρόπολις*, στην οποία διαγράφεται η αντικομμουνιστική της διάθεση.¹³¹

Στις 14 Φεβρουαρίου το παραπάνω έντυπο ξεδιπλώνει όλη την αντικομμουνιστική του ρητορική, αφορμώμενο από δήλωση κάποιου βουλευτή της ΕΔΑ (δεν κατονομάζεται ο βουλευτής), ο οποίος υποστήριξε ότι ο αληθινός πατριωτισμός διαφαίνεται από τη στάση που τηρούν οι Έλληνες σχετικά με τη «συνθηκολόγησιν», δηλαδή τη Συμφωνία Ζυρίχης. Εξοργισμένος ο δημοσιογράφος από το σχόλιο του βουλευτή, σημειώνει τον διαχωρισμό του έθνους σε «ζυριχικούς» και «άντιζυριχικούς», δηλώνοντας ότι είναι πάγια τακτική των κομμουνιστών να επιχειρούν να προκαλέσουν διχασμό στο έθνος. Προσθέτει πως οι Αριστεροί δυσανασχετούν, επειδή η Ελλάδα δεν αποκόπηκε από τη Δύση και συμπεραίνει πως αυτό το ίδιο γεγονός αποτελεί απόδειξη της εθνικής επιτυχίας, καθώς για τους κομμουνιστές εθνική λύση θα ήταν αυτή που θα «παρέδιδε τήν Ελλάδα αιχμάλωτον εις τούς Βουλγάρους».¹³²

Την απάντησή της στο παραπάνω άρθρο δίνει η *Αυγή*, χρησιμοποιώντας μάλιστα τον τίτλο «Στούς ζυριχικούς οι άντιζυριχικοί». Πρωτίστως, στο απαντητικό άρθρο τονίζεται ότι η ελληνική Βουλή διαδραματίζει τον ρόλο «κομπάρσου» σε ένα τετελεσμένο γεγονός. Στη συνέχεια επιχειρεί να εξηγήσει πως η Συμφωνία δεν ήταν αποτέλεσμα αδηρίτου ανάγκης, όπως διαδίδεται ευρέως, καθώς σημειώνει ότι το αποικιοκρατικό καθεστώς θα ήταν αδύνατον να διατηρηθεί επ' άπειρον στη νήσο, ιδίως σε μια εποχή όπου οι λαοί από άκρη σε άκρη του πλανήτη χειραφετούνται. Παρ' όλα αυτά η ελληνική κυβέρνηση προτίμησε να

¹³⁰ *Εστία*, 14 Φεβρουαρίου 1959.

¹³¹ *Ακρόπολις*, 14 Φεβρουαρίου 1959.

¹³² Στο ίδιο.

στρέψει «τά πολυβόλα» εναντίον του ελληνισμού και να φιμώσει τον λαό, για να συγκαλύψει εγκλήματα χάριν της ελληνοαγγλικής και της ελληνοτουρκικής φιλίας.¹³³

Η κυβέρνηση Καραμανλή, σύμφωνα με τον δημοσιογράφο, είχε στα χέρια της όπλα, με τα οποία μπορούσε να εκμηδενίσει τους αντιπάλους της, καθώς είχε τη δυνατότητα να καταγγείλει τις ειδικές πράξεις της Άγκυρας εις βάρος των Ελλήνων, όπως και τις θηριωδίες των Βρετανών στην Κύπρο· ωστόσο, εκείνη προτίμησε να δημιουργήσει, κατά τους στίχους του Παλαμά στον «Προφητικό»: «ένα μπαίγνιο, ένα παράλλαμα, ένα ψέμα, ένα κλάμα, ένα βασίλειο». Ο αρθρογράφος δηλώνει πεπεισμένος ότι διανοίχτηκε ένας μόνιμος κίνδυνος, που είναι βέβαιο ότι κάποια στιγμή θα εκδηλωθεί, απλά είναι άγνωστο το πότε. Ακόμα, φαίνεται πως είναι βέβαιος ότι οι Τουρκοκύπριοι θα ασκούν «κακόπιστα» το δικαίωμα βέτο και πως τα τουρκικά στρατεύματα θα δημιουργούν διαρκώς ζητήματα στη νήσο. Πιστεύει, ακόμα, πως η Ελλάδα θα βρίσκεται μόνιμως σε θέση εκβιαζομένου και μόνη της, αφού οι ΗΠΑ εκφράζουν σε κάθε ευκαιρία «θορυβωδώς» την προτίμησή τους στην Τουρκία.¹³⁴

Επίσης, εκτός των επιχειρημάτων, που έχουν προαναφερθεί, για τους κινδύνους λόγω της εμπλοκής της Ελλάδας σε ιμπεριαλιστικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή, προσθέτει πως σε περίπτωση διευρυνμένων συγκρούσεων και αντιποίνων του αραβικού κόσμου εναντίον των Βρετανών και των Τούρκων σε πιθανό πόλεμο, τα αντίποινα θα βάλουν εναντίον των βάσεων εξορμήσεως, επομένως, σε ένα τέτοιο σενάριο, την Κύπρο την περιμένει ο όλεθρος, με ανυπολόγιστες συνέπειες και για την Ελλάδα. Ο αρθρογράφος, καταλήγοντας, υπομνήσκει ότι το πνεύμα συνθηκολόγησης της Ζυρίχης έχει μονάχα ένα προηγούμενο, «τό πνεῦμα τοῦ Μονάχου»,¹³⁵ καθώς με την πολιτική κατευνασμού και με την ταπείνωση που δέχτηκαν οι Βρετανοί και οι Γάλλοι θεώρησαν ότι θα απέφυγαν τον πόλεμο, όμως, όπως απέδειξε η ιστορία, έσφαλαν. Έτσι, λοιπόν, το συνθηκολόγο πνεύμα της Ζυρίχης αφορά την «έθνική σωτηρία», επομένως, ο λαός έχει χρέος να αντιταχθεί.¹³⁶

Την ίδια μέρα η *Καθημερινή* αφιερώνει σχεδόν όλο το πρωτοσέλιδό της στο Κυπριακό ζήτημα. Ερμηνεύει τη στάση των αδιάλλακτων ως προσπάθεια ναρκοθέτησης της ανεξαρτησίας και εξηγεί πως εναλλακτική λύση, πέραν του συμβιβασμού, ήταν η δυναμική επιβολή της ένωσης, που όμως τη χαρακτηρίζει «μωρία». Όσοι διατείνονται πως η ένωση θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με συνέχιση του κυπριακού αγώνα, αποκαλούνται «άνεύθυνοι καί παχύδερμοι δημαγωγοί». Τέλος, αποφαινεται πως οι Έλληνες της Κύπρου, για πρώτη

¹³³ *Η Αυγή*, 15 Φεβρουαρίου 1959.

¹³⁴ Στο ίδιο.

¹³⁵ Για Συμφωνία του Μονάχου, βλ. Αντώνης Κλάψης, «Η διολίσθηση στην άβυσσο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου», *Ελλήνων Ιστορικά*, 2013, σ.30-37.

¹³⁶ *Η Αυγή*, 15 Φεβρουαρίου 1959.

φορά από αρχαιοτάτων χρόνων, θα είναι ελεύθεροι και πως η νήσος θα είναι το μοναδικό τμήμα του ελληνισμού εκτός των ορίων του ελληνικού κράτους που θα είναι ανεξάρτητο.¹³⁷

Από τις 15 Φεβρουαρίου κι έπειτα τα δημοσιογραφικά όργανα αρχίζουν να ασχολούνται με τη μετάβαση του αρχιεπισκόπου Μακαρίου στο Λονδίνο, αφού το Κυπριακό έμπαινε στην τελική φάση επίλυσης και στο πλαίσιο της σύναψης της Συμφωνίας ήταν απαραίτητη, εκτός από τη συγκατάθεση των Βρετανών, και η σύμφωνη γνώμη των δύο κοινοτήτων. Οι υπουργοί Εξωτερικών των δύο χωρών, που βρίσκονταν από τις 11 Φεβρουαρίου στο Λονδίνο, ανέμεναν τη μετάβαση των πρωθυπουργών της Ελλάδας και της Τουρκίας, κατόπιν προσκλήσεως του Μακμίλλαν,¹³⁸ στις 17 του ίδιου μήνα, ώστε να ξεκινήσει επίσημα η τελική διάσκεψη.¹³⁹

Στις 16 Φεβρουαρίου η *Εστία*, με την ίδια αμείωτη ένταση στα άρθρα της, ενοχοποιεί τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο για συμμετοχή στα σχέδια απεμπόλησης της νήσου. Με καυστικό ύφος σημειώνει πως ο Μακάριος, συνοδευόμενος από την «κουστωδία» του, εξέφρασε την πεποίθηση ότι είναι πιθανή μια άμεση και δίκαιη λύση. Η άμεση λύση, ωστόσο, μεταφράστηκε ως επανάληψη της Συμφωνίας της Βάρκιζας,¹⁴⁰ την οποία επέβαλαν οι Βρετανοί στην Ελλάδα, κατά τον αρθρογράφο, για να αποδεσμευτούν από την «έλληνική περιπλοκή» και να διαπραγματευτούν με τον Στάλιν το μέλλον της Ευρώπης και των συμφερόντων τους στη Διάσκεψη της Γιάλτας.

Τονίζεται στην εφημερίδα ότι το ίδιο επιδιώκεται από τον Μακμίλλαν και τις ΗΠΑ, για να κλείσουν το ρήγμα του NATO και να ισχυροποιήσουν τη θέση της Τουρκίας, ώστε στην επικείμενη συνάντηση στη Μόσχα να συνδιαλεχθούν με τον Χρυστόφορ από θέση ισχύος. Το εν λόγω άρθρο καταλήγει στο θλιβερό συμπέρασμα ότι οι Τούρκοι καρπώθηκαν ό,τι επιδίωκαν από την Ελλάδα την «άποφράδα» παρελθούσα Τρίτη (την ημέρα που υπογράφηκε η ζυριχική Συμφωνία) και πως οι Βρετανοί θα πάρουν με τη σειρά τους ό,τι ζητούν την «άποφράδα» Πέμπτη (την ημέρα της επικύρωσης της Συμφωνίας Λονδίνου).¹⁴¹ Η ελληνική κυβέρνηση βάλλεται πανταχόθεν, καθώς σε οργίλο τόνο επαναδιατυπώνει και η *Ελευθερία* τις αμετάβλητες θέσεις της, θέτοντας μάλιστα το ακόλουθο ερώτημα: «Πιστεύει ο κ. Καραμανλής ότι οι Κύπριοι έφηβοι, που άγέρωχα έβάδιζαν προς την

¹³⁷ *Η Καθημερινή*, 15 Φεβρουαρίου 1959.

¹³⁸ ΑΚΚ, 1958-1959, φακ. 28 Α΄ *Κυπριακό*, Roger Allen to Prime Minister of Greece, British Embassy, Athens, 14 February 1959.

¹³⁹ Γεωργής, *Η ρήξη*, ό.π. σ. 227- 229.

¹⁴⁰ Για Συμφωνία της Βάρκιζας, βλ. Κώστας Κωστής, *Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας. Η διαμόρφωση του ελληνικού κράτους, 18ος-21ος αιώνας*, Πατάκης, Αθήνα 2018, σ. 697-705.

¹⁴¹ *Εστία*, 16 Φεβρουαρίου 1959.

ἀγχόνην, ὠραματίζοντο Τούρκον ἀντιπρόεδρον καί τουρκικόν στρατόν εἰς τὴν πατρίδα τῶν;»¹⁴²

Τὴν ἀντίθεσή του, ὁμως, στις παραπάνω ἀπόψεις ἐκφράζει τὸ *Ἔθνος*, ὅπου προβλέπει ὅτι ἡ προοπτικὴ τῆς Διάσκεψης στο Λονδίνο εἶναι ευνοϊκὴ γιὰ τὸν ἐλληνισμό, διότι τὸ κοινὸ ἐλληνοτουρκικὸ μέτωπο ἔχει φέρει σὲ δύσκολη θέση τοὺς Βρετανούς, οἱ ὁποῖοι ἀντιλαμβάνονται ὅτι εἶναι ἀνέφικτη ἡ ἐμμονὴ τοὺς σχετικὰ μετὰ τὴν κατοχὴ τῆς νήσου.¹⁴³ Στις 16 Φεβρουαρίου τάσσεται ἐπίσης καὶ ἡ Βραδυνή - ποὺ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν διατύπωνε κρίσεις - υπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας. Ὑποστηρίζει πὺς ἡ μοῖρα εἶχε καταδικάσει τὴ μεγαλόννησο, γιὰ δυόμιση χιλιάδες χρόνια, νὰ δέχεται ἀλλεπάλληλες ἐπιδρομὲς «ἀπὸ Βορρά καὶ Νότο, ἀπὸ Δυσμᾶς καὶ Ανατολάς», πὺς ἡ Κύπρος εἶναι ἐλληνικότετη μέχρι «τά ἔγκατα τῆς γῆς» καὶ ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ δόθηκε ἡ ευκαιρία γιὰ τὴν ἰδρυση ἐνὸς ἀκόμα ἐλληνικοῦ κράτους.¹⁴⁴

Τὴν 16^η Φεβρουαρίου, ὡστόσο, ἐνὼ ὁ ἐλλαδικὸς Τύπος σχολιάζει τὶς ἐξελίξεις, ὁ Μακάριος, ἀφ’ οὗ ἐνημερώνεται γιὰ τὶς βρετανικὲς ἀπαιτήσεις, ἐνίσταται κατὰ ὁρισμένων σημείων, δηλώνοντας πὺς τηρεῖ ἐπιφυλάξεις σχετικὰ μετὰ τὴ Συνθήκη Εγγυήσεως, μετὰ τὶς ἀναλογίες, μετὰ τὸ δικαίωμα βέτο τοῦ Τούρκου ἀντιπροέδρου καὶ ἀνακροῦει πρὺμναν, ἀρνούμενος νὰ υπογράψει τὴν ἐπικείμενη Συμφωνία.¹⁴⁵ Ἐνσκήπτει, ἐτσι, στοὺς κόλπους τῆς ἐλληνικῆς ἀντιπροσωπείας ἀλλὰ καὶ στον Τύπο νέος γύρος ὁρμητικῶν ἀντιδράσεων. Ὅπως εἶναι φυσικὸ, κάποια ἐντυπα συμπαράτάσσονται στο πλευρὸ τοῦ ἐθνάρχου, ἐνὼ ἄλλα τὸν θεωροῦν υπαίτιο τοῦ πιθανοῦ τορπιλισμοῦ τῆς Διάσκεψης τοῦ Λονδίνου. Ἀκόμα, δίνεται ἡ ευκαιρία στα ἀντιπολιτευόμενα ἐντυπα νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ μεταστροφή τοῦ Μακαρίου, γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦν στὴν ἐλληνικὴ κυβέρνηση, ὑποστηρίζοντας ὅτι οἱ Ἑλλαδίτες χειριστὲς τοῦ κυπριακοῦ ἐξαπάτησαν ὄχι μόνον τὸν ἐλληνικὸ λαὸ ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἐθνάρχη.

Ἡ ὑπαναχώρηση τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, παρότι ἄφησε ἐκπληκτικὴ τὴν ἐλληνικὴ κυβέρνηση, δὲν ἐπέσε σαν κεραυνὸς ἐν αἰθρία, καθὼς εἶχε ἐκφράσει τὶς ἀμφιβολίες του, στις 13 Φεβρουαρίου, σχετικὰ μετὰ τὴ Συνθήκη Εγγυήσεως καὶ μάλιστα εἶχε ὑποστηρίξει ὅτι οἱ δισταγμοὶ τοῦ προέρχονταν ἀπὸ ἓναν συγκεκριμένο ὅρο ποὺ παρείχε τὸ δικαίωμα στις ἐγγυήτριες δυνάμεις νὰ παρεμβαίνουν σὲ περίπτωσι ποὺ λάβουν χώρα στὴν Κύπρο ἐκδηλώσεις, οἱ ὁποῖες θὰ ἐθέταν σὲ κίνδυνον τὴν ἀνεξαρτησία ἢ τὴν ἐδαφικὴ ἀκεραιότητα τοῦ κράτους. Ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός, ὡστόσο, εἶχε παροτρύνει τὸν ἐθνάρχη νὰ ἐπανεξετάσει σὲ γενικὲς γραμμὲς τὴ Συμφωνία, ποὺ θὰ καθιστοῦσε ἐντὸς λίγων

¹⁴² *Ἐλευθερία*, 16 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁴³ *Ἔθνος*, 16 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁴⁴ *Ἡ Βραδυνή*, 16 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁴⁵ Γεωργής, *Ἡ ρήξη*, ὁ.π., σ.228.

μηνών τη νήσο ανεξάρτητη, και να μην καταπιάνεται από τις λεπτομέρειες - οι οποίες στην πρακτική τους εφαρμογή θα έχαναν σταδιακά τη σημασία τους. Έτσι, ο Μακάριος δεσμεύτηκε να δώσει την τελική του απάντηση στις 14 Φεβρουαρίου, όπου τελικά δέχτηκε να μεταβεί στο Λονδίνο, δηλώνοντας πως εμμένει στα συμφωνηθέντα.¹⁴⁶

Στις 17 Φεβρουαρίου στα περισσότερα φύλλα αποτυπώνεται μουδιασμένη η θέση των δημοσιογράφων και αποφεύγονται τα μακροσκελή άρθρα γνώμης. Το Κυπριακό διαγράφεται κυρίως μέσα από τις ειδησεογραφικές στήλες και φαίνεται να τηρείται επιφυλακτική στάση. Η *Ακρόπολις* κάνει λόγο για δυσχέρειες εξαιτίας της κυμαινόμενης στάσης του Μακαρίου, που όμως θεωρεί ότι πρόκειται για αναλήθειες, καθώς ο Εθνάρχης ήταν ενήμερος και ενέκρινε τη Συμφωνία Ζυρίχης. Πιστεύει ακόμα ότι ο Μακάριος οφείλει να αναλάβει τις ευθύνες του, αλλιώς εκτιμά ότι οι εξελίξεις θα είναι δυσοίωνες για το μέλλον.¹⁴⁷

Αλλα έντυπα αναφέρουν ότι είναι υπαρκτός ο κίνδυνος ματαιώσεως της πενταμερούς Διάσκεψης λόγω των διαφωνιών που ανέκυψαν,¹⁴⁸ ενώ παράλληλα εκφράζεται η άποψη ότι τα «φερέφωνα» της ελληνικής κυβέρνησης επιχείρησαν να προβάλουν έναν ανύπαρκτο κυπριακό ενθουσιασμό και πως τώρα αποκαλύπτεται η αλήθεια.¹⁴⁹ Μόνο η *Βραδυνή* εμφανίζεται, παρά την κρίση που ξέσπασε λόγω των αντιρρήσεων του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, αισιόδοξη, δηλώνοντας πως ο αρχηγός της ΕΟΚΑ επιδοκιμάζει την προώθηση της λύσης, πως επικρατεί παλλαϊκός ενθουσιασμός στην Κύπρο και πως οι Ελληνοκύπριοι «ράβουν καινούργιες ελληνικές σημαίες».¹⁵⁰

Η *Αυγή*, ωστόσο, αφού πρώτα δημοσιεύει τα σημεία, με τα οποία η κυπριακή αντιπροσωπεία διαφωνεί απόλυτα - τη διατήρηση βρετανικών βάσεων και την παραμονή της νήσου στην Κοινοπολιτεία- προβαίνει σε έναν ισχυρισμό, που διατυπώνεται για πρώτη φορά. Υποστηρίζει ότι είχε προταθεί από την ΕΔΑ εναλλακτική λύση, η οποία θα ήταν αναίμακτη και φιλειρηνική, που όμως αγνοήθηκε, διότι θα υπηρετούσε τα συμφέροντα του κυπριακού λαού και θα έπληττε την ιμπεριαλιστική «βουλιμία» των δυτικών δυνάμεων. Η προτεινόμενη λύση προέβλεπε την αποστρατικοποίηση της Κύπρου και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των δύο κοινοτήτων υπό την αιγίδα διεθνούς ελέγχου. Εντούτοις, οι «συνθηκολόγοι» προτίμησαν να υπογράψουν το «κουρελόχαρτο» της Ζυρίχης και του

¹⁴⁶ ΑΚΚ, 1958-1959, φακ. 28 Α' *Κυπριακό*, Σημείωμα, 14 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁴⁷ *Ακρόπολις*, 17 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁴⁸ *Η Καθημερινή*, 17 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁴⁹ *Ελευθερία*, 17 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁵⁰ *Η Βραδυνή*, 17 Φεβρουαρίου 1959.

Λονδίνου. Πλησιάζει όμως, σύμφωνα με τον δημοσιογράφο, η ώρα τις ετυμηγορίας του λαού, καθώς οι υπαίτιοι «κάθισαν ήδη στο σκαμνί της ιστορίας».¹⁵¹

Στις 18 Φεβρουαρίου τα άρθρα των εφημερίδων ξεχειλίζουν από οργή για όσα πληροφορούνται ότι διαδραματίζονται στο Λονδίνο και ξεσπούν τον θυμό τους. Την προηγούμενη μέρα κατέφτασε στη βρετανική πόλη και ο Έλληνας πρωθυπουργός, ο οποίος ευθύς αμέσως προσπάθησε να μεταπείσει τον Μακάριο και να τον επαναφέρει στην πρωτότερη θέση του, απομακρύνοντάς τον από την παρελκυστική τακτική που είχε υιοθετήσει τις τελευταίες μέρες.¹⁵² Ο Καραμανλής σε έντονο ύφος, σύμφωνα με τον Αβέρωφ, διαμήνυσε ότι δεν πρόκειται να «γελοιοποιήσει» διεθνώς την Ελλάδα, η οποία έχει ήδη συνάψει τη Συμφωνία Ζυρίχης, και τον προειδοποίησε ότι αν δεν υπογράψει θα τερματίσει την κυπριακή πολιτική.¹⁵³

Με τη δήλωση «pacta sunt servanda» του Έλληνα πρωθυπουργού, όπως ήταν αναμενόμενο, σείστηκε ο αντιπολιτευόμενος Τύπος, όπου καταδοκούσε, για να εξαπολύσει νέα επίθεση κατά της ελληνικής κυβέρνησης. Η *Ελευθερία* κατακεραυνώνει τον πρωθυπουργό και τον κατηγορεί για σύμπραξη με τους Τούρκους και τους Βρετανούς, οι οποίοι από κοινού προσπαθούν να επιβάλλουν μια πλασματική ανεξαρτησία στη νήσο.¹⁵⁴ Η προαναφερθείσα «σύμπραξη» χαρακτηρίζεται από την Αυγή, «ιερὰ συμμαχία» κατά των Κυπρίων. Μάλιστα στη δήλωση του πρωθυπουργού ότι δεν πρόκειται να ρεζιλέψει την Ελλάδα και ότι η τήρηση της Συμφωνίας Ζυρίχης είναι επιτακτική, ο δημοσιογράφος σχολιάζει με σαρκασμό ότι «έχουν καί τσίπα οί άνθρωποι!». ¹⁵⁵ Η *Εστία* από την άλλη ερμηνεύει την υπαναχώρηση του Μακαρίου υπό διαφορετικό πρίσμα. Ο αρθρογράφος διατείνεται ότι πρόκειται για «θεατρinισμούς» της κυπριακής αντιπροσωπείας, πως, κατά βάθος, όλοι εγκρίνουν τη Συμφωνία και πως θα αποδειχθεί λίαν συντόμως το αληθές των γραφομένων του.¹⁵⁶

Η *Καθημερινή*, βέβαια, όχι μόνο δε συμφωνεί με τα προαναφερθέντα έντυπα, αλλά επιρρίπτει και ευθύνες στον Μακάριο, υποστηρίζοντας ότι θέτει εξωφρενικούς όρους. Μάλιστα αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο μέχρι την επόμενη μέρα να καταφέρει ο Καραμανλής να πείσει τους Κυπρίους σχετικά με την «ορθότητα τῶν ἀπόψεων τῆς Ἑλλάδας».¹⁵⁷ Τα βάρη των ευθυνών μεταφέρει στον Εθνάρχη και την επόμενη μέρα, όπου εξαιτίας της αμφιταλαντευόμενης στάσης του έχει προκαλέσει «δυσφορία» στην κοινή

¹⁵¹ *Η Αυγή*, 17 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁵² ΑΚΚ, 1958-1959, φακ. 28 Α΄ *Κυπριακό*, Μνημόνιο, Λονδίνο 17 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁵³ Αβέρωφ, ό.π., σ. 209.

¹⁵⁴ *Ελευθερία*, 18 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁵⁵ *Η Αυγή*, 18 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁵⁶ *Εστία*, 18 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁵⁷ *Η Καθημερινή*, 18 Φεβρουαρίου 1959.

γνώμη.¹⁵⁸ Άλλο έντυπο συμπληρώνει τις άνωθεν θέσεις, υποστηρίζοντας ότι πλέον φέρει βαριά ευθύνη για τον κυπριακό λαό ο Μακάριος κι όχι η ελληνική κυβέρνηση.¹⁵⁹

4. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

41. Η αντήχηση της Συμφωνίας στα δημοσιογραφικά άρθρα

Κι ενώ στην Ελλάδα ανταλλάσσονται έντονοι διαξιφισμοί και στο Λονδίνο η Διάσκεψη φαίνεται να περνά από σαράντα κύματα, στις 19 Φεβρουαρίου υπογράφεται η Συμφωνία Λονδίνου από τον Μακάριο και από τα συμβαλλόμενα μέρη στο «Lancaster House». Η συνομολόγηση της νέας Συμφωνίας επικύρωνε όσα διμερώς είχαν υπογράψει οι πρωθυπουργοί Ελλάδας και Τουρκίας στη Ζυρίχη, ενώ αναγνωριζόταν, επίσης, η εκχώρηση δύο περιοχών της Κύπρου (του Ακρωτηρίου και της Δεκέλειας) στη Βρετανία για εγκατάσταση βρετανικών στρατιωτικών βάσεων.¹⁶⁰ Ακόμα, σκιαγραφήθηκε το ζήτημα της μελλοντικής αμνηστίας των Κυπρίων κρατουμένων και εξορίστων, άρθηκε η απαγόρευση επιστροφής του Μακαρίου στη νήσο, που είχε τεθεί σε ισχύ από την απελευθέρωσή του μετά την εξορία του, και συζητήθηκε η πιθανή ένταξη της νήσου στην Κοινοπολιτεία - θέμα που αφέθηκε ανοικτό για το μέλλον.¹⁶¹

Η γνωστοποίηση της υπογραφής της Συμφωνίας Λονδίνου αποτέλεσε το έναυσμα για τον νέο γύρο αντιδράσεων στον Τύπο, ωστόσο η κοινή γνώμη αγνοούσε ακόμα το ακριβές περιεχόμενο της Συμφωνίας, διότι επρόκειτο να ανακοινωθεί επίσημα στις 23 Φεβρουαρίου στη Βουλή. Φυσικά η αδιάκοπη μυστικότητα - αν και η πλειοψηφία των συμφωνηθέντων όρων είχε διαρρεύσει - όξυνε την ένταση. Τα περισσότερα έντυπα καταφέρονται με σκληρά σχόλια εναντίον της ελληνικής κυβέρνησης και τονίζουν τον εξαναγκασμό των Κυπρίων στο «κλείσιμο» του Κυπριακού.

Με το «πιστόλι στόν κρόταφο» υπέγραψε ο Μακάριος και η κυβέρνηση Καραμανλή είναι το όνειδος του λαού, καθώς η Ελλάδα από «συμπαραστάτης έκατήντησε ό ΔΗΜΙΟΣ της κυπριακής έλευθερίας», αναφέρει η εφημερίδα *Ελευθερία*. Τα σημεία που φαίνεται να εγείρουν τις μομφές είναι η νομιμοποίηση της ένοπλης παρέμβασης των εγγυητριών δυνάμεων και η εκχώρηση τμημάτων εδάφους στους Βρετανούς.¹⁶²

Η *Αυγή* μεταδίδει παρόμοιες απόψεις, περικλείοντας τις θέσεις της στο δηκτικό τίτλο του πρωτοσέλιδού της, όπου εκφράζει τη γνώμη ότι η Συμφωνία θα επιφέρει

¹⁵⁸ *Η Καθημερινή*, 19 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁵⁹ *Η Βραδυνή*, 19 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁶⁰ Στην πραγματικότητα η βρετανική παρουσία στη νήσο εκτεινόταν πέραν από τις περιοχές του Ακρωτηρίου και της Δεκέλειας όπως αποτυπώνεται και σε χάρτες· βλ. σχετικά, Ηλιάδης, ό.π. σ. 96-103.

¹⁶¹ Σβολόπουλος, ό.π., σ. 433-436.

¹⁶² *Ελευθερία*, 20 Φεβρουαρίου 1959.

«άγγλοτουρκικό καθεστώς δουλείας». Βεβαιώνει τον λαό πως πρόκειται για ανθελληνική συνωμοσία κατά των Κυπρίων και σημειώνει πως η ελληνική πολιτική «δουλοφροσύνης» υπαγορεύεται από τις ΗΠΑ. Μερίδιο ευθύνης καταλογίζεται και στον Μακάριο, ο οποίος κατηγορείται ότι, με τη δημόσια έκφραση συγχαρητηρίων στην κυβέρνηση Καραμανλή, άνοιξε τον ασκό του Αιόλου. Ο εθνάρχης παραλίγο να καταστεί αντιαποικιακός ήρωας, όμως η συγκατάθεσή του στα εγκλήματα τον απομάκρυνε από μια τέτοια ελπίδα.¹⁶³

Την τραγικότερη μέρα για την ιστορία της Κύπρου αποτελεί η 19^η Φεβρουαρίου, σύμφωνα με την Εστία. Ο αρθρογράφος επιτίθεται κυρίως στον Μακάριο, που θεωρείται ο καθ' όλα υπεύθυνος, διότι εκείνος φέρει το βάρος του επίορκου. Λησμόνησε και καταπάτησε τον όρκο της Φανερωμένης,¹⁶⁴ όταν υπό τη σκηνοθετημένη πίεση της ελληνικής κυβέρνησης, ενέδωσε τελικά στις προσυνεννοημένες απειλές. Οι Κύπριοι δεν έχουν αντιληφθεί ακόμα την απάτη, υποστηρίζει ο δημοσιογράφος, για αυτό πανηγυρίζουν με κωδωνοκρουσίες. Στη δήλωση του Καραμανλή πως η Ελλάδα κατάφερε μια από τις σπουδαιότερες επιτυχίες στην ιστορία της, αποκρίνεται ειρωνικά πως οι Μαραθωνομάχοι και οι ναυμάχοι της Σαλαμίνας «ώχριοῦν» μπροστά στην ελληνική κυβέρνηση. Προσθέτει στο παραπάνω σαρκαστικό σχόλιο πως πράγματι στις λίγες επαίσχυντες πράξεις της ελληνικής ιστορίας, η Συμφωνία Λονδίνου κρατά τα σκήπτρα της μεγίστης προδοτικής και ξεδιάντροπης πράξης.¹⁶⁵

Όσον αφορά τις αντιδράσεις των Ελληνοκυπρίων σχετικά με τη λύση, η εφημερίδα *Τα Νέα* αναφέρει πως οι Κύπριοι υποδέχθηκαν με αισθήματα θλίψης τη Συμφωνία, μεταφέροντας ένα διαφορετικό κλίμα από το παραπάνω έντυπο, συνοψίζοντας τα αισθήματά τους στη φράση «οὔτε κωδωνοκρουσῖαι – οὔτε σημαιοστολισμοί». Διευκρινίζει ακόμα πως οι συγκρατημένες εκδηλώσεις χαράς αφορούσαν τη μελλοντική επάνοδο του λαοφίλου εθνάρχη στη νήσο κι όχι την υπογραφή της ανεξαρτησίας.¹⁶⁶

Το έντυπο που προκαλεί σύγχυση με την επαμφοτερίζουσα στάση του είναι το *Εθνος*, καθώς θεωρεί πως η Συμφωνία Λονδίνου είναι επωφελής, αλλά και επικίνδυνη. Από τη μια υποστηρίζει ότι δεν δικαιολογείται θριαμβολογία και ενθουσιασμός για τα νέα δεδομένα, από την άλλη όμως ισχυρίζεται ότι μπορούν οι Έλληνες να είναι ικανοποιημένοι και ευχαριστημένοι, γιατί θα σταματήσει η «αίμορραγία» της νήσου, ενώ δίνεται η ευκαιρία να αποκατασταθεί η ευημερία και να ζήσουν οι Έλληνες της Κύπρου ειρηνικά. Ο

¹⁶³ *Η Αυγή*, 20 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁶⁴ Για τον όρκο της Φανερωμένης βλ. Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού*, ό.π., σ. 34.

¹⁶⁵ *Εστία*, 20 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁶⁶ *Τα Νέα*, 20 Φεβρουαρίου 1959.

αναγνώστη του συγκεκριμένου εντύπου δεν αντιλαμβάνεται τη θέση του δημοσιογράφου, αν τελικά ρέπει υπέρ της λύσης ή τάσσεται εναντίον.¹⁶⁷

Η εφημερίδα που τάσσεται ολοφάνερα υπέρ της ανεξαρτησίας είναι η *Ακρόπολις*. Αποκαλεί τη Συμφωνία «Νίκη του Έθνους», ενώ παράλληλα πλέκει το εγκώμιο στον πρωθυπουργό Καραμανλή, όπου χάρη σε εκείνον απέκτησε η Κύπρος την ανεξαρτησία της μετά από χιλιάδες έτη συνεχούς σκλαβιάς. Η νίκη, σύμφωνα με τον αρθρογράφο, ανήκει τόσο στον κυπριακό λαό όσο και στην ελληνική κυβέρνηση. Αποσαφηνίζει πως πρωτίστως τιμά τον ηρωικό αγώνα των Κυπρίων, αλλά πως παράλληλα τη δική της μάχη έδωσε για τρία ολόκληρα χρόνια η ελληνική κυβέρνηση, διακινδυνεύοντας πολλές φορές την τύχη οχτώ εκατομμυρίων Ελλήνων.¹⁶⁸

Στις 20 Φεβρουαρίου μόνο η *Καθημερινή* αποστασιοποιείται και αποφεύγει να διατυπώσει τη θέση της, ισχυριζόμενη πως, όταν γνωστοποιηθεί το πλήρες περιεχόμενο, θα μπορεί να εκφρασθεί θεμελιωμένη άποψη δημόσια. Προς το παρόν περιορίζεται σε κάποιες ευχές για το μέλλον της ελεύθερης νήσου και για τα βήματα που θα συντελεστούν με στόχο την εσωτερική αναδημιουργία των δύο πλέον ανεξάρτητων κρατών, της Ελλάδας και της Κύπρου.¹⁶⁹ Η ίδια στάση τηρείται και την επόμενη μέρα, όπου επιλέγεται η ειδησεογραφική προσέγγιση των γεγονότων και όχι τα άρθρα γνώμης. Η άποψη της εφημερίδας για τις εξελίξεις αποτυπώνεται μέσω της διαπλοκής των γεγονότων και των σχολίων. Χαρακτηρίζεται θερμή η υποδοχή του Καραμανλή στην Ελλάδα μετά τη Συμφωνία και δηλώνει πως η εγκαρδιότητα αυτή δικαιώνει τις προσπάθειες της κυβέρνησης. Ακόμα, γίνεται αναφορά στη δυσaréσκεια των Τουρκοκυπρίων, οι οποίοι διαδήλωσαν κατά της ανεξαρτησίας, κραυγάζοντας το σύνθημα «διχοτόμησις ή θάνατος».¹⁷⁰

Τις διαδηλώσεις των Τούρκων της Κύπρου στη Λευκωσία σχολιάζει και η *Ελευθερία*, μεταφέροντας ένα σκοτεινό κλίμα, καθώς αναφέρει πως οι διαδηλωτές εκφράζουν μίσος για τη συμβίωσή τους με τους Έλληνες. Προσθέτει πως η σιωπή του αρχηγού της ΕΟΚΑ και το γεγονός ότι δεν έχει ακόμα τοποθετηθεί επί των Συμφωνιών προκαλεί ανησυχία. Τέλος, στις συνεχείς αναφορές από τον κυβερνητικό κύκλο και από τις εφημερίδες περί χιλιάδων ετών δουλείας της Κύπρου απαντά πως πρόκειται για «άνιστόρητες αηδίες», που επαναλαμβάνει και ο πρωθυπουργός. Επικαλείται, προς απόδειξη του αντιθέτου, διάφορες εποχές ακμής της Κύπρου, όπου οι Έλληνες της νήσου ήταν ελεύθεροι και ευημερούσαν, ώστε να μειώσει την προσπάθεια όσων επιχειρούν να

¹⁶⁷ *Έθνος*, 20 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁶⁸ *Ακρόπολις*, 20 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁶⁹ *Η Καθημερινή*, 20 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁷⁰ *Η Καθημερινή*, 21 Φεβρουαρίου, 1959.

αποδείξουν ότι για πρώτη φορά μετά από τρεις χιλιάδες έτη η νήσος κατακτά την ελευθερία της.¹⁷¹

Αβεβαιότητα για το μέλλον λόγω των διαδηλώσεων που ξέσπασαν στη νήσο μεταφέρει και η *Μακεδονία*, όπου με ειρωνεία ερμηνεύει πως απόδειξη της ανασύνδεσης της ελληνοτουρκικής φιλίας αποτελούν οι τουρκικές ιαχές με τα συνθήματά τους. Ακόμα, παραθέτει ονομαστικά ένα προς ένα τα κόμματα και τους πολιτικούς που θα κατανηφίσουν στη συνεδρίαση της Βουλής τη Συμφωνία,¹⁷² ενώ στις 22 Φεβρουαρίου αναπαράγει την άποψη του Σοφοκλή Βενιζέλου ότι είναι τουλάχιστον «κωμική» η προσπάθεια της κυβέρνησης να εμφανίζει την απεμπόληση των πόθων του κυπριακού λαού ως ανεξαρτησία.¹⁷³ Ο δημοσιογράφος, ακόμα, εστιάζει στο δικαίωμα βέτο του Τούρκου αντιπροέδρου και στην εγκατάσταση τουρκικού στρατού στη νήσο και βεβαιώνει πως θα δημιουργούνται συνεχείς προστριβές ανάμεσα στους συνοίκους.¹⁷⁴

Μια άλλη διάσταση της τουρκικής διαμαρτυρίας που ξέσπασε στη νήσο μεταδίδει το *Έθνος*, όπου υποστηρίζει πως οι Βρετανοί υποκινούν τους Τουρκοκυπρίους, γιατί επιδιώκουν να ανατρέψουν τα συμφωνηθέντα· μάλιστα συμπεραίνει πως η αναμόχλευση των παθών δημιουργεί αμφιβολίες για το μέλλον.¹⁷⁵ Κι ενώ αρκετά έντυπα φανερώνουν την ανησυχία τους σχετικά με τις τουρκικές αντιδράσεις, η *Ακρόπολις*, για μια ακόμα φορά, αποκαλύπτει την αμετάβλητη στάση της σχετικά με τον κομμουνιστικό κίνδυνο επί της νήσου.

Υποστηρίζει πως σε περίπτωση που διασπαστούν τα δεξιά κόμματα λόγω της διαφαινόμενης ασυμφωνίας που έχει προκληθεί από την υπογραφή της Συμφωνίας, ελλοχεύει ο κίνδυνος να κερδίσουν οι κομμουνιστές την εμπιστοσύνη του λαού και να καταστούν οι ρυθμιστές της πολιτικής ζωής της Κύπρου, όπως συνέβη και στην Ελλάδα.¹⁷⁶ Ακόμα, δικαιολογεί την πικρία των «έρυθρων», γιατί η λύση τους αφαίρεσε την ψηφοθηρική τους δύναμη, καθώς τόσο καιρό εκμεταλλεύονταν την κατάσταση της καθημαγμένης Κύπρου, των αναταραχών στην Ελλάδα και το πλήγμα των συμμαχικών σχέσεων, ενώ τώρα που επιλύθηκαν όλα τα προβλήματα δεν έχουν κάποιο ζήτημα να εργαλειοποιήσουν για να κερδίσουν ψήφους.¹⁷⁷ Η παραπάνω άποψη επαναλαμβάνεται και στην *Καθημερινή*, όπου

¹⁷¹ *Ελευθερία*, 21 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁷² *Μακεδονία*, 21 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁷³ *Μακεδονία*, 22 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁷⁴ *Στο ίδιο*.

¹⁷⁵ *Έθνος*, 22 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁷⁶ Ο αρθρογράφος αναφέρεται στις εκλογές του Μαΐου 1958, όπου η ΕΔΑ κατέλαβε τη δεύτερη θέση και για πρώτη φορά η Αριστερά έγινε Αξιωματική Αντιπολίτευση. Βλ. σχετικά, Ηλίας Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία: κόμματα και εκλογές 1946 – 1967*, Πατάκης, Αθήνα ¹²2019, σ. 225-251.

¹⁷⁷ *Ακρόπολις*, 22 Φεβρουαρίου 1959.

διατείνεται πως εναντιώνονται στη λύση μόνο οι «κυπροκάπηλοι», διότι χάνουν ένα όπλο δημαγωγικής πολιτικής.¹⁷⁸

Η αντίθεση Αριστερών και Δεξιών διακρίνεται και στην *Αυγή*, όπου σχολιάζει πως η Ελλάδα, εξαιτίας της πολιτικής Καραμανλή, εμπλέκεται στην πολιτική του Ψυχρού Πολέμου, ενώ παράλληλα εχθρεύεται με όλους τους γειτονικούς λαούς. Η Συμφωνία θεωρείται αμερικανικό συνωμοσιολογικό σχέδιο, που οδηγεί την Ελλάδα στην απομόνωση. Οι καταγγελτικές απόψεις του συγκεκριμένου εντύπου εμπεριέχονται σε κάποια κύρια σημεία σχετικά με τους υπογραφέντες όρους. Αρχικά, τα νέα δεδομένα στη νήσο αποκαλούνται «έκτρωμα» ανεξαρτησίας και δημοκρατίας, γιατί νομιμοποιείται ο παλιός δυνάστης (η Βρετανία) και συνάμα εγκαθίσταται νέος κυρίαρχος (η Τουρκία). Ακόμα, επικαλείται τις παρελθούσες δημόσιες αναγγελίες των φιλοκυβερνητικών εντύπων περί αναβίωσης της βαλκανικής συμμαχίας, για να ενισχύσει την άποψη ότι αποδείχτηκαν φρούδες ελπίδες, διότι, όπως απέδειξαν οι δηλώσεις της γιουγκοσλαβικής κυβέρνησης, η συμμαχία «ανετινάχθη στον αέρα».¹⁷⁹

Τέλος, το εναπομείναν διακηρυγμένο όφελος των υπογραφεισών Συμφωνιών, που θα καρπωνόταν το ελληνικό κράτος, ήταν η ελληνοτουρκική φιλία, που όμως ουδέποτε ήταν υπαρκτή και ούτε ποτέ μπορεί ο ελληνικός λαός να πιστέψει σε αυτήν, διότι οι «σοβινιστές» Τούρκοι υποχρεώθηκαν στην αναθέρμανση της ψευδεπίγραφης φιλίας εξαιτίας της απομόνωσής τους. Επομένως, ο δημοσιογράφος καταλήγει πως οι κυβερνητικές εξαγγελίες περί πολύπλευρων θετικών απορροιών, που θα απολάμβανε το ελληνικό κράτος και η Κύπρος, αποδείχτηκαν κάλπικες. Προτρέπει τον λαό να ξεσηκωθεί, να καταργήσει τα συμφωνηθέντα και να ανατρέψει τους «αδίστακτους δράστες».¹⁸⁰ Μετά τη γνωστοποίηση των κειμένων, το άνωθεν έντυπο καταφεύγει σε ακόμα πιο ακραίες δηλώσεις, υποστηρίζοντας πως η νήσος διχοτομείται και πως οι Συμφωνίες είναι πολύ χειρότερες από το Σχέδιο Μακμίλλαν.¹⁸¹

4.2 Η κοινοποίηση των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου στη Βουλή και οι αντεγκλήσεις των κομμάτων στα έντυπα μέσα

Στις 23 Φεβρουαρίου οι δημοσιογράφοι και η κοινή γνώμη αναμένουν εναγωνίως την επίσημη ανακοίνωση των Συμφωνιών, καθώς ήδη έχουν αρχίσει να προβάλλονται σχετικές απόψεις διαφόρων βουλευτών επί των πλείστων όρων, που έχουν πληροφορηθεί

¹⁷⁸ *Η Καθημερινή*, 24 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁷⁹ *Η Αυγή*, 22 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁸⁰ Στο ίδιο.

¹⁸¹ *Η Αυγή*, 24 Φεβρουαρίου 1959.

από δημοσιογραφικούς κύκλους. Επομένως, οι αντιπαραθέσεις, που θα ξεσπάσουν στη Βουλή τις επόμενες μέρες, θα μεταφερθούν γρήγορα στον Τύπο. Ενώσω παρατηρούνται έντονες αλληλοκατηγορίες στα φύλλα των εφημερίδων, το Κυπριακό εκτίθεται ενώπιον της εθνικής αντιπροσωπείας και αφού ο πρωθυπουργός ανέγνωσε τα κείμενα των Συμφωνιών, θέτοντας ζήτημα εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση, τα αντιπολιτευόμενα κόμματα κατέθεσαν δύο προτάσεις δυσπιστίας, με αποτέλεσμα να διακοπεί προσωρινά η συνεδρίαση και να ξεκινήσει εκ νέου στις 25 Φεβρουαρίου. Η πρώτη πρόταση προερχόταν από το Κόμμα των Φιλελευθέρων, το Κόμμα των Προοδευτικών, το Λαϊκό Κοινωνικό Κόμμα, ενώ στο πλευρό των παραπάνω παρατάξεων συμπαρατάχθηκε και η Δημοκρατική Ένωση· παράλληλα η δεύτερη πρόταση δυσπιστίας κατατέθηκε από την ΕΔΑ.¹⁸²

Ευθύς αμέσως, μετά τη δημόσια πληροφόρηση επί των κειμένων των Συμφωνιών αλλά και επί των προτάσεων δυσπιστίας της αντιπολίτευσης, επήλθε όργιο αντιδράσεων στον Τύπο. Σχεδόν όλα τα έντυπα δημοσιεύουν το πλήρες περιεχόμενο των συνομολογημένων Συνθηκών, όπως και τις αγορεύσεις των βουλευτών της αντιπολίτευσης (25-28 Φεβρουαρίου). Το γεγονός ότι σχεδόν σύσσωμο το σύνολο των κομμάτων αντιτάχθηκε στις Συμφωνίες και καταφέρθηκε με πύρινο λόγο εναντίον της κυβέρνησης αποτέλεσε, για μια ακόμα φορά, την αφορμή, ώστε να παροξυνθούν τα πάθη. Πλέον παρουσιάζονται όλο και λιγότερα μετριοπαθή άρθρα, καθώς σχεδόν όλες οι εφημερίδες έχουν διαμοιραστεί σε δύο στρατόπεδα και τάσσονται είτε στο πλευρό της κυβέρνησης είτε με το μέρος της αντιπολίτευσης.

Η *Ελευθερία* αναφέρει πως τελικά είναι δυσμενέστερη η θέση της ανεξαρτήτου Κύπρου εν συγκρίσει με τις μέχρι πρότινος πληροφορίες, καθώς τα αγγλοτουρκικά δικαιώματα είναι ευρύτατα και επιβάλλουν στη νήσο ένα δύσκαμπτο καθεστώς - το οποίο προγενέστερα χαρακτηριζόταν ως «άφρον», ενώ τώρα το αποκαλεί «παράφρον» - διότι η τριπλή επικυριαρχία είναι πρωτοφανής διεθνώς. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται αναφορικά με το δικαίωμα της επέμβασης των τριών εγγυητριών δυνάμεων στην Κύπρο, καθώς επίσης, παρατίθεται αναλυτικός χάρτης με τις περιοχές που διατηρούνται υπό βρετανική κατοχή. Κατέστη αναπόφευκτος ο διαμελισμός της Κύπρου, συμπεραίνει ο αρθρογράφος,¹⁸³ ενώ την ίδια άποψη παραθέτει και η *Αυγή*.¹⁸⁴

Η *Καθημερινή*, ωστόσο, όχι μόνο αποδοκιμάζει τις προτάσεις δυσπιστίας των κομμάτων, αλλά διατρανώνει κατηγορηματικά πως κανένας αντίλογος δεν δύναται να

¹⁸² Συνεδρίασις ΝΘ', 23 Φεβρουαρίου 1959, Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων/ Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, 1997 [στο εξής: ΚΒΕ], τμ. 3, σ. 10-16.

¹⁸³ *Ελευθερία*, 24 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁸⁴ *Η Αυγή*, 24 Φεβρουαρίου 1959.

μειώσει την αξία των Συμφωνιών - όμοια κρίση εκφράζει σε πρωτοσέλιδο και η *Ακρόπολις*.¹⁸⁵ Μάλιστα με σαρκαστικό τόνο δηλώνει πως η αναβολή της συνεδρίασης για δύο μέρες ίσως αποδειχθεί ωφέλιμη, διότι θα δοθεί η ευκαιρία για «σοβαράν μελέτην τῶν κειμένων». ¹⁸⁶ Ένα άλλο στοιχείο που παραθέτει προς υπεράσπιση της κυβέρνησης είναι η απόδειξη, κατά τα γραφόμενα του δημοσιογράφου, πως η κυβέρνηση ουδέποτε απέκρυψε κάποιον από τους υπογραφέντες όρους και μάλιστα καταδεικνύονται ευνοϊκότεροι από όσα είχαν γίνει γνωστά όλο αυτό το διάστημα. Ακόμα, συμπληρώνει πως το δικαίωμα επέμβασης των τριών δυνάμεων είχε παρερμηνευτεί, αφού μόνο σε περίπτωση διαφωνίας των τριών χωρών παρέχεται το δικαίωμα μονομερούς ενέργειας με στόχο τη διασφάλιση της τάξης, επομένως φαίνεται πως για το εν λόγω έντυπο μειώνεται η σημασία του συγκεκριμένου όρου,¹⁸⁷ άποψη που για τον σύγχρονο αναγνώστη αποτελεί τραγική ειρωνεία φυσικά.

Καχύποπτη με τα ανακοινθέντα κείμενα εμφανίζεται η εφημερίδα *Ελευθερία*, όπου ερμηνεύει κάποια «κενά» ως υπόνοια ύπαρξης μυστικών Συμφωνιών. Θεωρεί πως δεν αποκλείεται να υπάρχουν μυστικοί όροι και πως μια ένδειξη αποτελεί το ζήτημα της ένταξης της νήσου στη βρετανική Κοινοπολιτεία, καθώς περιλαμβάνει ασάφειες, αφού, όπως υποστηρίζει, η Συνθήκη Εγγυήσεως δεν επιτρέπει την πρόσδεση της Κύπρου με οποιοδήποτε άλλο κράτος ούτε σε οικονομικό ούτε σε πολιτικό επίπεδο, επομένως υπάρχει κάποια μυστική Συνθήκη - άγνωστη στη δημόσια γνώμη - που εξαιρεί την ένταξη στην Κοινοπολιτεία.¹⁸⁸

Στις 24 Φεβρουαρίου η *Ακρόπολις* με παράφορη αντικομμουνιστική οργή επιχειρεί να ευτελίσει τις προτάσεις μομφής, χαρακτηρίζοντας την άρση εμπιστοσύνης των κομμάτων από την κυβέρνηση ως πολιτικό παίγνιο δημοκόπων που ενώνει «τάς έθνικάς και τάς άντεθνικάς δυνάμεις». Επίσης, τονίζει πως σπιλώνεται ο πολιτικός χώρος εξαιτίας του «έλληνοκομμουνιστικοῦ μετώπου» και πως παρέχεται «πιστοποιητικόν πατριωτισμοῦ» στους αριστερούς, οι οποίοι επιζητούν την υποδούλωση της Ελλάδας στους εχθρούς της.¹⁸⁹

Την επόμενη μέρα το ίδιο έντυπο επιδιώκει να καταστήσει σαφές ότι ο Καραμανλής πέτυχε το «μέγιστον δυνατόν» και όχι, όπως και ο ίδιος ο πρωθυπουργός επισήμανε, την «ιδανικὴν πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος».¹⁹⁰ Υπερτονίζει πως οι Συμφωνίες δεν προήλθαν κατόπιν νίκης επί της Βρετανίας και της Τουρκίας σε πόλεμο, ώστε να τους επιβληθεί η

¹⁸⁵ *Ακρόπολις*, 24 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁸⁶ *Η Καθημερινή*, 24 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁸⁷ *Η Καθημερινή*, 25 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁸⁸ *Ελευθερία*, 25 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁸⁹ *Ακρόπολις*, 24 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁹⁰ Αγόρευση Κωνσταντίνου Καραμανλή στη Βουλή των Ελλήνων, 23 Φεβρουαρίου 1959, ΚΒΕ, τμ. 3, σ. 13.

βούληση της νικήτριας δύναμης, αλλά ήταν αποτέλεσμα ειρηνικής συνεννόησης. Έτσι, ο αρθρογράφος αποφαίνεται πως δεν κατανοεί τις αντιρρήσεις, για αυτό τον λόγο καταλογίζει ευθύνες στην αντιπολίτευση για τον διχασμό που έχει προκληθεί στο έθνος.¹⁹¹

Το αποκορύφωμα της έντασης στον Τύπο επήλθε μετά την επανέναρξη της συνεδριάσεως των κομμάτων, καθώς τις προτάσεις μομφής ακολούθησε συζήτηση επί του περιεχομένου των Συμφωνιών. Να αναφερθεί ότι οι προτάσεις τελικά απορρίφθηκαν με 170 ψήφους έναντι 118 και ότι έμμεσα οι Συμφωνίες εγκρίθηκαν από τη Βουλή.¹⁹² Από τις 26 Φεβρουαρίου, λοιπόν, όλα τα δημοσιογραφικά όργανα δημοσιεύουν τις αγορεύσεις των βουλευτών, οι οποίες σχολιάζονται και ερμηνεύονται ανάλογα με την πολιτική τοποθέτηση του εκάστοτε εντύπου.

Ο πρωτοστάτης της καταδίκης των Συμφωνιών υπήρξε ο Σοφοκλής Βενιζέλος, ο οποίος κατήγγειλε με σφοδρότητα την κυβέρνηση για εθνική απεμπόληση. Ισχυρίστηκε πως «δέν θεωρεί την συμφωνίαν του Λονδίνου καί της Ζυρίχης ως δεσμευούσας τό ἔθνος» και ότι, όταν το Κόμμα των Φιλελευθέρων ανέλθει στην εξουσία, θα επιχειρήσει την αναθεώρησή τους με στόχο την αδέσμευτη ανεξαρτησία.¹⁹³ Η *Καθημερινή* μεταφέρει την παραπάνω δήλωση στον τίτλο του πρωτοσέλιδού της, αποτυπώνοντας παράλληλα το συγκρουσιακό κλίμα της Βουλής. Παραθέτει την αγόρευση του Βενιζέλου, ενώ σχολιάζει ως επιθετική, έντονη και απότομη τη συμπεριφορά του.

Ο αρχηγός των Φιλελευθέρων, αφού πρώτα επισήμανε την ασυνέπεια και την επιπολαιότητα της ελληνικής κυβέρνησης στη διαχείριση του Κυπριακού, έπειτα αναφέρθηκε στην εθνική ταπείνωση που υπέστη η Ελλάδα μετά τις υποχωρήσεις και την αποδοχή της ελληνικής και της τουρκικής συγκυριαρχίας επί της νήσου. Εξέφρασε την άποψη ότι οι προγενέστερες προτάσεις - λύσεις ήταν ευνοϊκότερες και κατήγγειλε την προσπάθεια εξευμενισμού των Τούρκων για χάρη της ανυπόστατης τουρκικής φιλίας. Ως προς τις Συμφωνίες, παρατήρησε πως στην πραγματικότητα πρόκειται για δύο προέδρους με ίδια δικαιώματα και τόνισε πως η πιο ανησυχητική και πιθανή έκβαση είναι να διαμοιραστεί η ελληνική πλειοψηφία σε κόμματα και να παραμείνει ενωμένη και συμπαγής η τουρκική μειοψηφία με αποτέλεσμα η δεύτερη να ασκεί τον έλεγχο και την εξουσία. Ο αρχηγός των Φιλελευθέρων κατέληξε στο θλιβερό συμπέρασμα πως οι Συμφωνίες σε

¹⁹¹ *Ακρόπολις*, 25 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁹² Αντώνης Κλάψης, «Ελλαδική στρατηγική, πολιτικός και αντιπολιτευτικός λόγος και Συμφωνίες Ζυρίχης Λονδίνου», (άρθρο υπό δημοσίευση), σ.9.

¹⁹³ Στο ίδιο. Πρβλ. Αγόρευση Σοφοκλή Βενιζέλου στη Βουλή των Ελλήνων, 25 Φεβρουαρίου 1959, ΚΒΕ, τμ. 3, σ. 18.

ρεαλιστικές συνθήκες θα είναι αδύνατον να εφαρμοστούν και σημείωσε: «πρέπει να ανατραπούν, άλλως πολύ φοβούμαι ότι θά θρηνήσωμεν νέας εθνικάς συμφοράς».¹⁹⁴

Την αγόρευση του Βενιζέλου χαρακτήρισε ως ολίσθημα η *Καθημερινή*, δηλώνοντας μάλιστα πως υπέπεσε σε πολιτικό σφάλμα για δύο λόγους. Πρώτον, διότι οι αποφάσεις των πολιτικών κυβερνήσεων - που τυγχάνουν της κύρωσης από τη Βουλή - δεσμεύουν τη χώρα διεθνώς και καθίσταται αδιανόητη η ανατροπή τους, καθώς έτσι θα έχανε το κύρος της η χώρα, αλλά θα ήταν και αδύνατη οποιαδήποτε πολιτική συμφωνία ανάμεσα σε κράτη. Δεύτερον, με αυτή τη δήλωση η Ελλάδα απώλεσε την αξιοπιστία της και την φερεγγυότητά της, ενώ παράλληλα δημιουργεί διεθνείς καχυποψίες ότι στους πολιτικούς κόλπους της χώρας απουσιάζει η τάξη και επικρατεί αναρχία.¹⁹⁵

Την ίδια θέση, με ακόμα πιο σκληρή κριτική, εκφράζει και η *Ακρόπολις*, όπου υποστηρίζει ότι την ανεργμάτιστη ομιλία του Βενιζέλου κατάφερε να αντικρούσει ο Αβέρωφ με αδιάσειστα επιχειρήματα, αποδεικνύοντας ότι ο κυπριακός λαός τέρπεται ήδη την ελευθερία του. Η δήλωση του Βενιζέλου αναφορικά με την ανατροπή των Συμφωνιών αποκλήθηκε «παράφρων» και «Δονκιχωτική»· συμπεραίνοντας ο αρθρογράφος πως είτε ο Βενιζέλος αγνοεί την πολιτική πραγματικότητα είτε επιχειρεί να εξαπατήσει τον ελληνικό λαό. Το ίδιο φύλλο μεταφέρει τον απαντητικό λόγο του Αβέρωφ, ο οποίος ξεκίνησε την ομιλία του με τη φράση: «ήσαν τόσο αναιμικά και μικρόψυχα όσα είπεν ο άρχηγός τοῦ Κ.Φ...» - που συντάραξε τα αντιπολιτευόμενα κόμματα.¹⁹⁶

Το σχόλιο του Βενιζέλου προξένησε επεισοδιακή αντιπαράθεση, που λίγο έλειψε να οδηγήσει σε άσκηση βίας εντός του κοινοβουλίου, ενώ διεκόπη για λίγη ώρα και η συνεδρίαση. Η εφημερίδα αποτυπώνει το κλίμα έντασης και παραθέτει τον λόγο του υπουργού Εξωτερικών, με τον οποίο αποστόμωσε την αντιπολίτευση, κατά τον δημοσιογράφο. Τα σημεία όπου διέψευσε ο Αβέρωφ, αφορούν την καταγγελία περί άσκησης ψυχολογικής βίας στον Μακάριο για να υπογράψει, διότι δήλωσε πως ο αρχιεπίσκοπος ήταν ενήμερος καθ' όλη την πορεία των διαπραγματεύσεων. Ως προς τα προγενέστερα σχέδια που κρίθηκαν καταλλήλότερα, επισήμανε πως και το σχέδιο Ράντγκλιφ αλλά και η πρόταση Μακμίλλαν οδηγούσαν με μαθηματική ακρίβεια στη διχοτόμηση, σύμφωνα με έμπειρους διεθνολόγους. Όσον αφορά το δικαίωμα βέτο τόνισε πως τη δεσπόζουσα θέση κατέχει η ελληνική πλειοψηφία και πως αυτό το γεγονός δεν μεταβάλλεται από τη μειοψηφία. Τέλος, στις αιτιάσεις περί παραχωρήσεως βάσεων

¹⁹⁴ Κλάψης, «Ελλαδική στρατηγική» ό.π., σ. 9-11. Πρβλ. Αγόρευση Σοφοκλή Βενιζέλου στη Βουλή των Ελλήνων, 25 Φεβρουαρίου 1959, ΚΒΕ, τμ. 3, σ. 17- 18.

¹⁹⁵ *Η Καθημερινή*, 26 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁹⁶ *Ακρόπολις*, 26 Φεβρουαρίου 1959. Πρβλ. Αγόρευση Ευάγγελου Αβέρωφ Τσοσίτσα στη Βουλή των Ελλήνων, 25 Φεβρουαρίου 1959, ΚΒΕ, τμ. 3, σ. 19-23.

διευκρίνισε ότι δεν έδωσε η Ελλάδα γη στη Βρετανία, αφού η Κύπρος δεν ανήκε στο ελληνικό κράτος, επομένως, το Λονδίνο δέχτηκε να παραχωρήσει την κυριαρχία με τον όρο να διατηρήσει βάσεις. Πριν κλείσει τον λόγο του διερωτήθηκε ποιος θα μπορούσε να πει: «Κύριοι, σάς δίδουν το 97% ή το 98%, πρέπει νά πάρετε το 100».¹⁹⁷

Η *Ελευθερία*, ωστόσο, διατυπώνει κρίσεις που απέχουν παρασάγγας από τις άνωθεν απόψεις. Ισχυρίζεται πως η αντιπολίτευση «σφυροκοπεί τās Συμφωνίας» και πως ο Ηλίας Ηλιού, εκπροσωπώντας την ΕΔΑ, επανέλαβε τη θέση του Βενιζέλου, δηλαδή πως οι Συμφωνίες δεν είναι δεσμευτικές για το έθνος. Επιπλέον, υποστήριξε πως τα κείμενα των Συμφωνιών είναι τόσο στυνά που φαίνεται να έχουν συνομολογηθεί «από τούς πλέον αδιάλλακτους έχθρους τής Ελλάδος».¹⁹⁸

Στην ίδια πλευρά τάχθηκε και ο πρόεδρος της Δημοκρατικής Ενώσεως, Ηλίας Τσιριμώκος, ο οποίος επανέλαβε πως το περίπλοκο Σύνταγμα συνεπάγεται την ίδρυση ενός μη βιώσιμου κράτους. Στα επιχειρήματά του, τα οποία έχουν προαναφερθεί από τους άλλους αγορητές, προσέθεσε πως μόνο το ελληνικό κράτος παρείχε εγγυήσεις στους Τούρκους και πως δεν έλαβε καμία, ιδίως για τους παθόντες της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης. Τις παραπάνω θέσεις συμπλήρωσε και ο Στέφανος Στεφανόπουλος, ηγέτης του Λαϊκού Κοινωνικού Κόμματος, ο οποίος θεώρησε πως οι Συμφωνίες Ζυρίχης -Λονδίνου έπληξαν ανεπανόρθωτα τη Συνθήκη της Λωζάνης, που αποτελεί τον καταστατικό χάρτη των ελληνοτουρκικών εδαφικών σχέσεων.¹⁹⁹

Την επόμενη μέρα η *Ελευθερία* μεταφέρει την αγόρευση του Σπυρίδωνος Μαркеζίνη (προέδρου των Προοδευτικών), όπου, εκτός της γνωστής επωδού περί διχοτομήσεως της νήσου από τους Τούρκους, προκαλεί έκπληξη με τις δηλώσεις του. Παρουσιάζει μια πρωτάκουστη άποψη πως η απειλή της διχοτόμησης ήταν η αχίλλειος πτέρνα των Ελλήνων, πως δεν έπρεπε να υποκύψουν στις πιέσεις και ότι στην έσχατη περίπτωση η Κύπρος θα έχανε από τους Τούρκους ένα μικρό τμήμα, αλλά θα της απέμεναν τα υπόλοιπα 4/5, και ότι ακόμα και αυτό το σενάριο θα ήταν καλύτερο από τη δοθείσα ανεξαρτησία.²⁰⁰

Τη μετριοπαθέστερη στάση από τους ηγέτες της αντιπολίτευσης τήρησε ο Γεώργιος Παπανδρέου, που παραδέχτηκε ότι - πέρα από τα αρκετά μειονεκτήματα - υπήρχαν και πολλά αισιόδοξα σημεία. Τα θετικά στοιχεία των Συμφωνιών ήταν η ανεξαρτητοποίηση της νήσου, η αποκατάσταση των σχέσεων της Ελλάδας με τα συμμαχικά κράτη, η διασφάλιση της ειρηνικής διαβίωσης των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης μετά την επανασύσφιγξη

¹⁹⁷ Στο ίδιο.

¹⁹⁸ *Ελευθερία*, 26 Φεβρουαρίου 1959.

¹⁹⁹ *Ελευθερία*, 27 Φεβρουαρίου 1959.

²⁰⁰ Στο ίδιο.

των ελληνοτουρκικών σχέσεων, και τέλος, το γεγονός ότι η λύση του Κυπριακού θα άνοιγε τον δρόμο της εσωτερικής ανασυγκρότησης του ελληνικού κράτους.²⁰¹

Όλα τα αντιπολιτευόμενα έντυπα έκαναν σημαία τους τις αγορεύσεις που προηγήθηκαν και τις απόψεις που είχαν ήδη διατυπώσει, τις ενίσχυσαν με τις δηλώσεις των πολιτικών αυθεντιών. Έτσι, λοιπόν, η *Αυγή* ξεσπά την οργή της και ερμηνεύει την αποδοκιμασία των Συμφωνιών από τα κόμματα ως απόρριψη από την πλειοψηφία - 60% του ελληνικού λαού, που ζητά την ακύρωσή τους, προκαλώντας την ελληνική κυβέρνηση να επιτρέψει στον ελληνικό λαό να αποφασίσει με δημοψήφισμα την επικύρωσή τους ή την καταψήφισή τους.²⁰² Διότι, η άποψη του κόμματος των Φιλελευθέρων αντιπροσωπεύει τις αξιώσεις όλων των Ελλήνων.²⁰³

Ωστόσο, η πιο χαρακτηριστική φράση που με απόλυτη ενάργεια μεταδίδει το πνεύμα της εποχής εντοπίζεται στην εφημερίδα *Έθνος*, όπου, αφού προσεγγίζει το θέμα αποφεύγοντας ακραίες και αδιάλλακτες θέσεις, καταλήγει πως η αποδοκιμασία των κομμάτων καταδεικνύει το χάσμα του λαού, συγκεκριμένα: «[...]μαρτυρεί πόσον βαθέως διηρημένος είναι ο ελληνικός Λαός επί της έπελθούσης διευθετήσεως τοῦ Κυπριακοῦ».²⁰⁴

²⁰¹ *Η Αυγή*, 28 Φεβρουαρίου 1959.

²⁰² Στο ίδιο.

²⁰³ *Εστία*, 26 Φεβρουαρίου 1959.

²⁰⁴ *Έθνος*, 26 Φεβρουαρίου 1959.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καταλήγοντας την παρούσα εργασία, γίνεται φανερό πως οι τόσο έντονες αντιθέσεις ως προς την κριτική που άσκησαν οι εφημερίδες στις Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου, αδιαμφισβήτητα, προκύπτουν από την πολιτική τοποθέτηση των εντύπων. Υπό αυτό το πρίσμα δικαιολογείται η ασυμφωνία στις απόψεις των δημοσιογράφων, καθώς οι εφημερίδες ποικίλουν ως προς την ιδεολογική και πολιτική τους τοποθέτηση, επομένως σχολιάζουν και ερμηνεύουν όχι με αντικειμενικά, αμερόληπτα και ανιδιοτελή κριτήρια, αλλά σύμφωνα με τις θέσεις του πολιτικού χώρου στον οποίο ανήκουν - εξυπηρετούν.

Φυσικά να σημειωθεί πως βαθύς πόθος όλων των Ελλήνων - ακόμα και όσων διατείνονταν ότι οι Συμφωνίες ήταν επωφελείς - ήταν η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, για αυτό, όταν έγινε φανερό ότι η προσδοκία θα παρέμενε ανεκπλήρωτη και πως η ελλαδική κυβέρνηση αγωνιζόταν για την ανεξαρτησία και όχι για τον σκοπό που έχυσαν το αίμα τους οι Ελληνοκύπριοι, ένα τμήμα του πληθυσμού αγανάκτησε· άλλωστε να μην λησμονείται ότι το Κυπριακό ανέκαθεν ανήκε στα αλυτρωτικής πολιτικής εθνικά θέματα.

Η κοινή γνώμη δεν κατευθύνεται από τον πολιτικό και διπλωματικό ρεαλισμό, αλλά από το εθνικό αίσθημα. Έτσι, γίνεται αντιληπτό πως, επειδή η κοινή γνώμη ευνοεί τις ριζοσπαστικές λύσεις και τον πολιτικό μαξιμαλισμό, ήταν αναπόφευκτο η ελλαδική κυβέρνηση να βρεθεί υπό τα πυρά μιας εξημμένης μερίδας του λαού. Η πίεση που ασκεί το έθνος προς ορισμένη κατεύθυνση, όπως και η δυσaráεσκειά του λαού, γίνονται, όπως έχει αναφερθεί, αντικείμενο εσωτερικής πολιτικής εκμετάλλευσης. Αυτήν ακριβώς τη συναισθηματική διέγερση και τη διχοστασία εκμεταλλεύτηκαν οι πολιτικές παρατάξεις, εξυπηρετώντας τις πολιτικές τους σκοπιμότητες.

Ο Τύπος, λοιπόν, διερμήνευσε τις θέσεις των κομμάτων και η τοποθέτησή του ήταν ανάλογη με την πολιτικά διακείμενη διάθεση του εκάστοτε εντύπου. Ο σχολιασμός των εφημερίδων, ακόμα και αν φαινομενικά εντάσσεται σε δύο κατηγορίες (υπέρ ή εναντίον των Συμφωνιών), εκπροσωπεί τέσσερις χώρους. Τα δεξιά φιλοκυβερνητικά δημοσιογραφικά όργανα εγκωμίασαν τη λύση ανεξαρτησίας και επιχείρησαν να καταδείξουν την αντίξοχη κατάσταση στην οποία είχε περιπέσει η Κύπρος εξαιτίας της μονομερούς εφαρμογής του Σχεδίου Μακμίλλαν, ενώ παράλληλα απαριθμούσαν τα επερχόμενα οφέλη μετά την ανακήρυξη της κυπριακής ανεξαρτησίας. Έκπληξη μάλιστα προξενεί και το γεγονός ότι τα - ομολογουμένως - υπερπρονόμια της μειονότητας αποσιωπήθηκαν από τα παραπάνω έντυπα ή επιχειρήθηκε να υποτιμηθούν εν συγκρίσει με την ελληνική πλειοψηφία. Είναι πασιδηλο πως οι Συμφωνίες ερμηνεύθηκαν όχι στην πραγματική τους διάσταση, καθώς οι ατέλειές τους δεν εξετάστηκαν. Βέβαια, να τονιστεί ότι η στάση των εφημερίδων ήταν

συνυφασμένη με τη φυσιογνωμία τους, για αυτό η συντηρητική *Καθημερινή* δεν χαρακτηριζόταν από συναισθηματικές και λεκτικές εξάρσεις.

Αν εξυπηρετήθηκαν πολιτικές σκοπιμότητες από τα φιλοκυβερνητικά έντυπα, το ίδιο μπορεί να λεχθεί με βεβαιότητα και για τα κεντρικά όργανα, τα οποία εμφορούνταν από αντιπολιτευτική διάθεση. Ο προβληματισμός στη στάση των κεντρικών εντύπων έγκειται στο γεγονός ότι ήταν αντικυβερνητικά όργανα, επομένως γεννάται η εύλογη απορία αν θα ασκούσαν τα ίδια φύλλα τόσο δριμεία κριτική στη λύση ανεξαρτησίας, αν οι Συμφωνίες είχαν υπογραφεί από κόμμα που θα ανήκε στον χώρο του Κέντρου.

Η *Αυγή* αντίθετα, αντιμάχεται την ελληνική κυβέρνηση και τις Συμφωνίες, όχι μόνο για πολιτικούς λόγους, αλλά και για ιδεολογικούς. Ως όργανο της ΕΔΑ αντιτίθεται σε οιαδήποτε πολιτική - διπλωματική συνεργασία με τον δυτικό συνασπισμό με αποτέλεσμα η λύση να θεωρείται πολιτική υποτέλειας στις ΗΠΑ, στους Βρετανούς και στο ΝΑΤΟ. Τέλος, η *Εστία* αποτελεί μια ιδιάζουσα περίπτωση, καθώς η τοποθέτησή της, καταφανέστατα ιδεολογικοποιημένη, παρουσιάζει άρρηκτη σχέση με τους δεσμούς της οικογένειας Κύρου με την Κύπρο, τα μέλη της οποία υπήρξαν μεγίστης σημασίας ηγετικές προσωπικότητες του ενωτικού κινήματος· επομένως, η ασίγαστη φλόγα της ένωσης μετατράπηκε σε οργίλη διάθεση μετά τον δια παντός αποκλεισμό της ένωσης.

Συνοψίζοντας, οι Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου δημιούργησαν το ανεξάρτητο κυπριακό κράτος. Σίγουρα δεν αποτέλεσαν την ευκαταία λύση, αλλά δεδομένων των γεωπολιτικών συνθηκών και μπροστά στον κίνδυνο εφαρμογής του διχοτομικού Σχεδίου Μακμίλλαν αποτέλεσαν μια διέξοδο, που απάλλαξε την Κύπρο από τον βρετανικό ζυγό και από τον πιθανό διαμοιρασμό του κυπριακού εδάφους. Άλλωστε, θα ήταν αδύνατον να συνεχιστεί ο ένοπλος κυπριακός αγώνας επ' άπειρον. Οι Συμφωνίες δεν ήταν τέλειες, καθώς διαρθρώθηκε ένα δύσκαμπτο Σύνταγμα, όπου, όπως ευαγγελίζονταν και οι υποστηρικτές του, για να επιτύχει στην εφαρμογή του έπρεπε να υπάρξει αμοιβαία καλή πίστη και συνεργασία. Όμως, είναι, αν όχι αδύνατον, εξαιρετικά δύσκολο να στηριχτούν τα θεμέλια ενός κράτους στην εκατέρωθεν καλή θέληση, όταν, λίγους μήνες πριν, οι δύο κοινότητες βίωσαν τόσο ακραίες και αιματηρές συγκρούσεις και όταν στην καρδιά δύο εθνοτήτων κυριαρχούν διαφορετικές εθνικές αντιλήψεις. Τέλος, η επιθυμία των Ελλήνων και των Ελληνοκυπρίων για ένωση - όπου ο πόθος αυτός είχε γίνει δεύτερη φύση τους - δεν θα μπορούσε να μεταβληθεί άρδην, επομένως οι αντιδράσεις ήταν το λογικό επακόλουθο σε μια δοτή λύση που σίγουρα δεν ικανοποιούσε ούτε στο ελάχιστο τις, από δεκάδων ετών, ελπίδες για το μέλλον της νήσου.

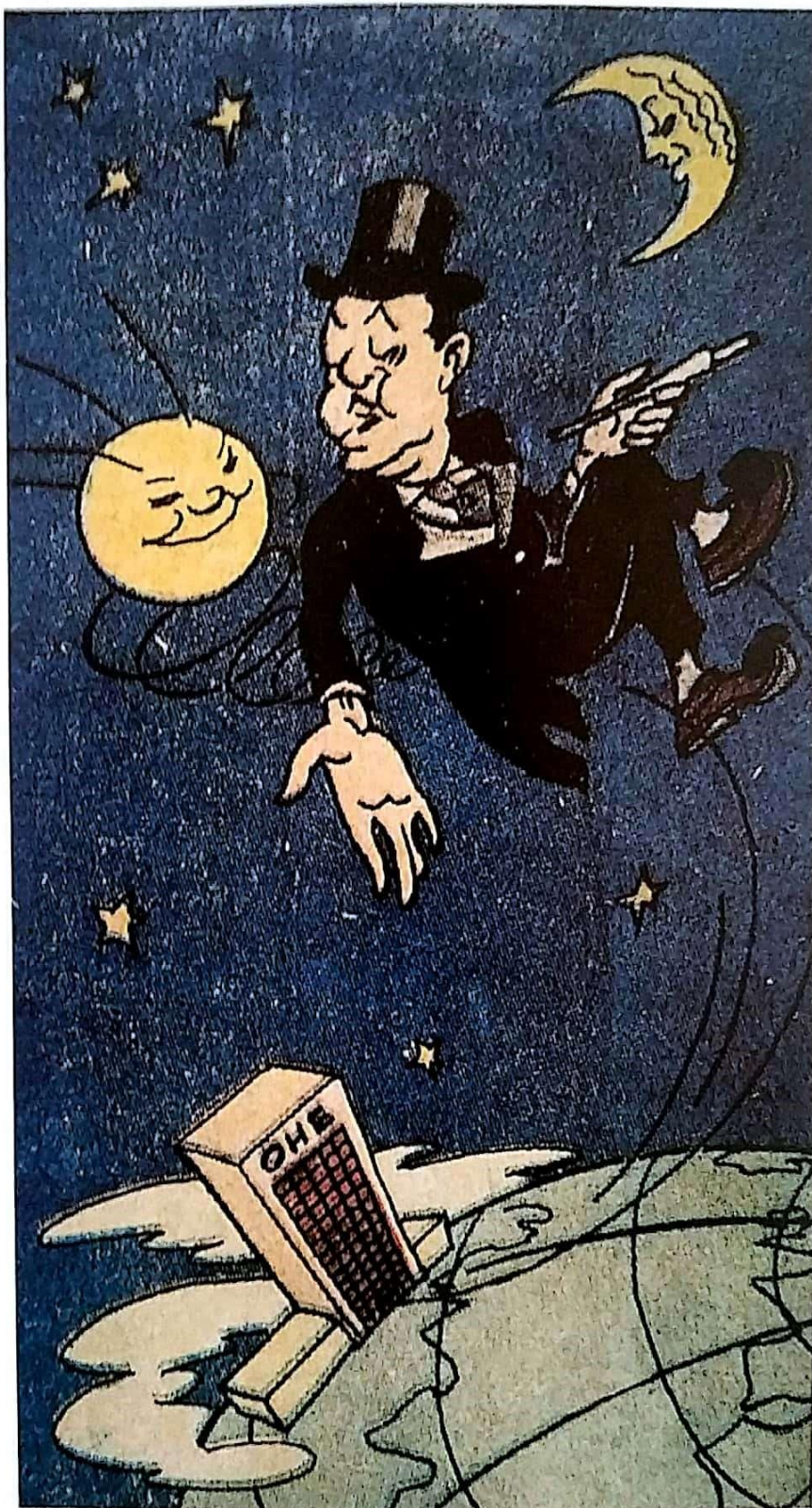
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΩΝ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΩΝ ΣΤΟΝ
ΤΥΠΟ²⁰⁵

75. «ΧΟΥΛΑ ΧΟΥΠ» ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΗΕ, «ΤΑ ΝΕΑ», 21.11.58

Ποιός θά τό βαστάξη περισσότερο;

²⁰⁵ Ευάνθης Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας με την πένα του γελοιογράφου. Ο Φωκίων Δημητριάδης σατιρίζει τον Ευάγγελο Αβέρωφ, υπουργό των Εξωτερικών, 1956-1963*, Ίδρυμα Ευάγγελου Αβέρωφ - Τσιτσά, Αθήνα 2000.

«Ο κ. Άβερωφ ώρμηξε διά μακρῶν εἰς τὴν Πολιτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ ΟΗΕ περὶ τοῦ διαπλανητικοῦ χώρου» (Αἱ εἰδήσεις).

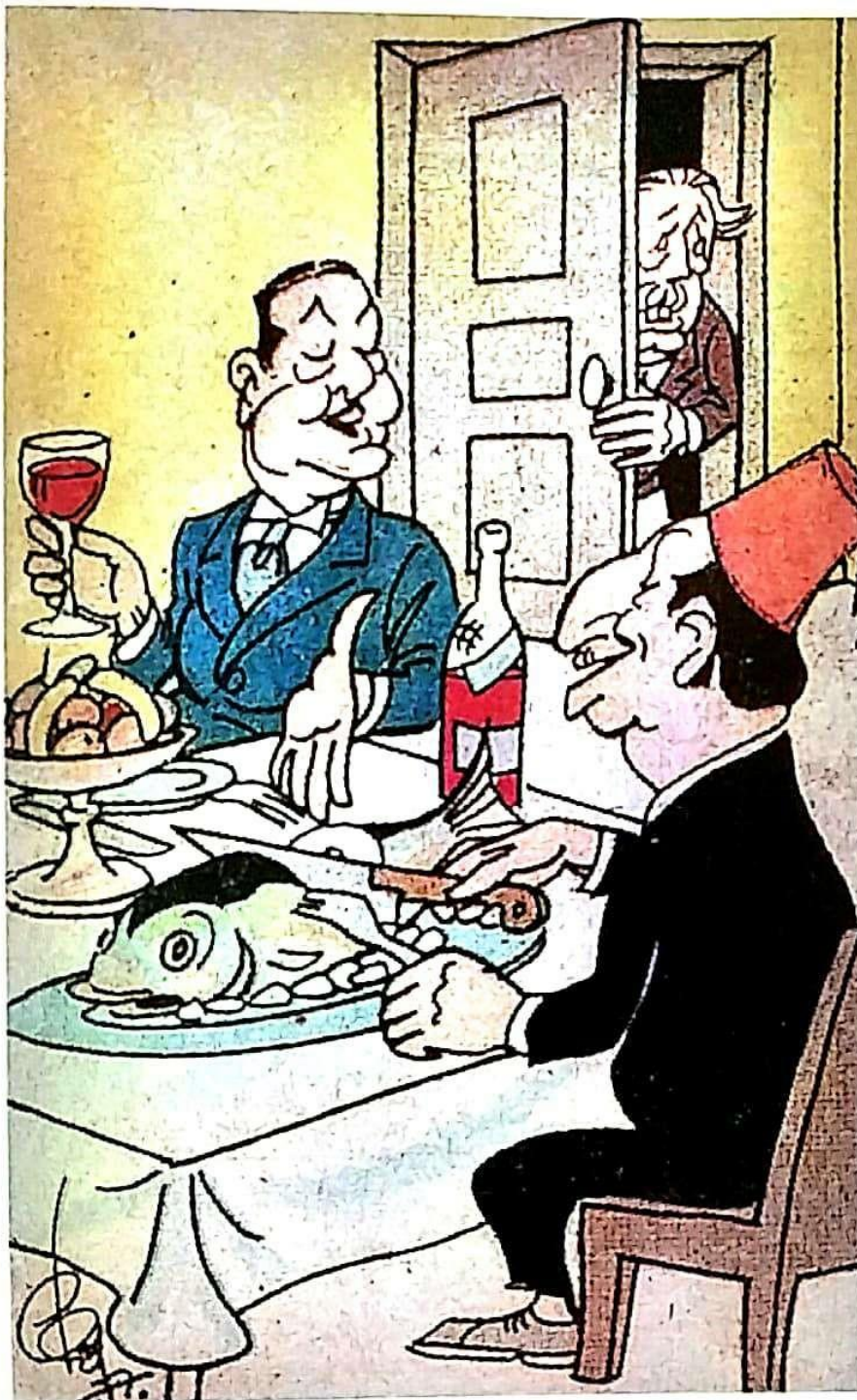
ΑΒΕΡΩΦ: – "Ὡχ ἀδερφέ!

Μέ πρήξανε ἐκεῖ κάτω μέ τό Κυπριακόν, φίλτατε Σπούτνικ!...

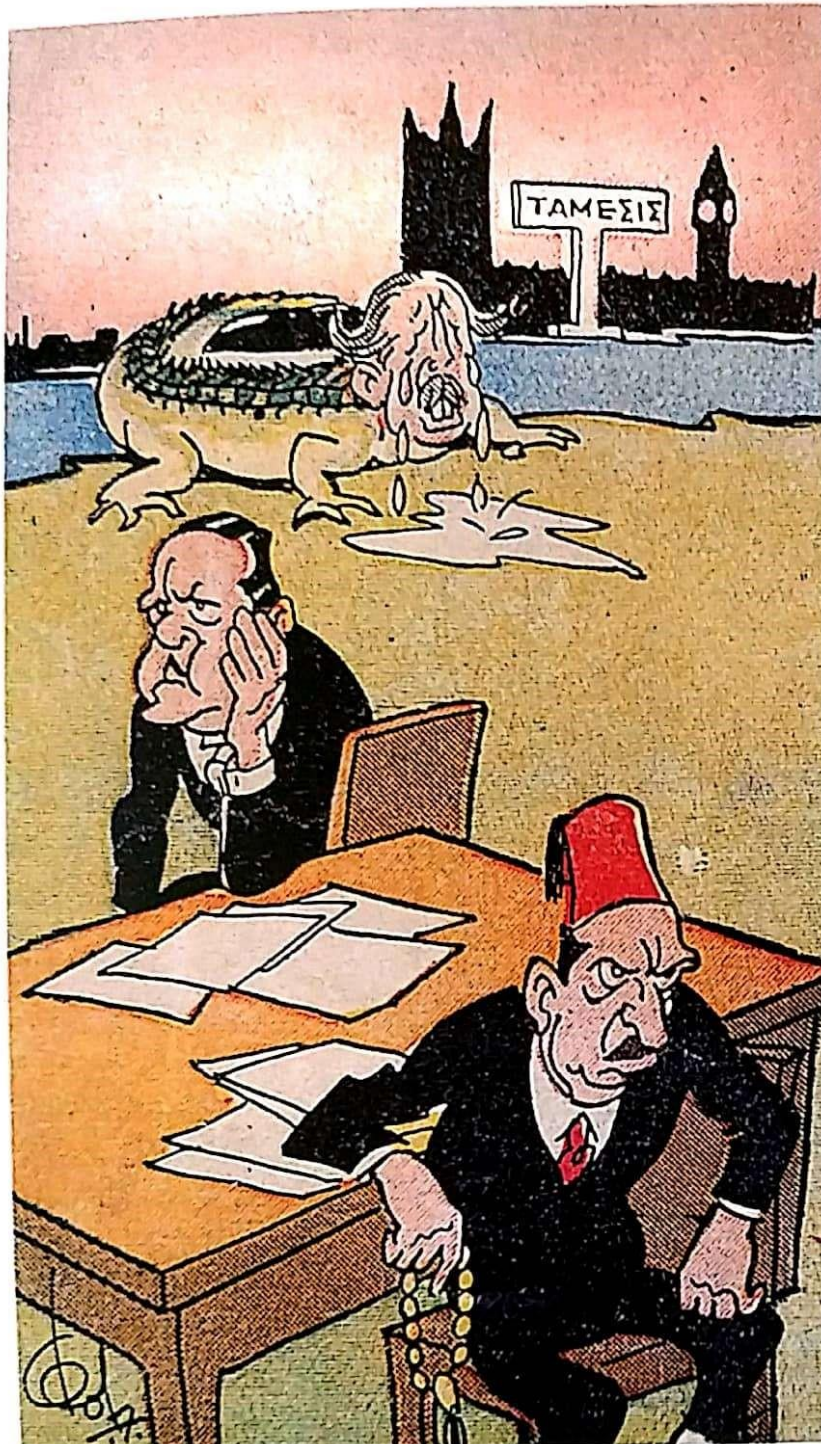
ΜΑΚΜΙΛΛΑΝ: - "Έρχονται! Σκέπασέ την γρήγορα, μπέη μου!..."

89. Ο κ. ΑΒΕΡΩΦ ΣΥΝΕΦΑΓΕ ΜΕ ΤΟΝ ΖΟΡΛΟΥ
«ΤΑ ΝΕΑ», 21.1.59

ΑΒΕΡΩΦ: – Κι' ἐδῶ... διχοτόμηση, μπέη μου;
Εἶσαι ἀδιόρθωτος, τέλος πάντων!...

93. ΤΑ ΚΡΟΚΟΔΕΙΛΙΑ ΔΑΚΡΥΑ ΤΟΥ
ΛΟΝΔΙΝΟΥ, «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», 30.1.59

ΜΑΚ ΜΙΛΛΑΝ: – Μοῦ σπαράζετε τήν καρδιά,
βρέ παιδιά. Γιατί δέν συμφωνᾶτε;

Ἐπίκειται νέα συνάντησις Ἀβέρωφ-Ζορλού.

Ο ΠΑΠΑ-ΝΤΑΛΛΕΣ: – Καί τό ὄνομα αὐτοῦ Ἀνεξάρτητος Κύπρος!...

«Η Μεγάλη Βρετανία δέν πρόκειται νά παραιτηθεῖ οὔτε τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων της, οὔτε τῶν ἐν Κύπρῳ βάσεων της» (Δήλωση τοῦ Σέλγουν Λούντ).

ΦΩΝΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΚΟΜΜΩΤΗΡΙΟΝ:

– Περάστε κι' ἀπό ἐδῶ μίς Ἀνεξαρκησία νά σᾶς συγγυρίσουμε καλύτερα!...

101. ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΑΠΟΚΡΟΥΟΥΝ ΤΑΣ ΛΙΓΓΑΙΚΑΣ
ΛΣΙΩΣΕΙΣ, «ΤΑ ΝΕΑ», 18.2.59

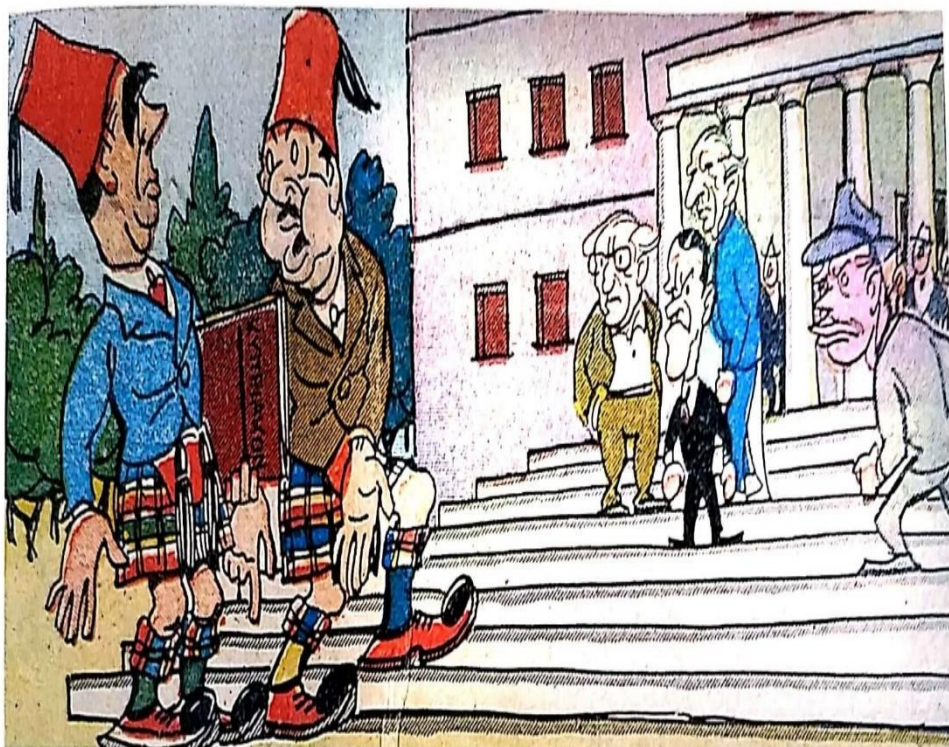
ΣΕΛΓΟΥΙΝ ΛΟΥΝΤ: – Πάλι θά μᾶς τά χαλάση αὐτός
ὁ πατάς, μπέη μου!...

102. (ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΥΡΙΧΗΣ)
«ΤΑ ΝΕΑ», 19.2.59

ΑΒΕΡΩΦ: – «Παπά, μιὰ κόρη ἀγάπησα...»

104. Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΩΝ ΤΣΑΡΟΥΧΟ-ΜΕΤΕΡΝΙΧΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ, «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», 24.2.59

ΑΒΕΡΩΦ: - Μή φοβάσαι πρόεδρέ μου. Μπορεί νά μᾶς φόρεσαν τό φέσι στήν Ζυρίχη καί τή σκωτσέζικη φούστα ἀλλά θά τούς ποῦμε πῶς... διατηρήσαμε ὑπερηφάνως τὰ τσαρούχια μας!...

105. ΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΑΙ ΖΥΡΙΧΗΣ-ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΕΙΣ
ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ, «ΤΑ ΝΕΑ», 26.2.59

Πώς βλέπει ή 'Αντιπολίτευσις
τόν κ. 'Αβέρωφ-Τσισίτσα...

106. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ
«ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», 4.3.59

ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ: - Συγχαρητήρια πρόεδρέ μου.
"Έχουμε τήν έμπιστοσύνην τοῦ ἔθνους!..."

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Πρωτογενείς Πηγές

Αρχεία:

Αρχείο Ευάγγελου Αβέρωφ - Τσιτσιτά (Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής) [=ΑΕΑΤ], φακ. 106,113.

Αρχείο Κωνσταντίνου Καραμανλή (Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής) [=ΑΚΚ] φακ. 28 Α΄ Κυπριακό.

Εφημερίδες:

Ακρόπολις, Αθήνα 1959.

Η Αυγή, Αθήνα 1959.

Το Βήμα, Αθήνα 1959.

Η Βραδυνή, Αθήνα 1959.

Έθνος, Αθήνα 1959.

Ελευθερία, Αθήνα 1959.

Η Εστία, Αθήνα 1959.

Η Καθημερινή, Αθήνα 1956/1959.

Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1959.

Τα Νέα, Αθήνα 1956/1959.

II Δημοσιευμένες Πρωτογενείς Πηγές:

Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 1997 [= ΚΒΕ].

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος (γεν. επιμ.), *Κωνσταντίνος Καραμανλής: Αρχείο, γεγονότα και κείμενα*, τμ. 3, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994.

Απομνημονεύματα:

Αβέρωφ-Τσιτσιτάς Ευάγγελος, *Ιστορία χαμένων ευκαιριών: Κυπριακό, 1950-1963*, τμ. 2, Εστία, Αθήνα 1982.

Αλεξανδράκης Μενέλαος – Θεοδωρόπουλος Βύρων – Λαγάκος Ευστάθιος, *Το Κυπριακό, 1950-1974. Μια ενδοσκόπηση*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα ²1987.

Βλάχος Άγγελος, *Δέκα χρόνια Κυπριακού*, Εστία, Αθήνα 1980.

Κρανιδιώτης Νίκος, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Εστία, Αθήνα 1981.

III. Δευτερογενείς Πηγές

Βρυώνης Σπύρος, *Ο μηχανισμός της καταστροφής. Το τουρκικό πογκρόμ της 6^{ης}-7^{ης} Σεπτεμβρίου 1955 και ο αφανισμός της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης*, Εστία, Αθήνα 2007.

Γεωργής Γιώργος, *Η αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλτρωτισμό στον ανταποικιακό αγώνα*, Αθήνα 2016.

Γεωργής Γιώργος, *Σεφέρης- Αβέρωφ. Η ρήξη*, Καστανιώτης, Αθήνα 2018.

Δρούλια Λουκία – Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1974*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008.

Δρούλια-Μητράκου Έλλη, «Ο τύπος ως εργαλείο έρευνας», στο Λουκία Δρούλια (επιμ.), *Ο ελληνικός Τύπος 1784 ως σήμερα, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 2005.

Hatzivassiliou Evanthis, «The Suez Crisis, Cyprus and Greek Foreign Policy, 1956. A View from the British Archives», *Balkan Studies*, 30.1, 1989, σ. 107-129.

Ηλιάδης Μανώλης, *Το απόρρητο ημερολόγιο της ΚΥΠ για την Κύπρο*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2007.

Θεοδωρόπουλος Βύρων, *Οι Τούρκοι και Εμείς*, Φυτράκης, Αθήνα 1988.

Johnson Edward, «Britain and the Cyprus Problem at the United Nations, 1954-1958», *Journal of Imperial and Commonwealth History*, 28.3, 2000, σ. 113-130.

Κατσώνης Κώστας, *Η Κύπρος στους δρόμους της ιστορίας*, Λάρινα 2002.

Κλάψης Αντώνης, «Ελλαδική στρατηγική, πολιτικός και αντιπολιτευτικός λόγος και Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου» (άρθρο υπό δημοσίευση), σ. 1-20.

Klapsis Antonis, «EOKA and Anglo-Greek relations. The view from Athens», *The Journal of Imperial and Commonwealth Studies*, 48.3, 2020, DOI: 10.1080/03086534.2019170679, σ. 548-560.

Κλάψης Αντώνης, «Η διολίσθηση στην άβυσσο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου», *Ελλήνων Ιστορικά*, 2013, σ. 9-43.

Kizilyurek Niyazi, *Μια εποχής βίας: Το σκοτεινό 1958*, Παπαζήσης, Αθήνα 2015.

Κωστής Κώστας, *Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας. Η διαμόρφωση του ελληνικού κράτους, 18ος-21ος αιώνας*, Πατάκης, Αθήνα 2018.

Λάμπρου Γιάννης Κ., *Ιστορία του Κυπριακού. Τα χρόνια μετά την ανεξαρτησία, 1960-2008*, Πάργα, Αθήνα 2008.

Νικολακόπουλος Ηλίας, *Η καχεκτική δημοκρατία: κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Πατάκης, Αθήνα ¹²2019.

Στεφανίδης Ιωάννης Δ., *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλυτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1945-1967*, Επίκεντρο, Αθήνα 2010.

Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2015.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Πατάκης, Αθήνα ¹⁴2019.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ.), *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας με την πένα του γελοιογράφου. Ο Φωκίων Δημητριάδης σατιρίζει τον Ευάγγελο Αβέρωφ, υπουργό των Εξωτερικών, 1956-1963*, Ίδρυμα Ευάγγελου Αβέρωφ-Τοσίτσα, Αθήνα 2000.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Ο διάλογος Γιώργου Σεφέρη-Ευάγγελου Αβέρωφ: Οι συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου*, Πατάκης, Αθήνα 2019.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Στρατηγικές του Κυπριακού. Η δεκαετία του 1950*, Πατάκης, Αθήνα 2004.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Το Κυπριακό ζήτημα 1878-1960. Η συνταγματική πτυχή*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

Xydis Stephen G., «Toward “Toil and Moil” in Cyprus», *Middle East Journal*, 20.1, 1966, σ. 1-19.

Xydis Stephen G., «The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-1958», *The Journal of Conflict Resolution*, 12.2, 1968, σ. 141-158.